# Riksdagens protokoll
# 1990/91:122

Torsdagen den 30 maj

Kl. 10.00–17.50
19.00–21.06



## 1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 24 maj.

## 2 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1990/91:SfU13 och SfU14
Socialutskottets betänkande 1990/91:SoU19

## 3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 29 maj

Företogs till avgörande skatteutskottets betänkande 1990/91:SkU33, justitieutskottets betänkanden 1990/91:JuU31, JuU32 och JuU36 samt trafikutskottets betänkanden 1990/91:TU25 och TU26 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 121).

**Skatteutskottets betänkande SkU33**
*Mom. 1* (införande av en särskild inkomstskatt för utomlands bosatta artister m.fl.)

Först biträddes reservation 1 av Kjell Johansson m.fl. i motsvarande del – som ställdes mot reservation 2 av Bo Lundgren m.fl. – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 181 röster mot 79 för reservation 1 av Kjell Johansson m.fl. i motsvarande del. 56 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 5* (personalvårdsförmåner i övrigt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars Bäckström – bifölls med acklamation.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

**Justitieutskottets betänkande JuU31**

Utskottets hemställan bifölls.

**Justitieutskottets betänkande JuU32**

*Mom. 15* (fängelse för eget bruk vid ringa narkotikabrott)

Utskottets hemställan bifölls med 183 röster mot 135 för reservation 2 av Britta Bjelle m.fl.

*Mom. 16* (gränsen för ringa narkotikabrott)

Utskottets hemställan bifölls med 180 röster mot 132 för reservation 3 av Britta Bjelle m.fl.

*Mom. 18* (straffmaximum för grovt narkotikabrott m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 59 för reservation 4 av Jerry Martinger m.fl.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

**Justitieutskottets betänkande JuU36**

*Mom. 1* (medtagande till förhör)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 40 för reservation 1 av Britta Bjelle och Lars Sundin.

*Mom. 2* (husrannsakan i transportmedel vid allvarliga brott)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 59 för reservation 2 av Jerry Martinger m.fl.

*Mom. 3*

Utskottets hemställan bifölls.

*Mom. 4* (polisingripanden vid upplopp)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 238 röster mot 76 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 4 av Britta Bjelle m.fl. anförda motiveringen. 1 ledamot avstod från att rösta.

**Trafikutskottets betänkande TU25**

*Mom. 1 och 2* (anslag till drift och vidmakthållande av statliga järnvägar, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 18 för reservation 1 av Viola Claesson. 20 ledamöter avstod från att rösta.

Marianne Samuelsson (mp) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

*Mom. 5* (anslag till nyinvesteringar i stomjärnvägar)

Först biträddes reservation 4 av Elving Andersson och Rune Thorén med 45 röster mot 37 för reservation 5 av Viola Claesson och Roy Ottosson. 235 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträddes reservation 4 av Elving Andersson och Rune Thorén med 67 röster mot 59 för reservation 3 av Rolf Clarkson m.fl. 190 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 183 röster mot 65 för reservation 4 av Elving Andersson och Rune Thorén. 68 ledmöter avstod från att rösta.

*Mom. 18* (statens ansvar för bannätet)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 40 för reservation 11 av Viola Claesson och Roy Ottosson.

*Mom. 22* (övergripande riktlinjer för bannätets utveckling)

Först biträddes reservation 14 av Elving Andersson och Rune Thorén med 37 röster mot 21 för reservation 16 av Roy Ottosson. 259 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 150 röster mot 57 för reservation 14 av Elving Andersson och Rune Thorén. 109 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 23* (upprustning och utbyggnad av enskilda banor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion T517 av Evert Svensson m.fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 25* (SJs koncernstrategi)

Utskottets hemställan bifölls med 197 röster mot 118 för reservation 19 av Rolf Clarkson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 26* (SJs ekonomiska mål)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 38 för reservation 20 av Viola Claesson och Roy Ottosson.

*Mom. 32* (långväga busstrafik)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 38 för reservation 27 av Viola Claesson och Roy Ottosson. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

**Trafikutskottets betänkande TU26**

*Mom. 1* (en förändrad vägplaneringsprocess)

Först biträdes reservation 1 av Elving Andersson och Rune Thorén med 42 röster mot 38 för reservation 2 av Viola Claesson och Roy Ottosson. 238 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 243 röster mot 75 för reservation 1 av Elving Andersson och Rune Thorén.

*Mom. 3* (nyttoavkastning av vägobjekt)

Utskottets hemställan bifölls med 258 röster mot 59 för reservation 4 av Rolf Clarkson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 13 och 14* (avgiftsuttag på befintliga vägar, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 19 för reservation 9 av Viola Claesson. 54 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 16* (vissa förslag om vägväsendets finansiering från den allmänna motionstiden)

Utskottets hemställan bifölls med 213 röster mot 41 för reservation 11 av Kenth Skårvik och Hugo Bergdahl. 64 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 20* (medelsanvisning för drift och underhåll av statliga vägar)

Först biträddes reservation 14 av Elving Andersson och Rune Thorén med 39 röster mot 20 för reservation 15 av Roy Ottosson. 257 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 204 röster mot 57 för reservation 14 av Elving Andersson och Rune Thorén. 57 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 21* (tioårsprogram för upprustning och beläggning av grusvägar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Elving Andersson och Rune Thorén – bifölls med acklamation.

*Mom. 22* (engångsanslag för nedslitna och trafikfarliga vägar i glesbygdsområden)

Utskottets hemställan bifölls med 299 röster mot 18 för reservation 17 av Viola Claesson. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 29* (medelsanvisning för byggande av riksvägar)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 36 för reservation 19 av Viola Claesson och Roy Ottosson.

*Mom. 37* (medelsanvisning för byggande av länstrafikanläggningar m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 23 av Elving Andersson och Rune Thorén, *dels* reservation 25 av Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

*Mom. 46* (medelsanvisning för bidrag till drift och byggande av enskilda vägar)

Utskottets hemställan bifölls med 220 röster mot 38 för reservation 32 av Elving Andersson och Rune Thorén. 58 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 48* (medelsanvisning för särskilda bärighetshöjande åtgärder m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Viola Claesson och Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

*Mom. 58* (kringfartsleder)
Utskottets hemställan bifölls med 218 röster mot 99 för reservation 39 av Rolf Clarkson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Övriga moment*
Utskottets hemställan bifölls.

## 4 § Överenskommelse med Polen i tullfrågor

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1990/91:SkU39 Överenskommelse med Polen i tullfrågor (prop. 1990/91:182).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

**Beslut**
Utskottets hemställan bifölls.

## Meddelande om samlad votering

Förste vice talmannen meddelade att socialutskottets betänkanden SoU16 och SoU13 samt justitieutskottets betänkande JuU34 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

## 5 § Rättsmedicinsk verksamhet m.m.

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1990/91:SoU16 Rättsmedicinsk verksamhet m.m. (prop. 1990/91:93 och prop. 1990/91:100 delvis).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 7 §.)

## 6 § Psykiatrisk tvångsvård m.m.

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1990/91:SoU13 Psykiatrisk tvångsvård m.m. (prop. 1990/91:58, 1990/91:100 delvis och 1990/91:120).

Anf. 1 PER STENMARCK (m):
Fru talman! Socialutskottet har under vintern och våren lagt ner ett omfattande arbete på den proposition i vilken en ny lagstiftning om den psykia-

triska tvångsvården föreslås, avsedd att ersätta 1966 års lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV).

Propositionen är omfattande till både omfång och innehåll, med ett flertal principiellt betydelsefulla förändringar i lagstiftningen.

Propositionen innehåller både en lag om psykiatrisk tvångsvård – med en reglering av vilka förutsättningar som skall vara uppfyllda för att tvång skall få tillämpas – och en lag om rättspsykiatrisk vård.

Lagen om psykiatrisk tvångsvård innebär en delvis ny syn på vad som är att betrakta som psykisk sjukdom. Begreppet sinnessjukdom försvinner och ersätts med begreppet allvarlig psykisk störning. Ett antal tillkännagivanden till regeringen förstärker bilden av det beslut som riksdagen i dag kommer att fatta.

Syftet är att anpassa lagstifningen efter den utveckling som varit under de senaste decennierna och som inneburit en minskad användning av tvång inom den psykiatriska vården.

Förenklat uttryckt kan man säga att patientens vårdbehov, så långt detta är möjligt, skall styra även inom den psykiatriska vården. Detta är positivt. Tvångsvård skall genomföras endast i undantagsfall och där flera – i lagen klart definierade – kriterier är uppfyllda. Den skall inledas inom ett dygn efter beslut, och den skall ha en tidsbegränsad omfattning, med möjlighet till förlängning endast efter beslut i länsrätt.

Den nuvarande ordningen, som innebär utskrivningsnämnder och psykiatriska nämnder, avskaffas till förmån för en opartisk domstolsbehandling. Detta sker i enlighet med vad internationella konventioner kräver. Det ger bl.a. möjlighet för en patient att överklaga ett beslut om tvångsvård. Allt detta är bra, anser vi moderater, men vi anser också att rättssäkerheten borde ha stärkts ytterligare, på sätt som jag skall återkomma till.

Den moderata utgångspunkten bygger på vård på frivillig grund. Allt annat måste vara undantag. Detta är också en av hörnpelarna i en demokratisk stats syn på enskilda fri- och rättigheter.

Vi moderater anser att propositionen till stora delar uppfyller kraven på balans mellan å ena sidan det som är individens rätt och å andra sidan den undantagsvis använda tvångsvården.

I den tredje paragrafen i förslaget till lag om psykiatrisk tvångsvård definieras förutsättningarna för sådan vård. I lagrådets yttrande över remissen kritiseras det faktum att fara för annans säkerhet fått en alltför blygsam placering. Regeringen har delvis tagit hänsyn till detta – dock, som vi ser det, inte i tillräcklig utsträckning.

I en motion har därför vi moderater följt upp lagrådets yttrande. Vår uppfattning är att behovet av skydd för patientens närstående och omgivning bör ges en mer självständig betydelse vid prövningen av huruvida tvångsvård skall komma till stånd eller inte. Detta har vi följt upp i reservation 6 tillsammans med folkpartiet och centern.

Fru talman! Konvertering är ett begrepp som länge debatterats inom psykiatrin. Det innebär möjlighet till övergång från frivillig vård till tvångsvård där detta har bedömts vara nödvändigt. Denna möjlighet kommer att finnas kvar, men bara i situationer då en patient kan befaras allvarligt skada sig

själv eller någon annan. Ett sådant beslut skall dessutom följas av en rättslig prövning.

Detta är, som vi ser det, steg i rätt riktning. Konvertering skall endast få användas i enstaka undantagsfall, men möjligheten måste ändå finnas i sådana situationer där alla andra utvägar är prövade.

Socialberedningen föreslog att lagstiftningen inte skulle uppta någon regel om konvertering. Anledningen var att denna möjlighet utnyttjats i alltför stor utsträckning. Från moderat håll har vi också varit synnerligen tveksamma. Frivilligt ingångna patienter skall inte behöva uppleva risken för konvertering som ett påtryckningsmedel för att acceptera åtgärder som de egentligen motsätter sig.

Men med den lagstiftning som nu föreslås kommer förhoppningsvis antalet konverteringar att minska kraftigt. Och vi är från moderat sida beredda att acceptera möjligheten till konvertering under de starkt begränsade förhållanden som nu föreslås, och med den efterföljande rättsliga prövningen.

Vi har emellertid framfört en förutsättning för att kunna acceptera propositionens förslag, och det är att utvecklingen vad gäller användningen av konvertering noga skall följas och därefter redovisas för riksdagen senast två år efter lagens ikraftträdande. Detta har socialutskottet ställt sig bakom, och jag vill understryka behovet av att beslutet verkligen följs upp.

Det är viktigt att rättssäkerheten alltid har allra högsta prioritet. Av det skälet har vi moderater ställt oss bakom ett förslag från centern, som går ut på att länsrätterna bör förstärkas med en erfaren psykiater som ledamot i just den här typen av ärenden. Detta är förmodligen nödvändigt om inte patientens ställning i processen skall bli svagare än i den ordning som gäller i dag.

Detta är en inriktning som också lagrådet har pekat på. Möjligheten för länsrätten att anlita en psykiater som sakkunnig, vilket föreslås i propositionen, är enligt vår mening inte ett fullgott alternativ ur rättssäkerhetssynpunkt.

Vi har också ställt oss bakom ett förslag från folkpartiet med krav på en lagstiftning om skydd för dementa. Ett grundläggande mål måste vara att dessa människor ges värdiga livsvillkor. Detta var ett av skälen till att socialberedningen föreslog en särskild skyddslagstiftning.

I en särskild proposition behandlas den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. I denna proposition skapas bl.a. möjlighet till en samordning mellan de rättspsykiatriska undersökningarna och den allmänna psykiatriska vården. Detta bedömer vi, ur rättssäkerhetssynpunkt, vara olyckligt.

Staten bör även fortsättningsvis ha huvudmannaskapet för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten, och själva genomförandet av undersökningarna bör ske i en statlig organisation, eftersom detta är en del av rättssamhället. Därav följer också att vi motsätter oss de förslag till avtal mellan staten och sjukvårdshuvudmännen som framförs i propositionen.

Fru talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationerna 3 och 17 som är fogade till betänkandet.

Anf. 2 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! Det är en viktig lag som vi behandlar här i dag, för den anger ju hur vi skall bete oss när vi måste beröva någon friheten – vilka bestämmel-

ser som ligger bakom, hur det hela genomförs och med vilken rättssäkerhet, och vad som görs med den som blir berövad friheten. För oss i folkpartiet liberalerna är detta, med den inställning vi har – att man skall undvika tvång så långt som möjligt – en oerhört viktig fråga.

Det betänkande vi har framför oss innehåller en del problematiska frågeställningar, som man kan ha delade meningar om. Föregående talare tog t.ex. upp frågan om konvertering. Vi tror på den form som nu redovisas i detta betänkande – och att den kan leda till en bra behandling av dem som är intagna, varvid konvertering dock måste tillgripas som en skyddsåtgärd.

Vi har också diskuterat begreppet psykisk störning. Det har funnits delade meningar här också. Det har sagts att det har varit ett för luddigt begrepp och att man framför allt från medicinskt håll borde använda uttrycket psykisk sjukdom i stället. Vi har ändå ställt upp på begreppet psykisk störning, därför att man sedan har uppdragit åt socialstyrelsen att närmare precisera vilka tillstånd som kan dölja sig bakom det begreppet.

Vi har också diskuterat om man skall ha specialdomstol eller expertmedverkan eller bara höra experter inför ställningstagande om tvång eller inte.

Här tycker vi att det är viktigt att utskottet har skrivit in i betänkandet att man skall följa hur den föreslagna ordningen kommer att fungera. Vi kan sia om och tro och tycka och tänka om vad som kommer att hända, men det är viktigt att veta, tidigt, hur lagen slår, så att man kan vidta eventuella förändringar, om det skulle visa sig att det blir problem med den nya handläggningsordningen.

Jag vill så kommentera en del av de reservationer som vi har fogat till betänkandet och sedan komma in på allmänna synpunkter om handläggningen, processen, hur man har fått fram lagförslaget.

Man har haft väldigt mycket tid till förfogande, och diskussionerna har gått av och an, men man har ändå inte lyckats få fram en lag om skydd för dementa, trots att socialberedningen, när den lade fram sitt förslag 1984, tog upp detta som en viktig fråga. Vi anser att ett grundläggande mål är att dementa ges värdiga livsvillkor. Vi anser också att vården av dementa kan erfordra särskilda säkerhetsåtgärder för att den demente inte skall skada sig själv. I klartext handlar det om inlåsning, så att den demente inte kan försvinna ut från den bostad han eller hon bor i och komma på villovägar. Frihetsbegränsande åtgärder kan alltså bli aktuella, och sådana åtgärder kräver, menar vi, uttryckligt lagstöd. Annars begås faktiskt brott mot grundlagen. Den skyddslagstiftningen tycker vi i folkpartiet liberalerna att regeringen borde ha tagit fram. Man har dock haft sju år på sig. Men man tyckte, och det skriver man också i propositionen, att det här var för svårt. Därför avstod man från att komma med ett förslag, och därmed för man över ansvaret på personalen. Jag tycker att det visar en bristande förståelse för personalens situation. Den får alltså ta beslut som vi politiker tycker är för svåra att ta.

Jag har förståelse för att människor ute i samhället får ett bristande förtroende för sina politiker när sådant händer.

Jag yrkar därmed bifall till reservation 1, avseende mom. 4.

Sedan tycker vi i folkpartiet liberalerna att det viktiga är kompetensen hos de läkare som skall bedöma fallen, inte anställningsformen. Vi tycker att man också borde kunna använda sig av privatläkare, om de har en kompe-

tens inom det här området. Läkare med specialistkompetens och erfarenhet och som betros den här uppgiften av landstinget skall kunna besluta om omhändertagande av en person för läkarundersökning och begära polishandräckning i samband med det. Det är kunskapen och inte anställningsformen som vi tycker skall vara avgörande. Därför borde regeringen komma tillbaka med ett förslag med det här syftet, att vidga möjligheterna.

Det har hänt mycket på rättspsykiatrins område. Det är ju en verksamhet som har diskuterats och ifrågasatts. Man har ifrågasatt resurstilldelning, man har ifrågasatt huvudmannaskap, man har ifrågasatt kompetens och allt möjligt. Rättspsykiatrin har levt oroligt. Det har inte varit någon bra arbetsmiljö för dem som har arbetat inom rättspsykiatrin, framför allt under 80-talet.

På sistone har det kommit upp att kliniker skall läggas ned, men konsekvenserna är otillräckligt belysta. Vi tycker att man borde ha gjort en förutsättningslös utredning när det gäller rättspsykiatrin.

Vi har också kommit fram till att tycka att huvudmannaskapet skall ligga kvar hos staten, liksom genomförandet av undersökningarna. Från början såg vi väl positivt på tanken på en överföring till landstingen. Men när vi sedan under 80-talets senare hälft bevittnade de problem man mötte i förhandlingarna mellan landsting och stat och de nackdelar i rättssäkerhetsavseende som vi har funnit med en sådan överföring har vi kommit fram till att huvudmannaskapet bör förbli statligt.

Enligt den i propositionen föreslagna ordningen kan en läkare som företar den rättspsykiatriska undersökningen också komma att bli ansvarig för vården. Vidare kan landstingen ekonomiskt komma att påverkas av utredningens resultat och kvalitet. Det tycker vi känns oroande. Därför reserverar vi oss på den punkten.

Forskningen på området skulle också kunna äventyras. Det är viktigt med forskning om hur olika insatser fungerar, vad man lyckas med och vad man misslyckas med, men också för att lära sig mer om varför människor råkar i den situationen att de behöver psykiatrisk vård.

Av det här följer att vi också motsätter oss den planerade avvecklingen av rättspsykiatriska kliniker och stationer. Vi anser också att utskottet i sitt betänkande tydligare borde ha markerat behovet av kraftfulla åtgärder för personalutveckling.

Liksom när vi antog betänkandet om genteknik på människa tänker jag ta upp några reflexioner kring processen fram till dess att vi har fått det betänkande som debatteras i dag. Det har verkligen varit en lång vägs färd mot beslut.

Redan på 70-talet stod det klart att LSPV borde uppdateras, moderniseras, förändras. För elva år sedan tillsatte dåvarande socialministern en parlamentarisk kommitté som skulle göra en översyn av reglerna om vård oberoende av samtycke inom socialtjänst- och sjukvårdslagstiftningen.

Det var alltså socialberedningen, som kom med ett delbetänkande 1981, vilket ledde till vissa förändringar i LSPV. Men det var uppenbart att det behövdes en kraftfullare renovering av lagen, och då fick beredningen nya direktiv om en fullständig revision av tvångsvårdslagstiftningen. Betänkandet kom 1984. Sedan tog det sju år innan propositionen kom fram. Det

tycker jag är en uppseendeväckande lång tid. Man borde snabbt ha tagit till vara utredningens resultat.

Under den här tiden har alltså rättspsykiatrins organisation, arbetssätt och dimensionering varit föremål för utredning, omprövning och ifrågasättande. Jag tycker att man borde lära av det här. När man tillsätter en utredning skall man också ha en plan för vad man gör med utredningsresultaten, att man ser till att man har resurser för att ta hand om utredningens resultat. Remissbehandling är naturlig, men sedan måste man också använda sig av remisserna och komma fram med en proposition inom rimlig tid.

För sådant beredningsarbete behövs det kompetens i regeringskansliet, men det behövs också ett politiskt mod, ett ledarskap, att ta ställning när det finns motsättningar. Vi har här haft motsättningar mellan den medicinska professionen och socialtjänsten. De motsättningarna finns också i dag, men jag tycker att om man utövar ett gott ledarskap skall man också kunna bestämma sig för vilket alternativ man skall gå på, om kompromisser inte lyckas, och inte långhala.

Som jag sade tidigare, tror jag att det är det här som bidrar till att allmänhetens förtroende för oss politiker sviktar.

Civildepartementet ägnar mycken tid åt att försöka effektivisera myndigheterna. Jag tycker att en sådan effektiviseringsprocess borde initieras och genomföras även i regeringskansliet.

Jag har, fru talman, yrkat bifall till en av våra reservationer, nr 1, som kan hänföras till mom. 4. Vi står naturligtvis bakom övriga reservationer där folkpartiet liberalerna finns med, men jag tänker för tids vinnande inte begära votering i de fallen.

Anf. 3 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! Under de senaste årtiondena har det skett en mycket stor förändring av den psykiatriska vården i Sverige. Det gäller alldeles särskilt under 80-talet, då utvecklingen har gått mycket snabbt i fråga om avvecklingen av institutionsplatser och en övergång till öppna vårdformer. Förändringen har inte minst gällt tvångsvården, som vi nu behandlar, där antalet inneliggande patienter under en viss dag kraftigt har minskat. För att ta ett exempel kan jag nämna att detta antal 1967 var 21 000 och 1988 2 800. Av dessa 2 800 patienter var 600 överlämnade till vård av domstol.

Också organisationen har förändrats, liksom innehållet i vården. Det har blivit allt vanligare att de psykiatriska vårdenheterna är integrerade i den övriga sjukvården. En sektorisering pågår, som syftar till att ge en klinik ansvar för såväl den slutna som den öppna vården inom ett geografiskt område.

Det synsätt som numera tillämpas grundar sig på vetskapen att det vanligtvis behövs såväl medicinsk som psykologisk och social kunskap för att på bästa sätt kunna hjälpa en patient. Det har alltså skett en hel del som gör det nödvändigt med en korrigering av lagstiftningen på området. Detta har vi vetat länge, och det är bl.a. detta som har gett anledning till flera utredningar.

När propositionen sent omsider kom var det ändå med blandade känslor vi i centern tog emot den. När man gör en så omfattande förändring av lagstiftningen som detta ändå är fråga om, är det verkligen viktigt att man utgår

från ett underlag som är väl underbyggt, som är aktuellt och som utvecklingen inte allaredan har sprungit ifrån. Här finns det, menar vi, anledning att komma med invändningar.

Förslaget bygger till stor del på socialberedningens betänkande Psykiatrin, tvånget och rättssäkerheten, som lämnades 1984. Beredningens arbete byggde i sin tur i viktiga delar på utredningen Psykiskt störda lagöverträdare från 1977 och socialstyrelsens LPV-förslag från samma år. En svaghet hos socialberedningen var att man inte hade möjlighet att samtidigt väga in effekterna av den nya hälso- och sjukvårdslagen, som trädde i kraft 1983, och förändringarna som infördes i LSPV, dvs. lagen om sluten psykiatrisk vård.

Remissinstanserna var inte särskilt nådiga mot betänkandet i fråga när det kom, vilket efter vad jag förstår har föranlett en hel del bekymmer och tidsspillan på departementen. I stället för att företa en ny utredning, som inte skulle behöva vara särskilt omfattande i tid men som skulle kunna ge en uppdatering av fakta på området – vilket vi från centern tidigare har föreslagit – har man försökt krångla sig fram genom ett par utfrågningar och ett antal sammankomster. Utan att vara särskilt pessimistisk befarar jag att det kommer att uppstå behov av en hel del förändringar på flera punkter. Detta måste man i och för sig acceptera men givetvis bara under förutsättning att det inte går ut över patienterna, över deras möjligheter till vård och över deras rättssäkerhet. Det är självfallet dessa aspekter som skall dominera vårt ställningstagande.

I förslaget vill man ta bort sjukdomsbegreppet och jämställdhetsbegreppet och ersätta detta med "allvarlig psykisk störning". Det här är en svår fråga, det vill jag gärna erkänna. Det kan å ena sidan finnas ett intresse av att få ett samlingsbegrepp som inrymmer också de tillstånd som i dag faller under jämställdhetsbegreppet, men å andra sidan ser jag en risk i att i sammanhanget slopa ordet "sjukdom".

Vi behöver inte gå särskilt långt tillbaka i tiden för att finna ett närmast omänskligt sätt att se på psykiskt sjuka personer. Tillståndet betraktades då som något skamligt och avskyvärt och som något man egentligen inte ville erkänna och i varje fall inte kalla sjukdom. Sjukdomsbegreppet som senare kom var mot den bakgrunden ett viktigt steg framåt i attitydutvecklingen. Vi får naturligtvis inte fatta ett beslut som innebär att vi tar ett steg bakåt. Jag menar att vi måste vara mycket uppmärksamma på detta.

Både i propositionen och i utskottets betänkande framhålls att det nya begreppet är avsett att vara snävare än "psykisk sjukdom". Olika bedömare, såväl medicinska som juridiska, gör emellertid var för sig helt motsatta tolkningar. Många räds för att effekten kan bli att fler kommer att omfattas. Det här är ju en rättssäkerhetsfråga, där gränserna inte får vara så flytande, så mångtydbara. Även lagrådet har haft synpunkter på detta, och man har pekat på det paradoxala i att de specialindikationer som tidigare införts just för att begränsa personkretsen nu helt slopas.

Vi har från centern föreslagit att det nya begreppet bör förenas med indikationer som närmare anger vilka förutsättningar som skall gälla för att lagen skall vara tillämplig. Detta berörs i reservation nr 2.

Jag tänker nu, fru talman, ta upp frågan om domstolsorganisationen. Det föreslås alltså att nuvarande organisation med utskrivningsnämnd och psy-

kiatrisk nämnd skall upphöra och ersättas med allmän förvaltningsdomstol. Jag menar att detta är den mest ingripande förändringen i hela propositionen, och det är i samband med denna förändring som man tar de största riskerna om man hamnar fel. Det som är tänkt att öka den enskildes rättssäkerhet kan nämligen eventuellt få motsatt effekt.

Man kan inte säga att det finns några särskilt kraftfulla motiv för förändringen, utan jag skulle i stället vilja kalla dem utomordentligt svaga. Det är snarast fråga om en vilja att inordna denna verksamhet i det allmänna domstolsväsendet samt en viss farhåga för att nuvarande organisation vid en internationell prövning kanske inte anses hålla måttet.

Jag vill hävda att den uppfattning som kommer fram i justitieutskottets yttrande – nämligen den rent juridiska – i alltför hög grad har kommit att prägla hela synsättet i propositionen och senare också i utskottet. Man har med andra ord gjort själva frihetsberövandet till det primära och till det allt övergripande, och man har alltför mycket bortsett från att det ju faktiskt handlar om sjuka människor, ofta svårt sjuka, som behöver vård men som själva vid tillfället saknar den insikten. I många fall handlar det om att rädda liv.

För att kunna avgöra om en människa är sjuk eller hur sjuk hon är behövs det medicinsk expertis, och det finns inte i domstolarna. Sådan finns emellertid i utskrivningsnämnderna och i psykiatriska nämnden. Med den sammansättning som nämnderna har och där ordföranden skall ha omfattande domarerfarenhet tillgodoses också de juridiska aspekterna. Det har också lagrådet påpekat samtidigt som man har framhållit fördelarna med att särskilda organ handlägger dessa frågor, organ där ledamöterna får särskilt stor erfarenhet av frågorna och stor insikt om de förhållanden som bör inverka på bedömningen.

Jag tänker inte gå in på alla de argument för bibehållande av nuvarande instansordning som framhållits på olika sätt och – det vill jag betona – av nästan hälften av alla remissinstanser. Det skulle ta alltför lång tid. Men en sak är säker: Om man vill byråkratisera och dramatisera handläggningen av frågorna, då skall man överföra den till domstol. Jag har emellertid svårt att inse att det ligger i patienternas intresse.

Hos utskrivningsnämnderna har exempelvis en nära anhörig till patienten rätt att föra patientens talan om inte patienten själv kan göra det. Detta kommer inte att gälla för länsrätterna. En utskrivningsnämnd får, om det anses ligga i patientens intresse, exempelvis ta upp en fråga om utskrivning utan att patienten krävt detta eller besluta om utskrivning trots att patienten bara begärt permission. Någon sådan möjlighet kommer naturligtvis inte att finnas hos länsrätten.

Om man ser till de rent praktiska möjligheterna för länsrätterna att hinna handlägga dessa ärenden inom acceptabel tid måste man inse svårigheterna. Man har nämligen inte på långa vägar räknat med den ärendemängd som all sannolikhet talar för och inte heller tillnärmelsevis de kostnader som kommer att bli aktuella.

Bland de remissinstanser som motsätter sig förslaget om ny instansordning finns förutom utskrivningsnämnderna flera allmänna domstolar, socialstyrelsen, läkarorganisationerna, JO och hälso- och sjukvårdens ansvars-

nämnd. Så gott som alla som har insikt i de medicinska aspekterna, vilket alltså är det primära för patienterna, har gått emot förslaget.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 11. Om det yrkandet skulle falla i omröstningen har centern ett andrahandsyrkande, som tas upp i reservation nr 12 och som gäller psykiatrisk kompetens i länsrätten.

Om det i fortsättningen blir länsrätterna som skall handlägga frågorna om psykiatrisk tvångsvård är det enligt vår mening ett absolut villkor att en psykiatrisk expert ingår i rätten. Här går propositionen åter emot lagrådets mycket bestämt uttalade mening i frågan. Inom parentes sagt finner jag det mycket märkligt att man i ett sådant här ärende på punkt efter punkt går emot lagrådets bestämda uppfattning. Jag måste säga att det är något våghalsigt.

Lagrådet skriver i sitt yttrande följande: "Om inte patientens ställning i processen skall bli svagare än enligt nuvarande ordning, är det ofrånkomligt att länsrätten förstärks med en erfaren psykiater som ledamot av rätten." Men vad säger statsrådet? Jo, statsrådet säger att frihetsberövande till följd av allvarlig psykisk störning inte på ett så grundläggande sätt skiljer sig från andra administrativa frihetsberövanden att man bör ha en särskild sammansättning i domstolen. Jag hade svårt att inte bli upprörd när jag läste detta. Återigen negligerar man förekomsten av sjukdom i sammanhanget, vilket gör att de här fallen högst väsentligt skiljer sig från andra s.k. administrativa frihetsberövanden.

Jag yrkar bifall också till reservation nr 12.

När det sedan gäller innehållet i vården, eftervård, stödjande social verksamhet, osv. vill jag mildra tonen. Jag är glad över att vi i utskottet har kunnat föra en konstruktiv diskussion omkring de här frågorna, så att vi har kunnat enas omkring det allra mesta och att det också görs ett antal tillkännagivanden till regeringen.

Vi har i stort sett varit överens om att det inte är så enkelt att bara avveckla psykiatriska slutenvårdsplatser och utgå från att patienterna mår mycket bättre bara de får vistas ute i samhället. En förutsättning är nämligen att det finns sociala kringresurser, att det finns en bra öppenvårdsverksamhet och goda eftervårdshem, bra samverkan mellan kommuner och landsting, osv. Allt det här är ju också en förutsättning för att propositionens intentioner, dvs. att färre skall vårdas i sluten vård, skall kunna förverkligas.

Vi har tagit upp de här frågorna i flera centermotioner, och vi har också tagit upp behoven av differentierad vård inom psykiatrin. Det finns annars en risk för att denna möjlighet delvis går förlorad i samband med sektoriseringen. Vi har dessutom tagit upp behoven av personalutvecklande insatser. Vi har som sagt ägnat mycket tid åt de här frågorna i utskottet. Jag tror att de diskussioner och utfrågningar som vi har haft borgar för att vi inte kommer att släppa intresset utan vi kommer att följa utvecklingen noggrant.

Jag tycker också att det är bra att möjligheten att utfärda vårdintyg utvidgas i förhållande till vad som sägs i propositionen och att det nu föreslås innefatta inte bara särskilt utsedd överordnad landstingskommunal läkare utan också andra läkare i allmän tjänst. Jag tror att det är nödvändigt för att detta skall kunna fungera smidigt och för att patienternas rättssäkerhet skall bibehållas.

Jag vill också något beröra frågan om försöksutskrivning där vi från centern har en motivreservation med anledning av en motion av Hans Göran Franck. Vi har varit mycket tveksamma till att avveckla försöksutskrivningsinstrumentet. Den argumentering som utskottet anför i det här sammanhanget har vi inte kunnat ställa oss bakom.

Det råder inget tvivel om att för ett begränsat antal patienter är försöksutskrivning, med villkor att uppehålla viss kontakt med sjukhuset, en förutsättning för att de skall kunna vistas ute i samhället och föra ett tämligen normalt liv. Eftersom de om kontakten bryts med sjukhuset ofta direkt upphör med medicinering eller förfaller till alkoholbruk, vilket för deras del kan vara den utlösande faktorn till skov, är alternativet längre vårdtider inom slutenvården. För dessa patienter är alltså försöksutskrivningsinstrumentet inte ett ytterligare tvångsmoment utan en möjlighet till ökad frihet. I vår reservation säger vi att det finns anledning att med största uppmärksamhet följa den här frågan.

Jag är givetvis också glad för det tillkännagivande som föreslås beträffande läkares underrättelseskyldighet till närstående när en patient som uppfattas som farlig för vederbörande lämnar sjukhuset. Jag har klart för mig att det i läkarinstruktionen ingår en viss underrättelseplikt. Genom riksdagens uttalande i denna fråga bör det framgå att plikten bör framstå tydligare så att den kan fungera bättre än den gör i dag.

Fru talman! När det gäller den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten kan jag instämma i vad de båda föregående talarna har sagt.

Jag nöjer mig nu med att yrka bifall till reservationerna nr 11 och 12.

Anf. 4 GUDRUN SCHYMAN (v):

Fru talman! Jag kommer delvis också att instämma med föregående talare. Jag skall dock börja med en fråga där jag inte instämmer. Det finns inte så många föregående talare, men en talare i början tog upp det här. Det gäller frågan om konvertering. Jag är ensam om en reservation i denna fråga. Anledningen är naturligtvis att det här är en kvarleva inom den psykiatriska vården som hämmar den positiva utveckling som vi alla säger oss vilja ha, nämligen att vi skall sträva efter en förebyggande och öppen verksamhet och att människor så tidigt som möjligt söker den vård som de är i behov av. Möjligheten till konvertering – även om den är begränsad genom de skrivningar som har gjorts – står fortfarande inte i överensstämmelse med grundläggande krav på demokrati och rättssäkerhet, som bör vara rättesnöret för oss. Det undergräver förtroendet för den psykiatriska vården och kan leda till att människor som är i behov av vård inte söker sig till vård, av den enkla anledningen att de inte är säkra på att komma ifrån den av egen vilja.

Jag är övertygad om att utvecklingen kommer att visa att denna paragraf och dessa möjligheter bör tas bort. Vad ni som nu säger att det är oundgängligen nödvändigt att ha den kvar skall säga då vet jag inte, men det blir intressant att höra.

Jag yrkar bifall till reservation nr 6. Jag är inte ensam om detta. Nästa talare, Anita Stenberg, kommer att instämma i detta.

Hanteringen av frågan om rättspsykiatrin är uppseendeväckande på många sätt. Det har flera talare varit inne på. Det har tagit lång tid, det har

förhalats, utretts och stötts och blötts. Såvitt jag förstår har det bl.a. varit diskussion om huvudmannaskapet och om det skall överföras till landstingen eller inte sedan år 1971 då Bexeliuskommittén tillsattes. Olika arbetsgrupper har funnits och utredningar har gjorts. Socialstyrelsens översynsutredning lade fram sitt förslag 1977. En annan arbetsgrupp inom socialstyrelsen presenterade sitt arbete 1981. Socialberedningen tog upp frågan 1984. 1985 gav regeringen statens förhandlingsnämnd i uppdrag att förhandla med landstingen. Efter att det hade misslyckats fick socialdepartementet 1989 uppdrag att inleda nya förhandlingar. Allt detta tycker jag tyder på att man har hållit på och förhandlat med en part som över huvud taget inte har varit intresserad av att åta sig det här.

Det är därför litet märkligt att man kommer fram till ett förslag om att verksamheten skall överföras till landstingen. Även om man gör det successivt och även om man inte säger det rakt ut nu utan säger att det skall kunna ske genom att man träffar avtal osv., är det här olika steg på vägen för att verksamheten så småningom skall självdö och övergå till landstingens övriga verksamhet.

Det här har medfört stor oro och många protester. Vi har fått brev till socialutskottet ifrån läkare som arbetar inom rättspsykiatrin. Det har också varit många protester, mycket oro och svåra arbetsförhållanden för all personal inom den här verksamheten. Fackföreningarna som arbetar med att ta till vara den här personalens intressen har naturligtvis också studerat den här frågan. Jag tycker att de har sammanfattat sin kritik på ett mycket bra sätt. De är kritiska på sex punkter.

För det första är undersökningskapaciteten på de kvarvarande klinikerna inte tillräcklig. Eftersom man har lagt ned stora delar av mentalsjukhusen återfinns människor med psykiska problem i ökad utsträckning ute i samhället. Undersökningsbehovet kommer således att öka.

För det andra anser man att undersökningar som företas av landstingen och av läkare med privatpraktik – vilket man tänker föreslå genom avtalen – inte blir billigare. I de första anbuden ligger kostnaden på jämförbar nivå med nuvarande kostnader. När den statliga rättspsykiatrin skärs ned ökar behovet av de andra undersökarna som då fritt kan höja priserna.

För det tredje säger man att landstingen inte prioriterar rättspsykiatrin särskilt högt. Det har också allt detta tragglande med att försöka få fram en lösning visat. Man säger att det forsknings- och utvecklingsarbete som i dag pågår på klinikerna kanske kan komma att försvinna.

För det fjärde betraktas annan rättsvårdande verksamhet som en statlig angelägenhet, t.ex. kriminalvård, rättsmedicin och rättskemi. Därför bör även denna verksamhet räknas dit.

För det femte anser man att det är resursslöseri att göra sig av med de två nuvarande klinikerna, som det finns förslag om att lägga ner. Det finns kunskap och kompetens som har byggts upp under lång tid. Även om antalet rättspsykiatriska undersökningar skulle minska kan verksamheten fyllas med andra uppgifter.

Man säger för det sjätte att rättssäkerheten försämras. De fyra statliga klinikerna har efter många års ständiga diskussioner utvecklat gemensamma värderingar rörande psykiska sjukdomar. När nu också andra undersökare

gör utredningar ökar risken för subjektiva bedömningar, och resultatet av undersökningen kan bli beroende av vem som utför den. Jag är medveten om att talare före mig har pekat på olika delar av dessa argument. Jag tycker att det här var en bra samlad bedömning av den mycket berättigade kritiken.

Vi har tagit upp denna kritik i reservationerna nr 17 och 19, där vi motsätter oss en nedläggning av de kliniker som finns. Dessa båda reservationer vill jag yrka bifall till.

Jag stödjer naturligtvis samtliga reservationer som vänsterpartiet står bakom, men jag yrkar bifall endast till reservationerna nr 6, 17 och 19.

Barbro Westerholm sade att detta har varit en "lång vägs färd mot", men jag tror inte att hon avslutade meningen. Man skulle kunna travestera lång dags färd mot natt, och det är möjligt att det här har varit en lång vägs färd mot ett beslut som nog är ganska dåligt. Jag vet dock inte om man skall säga att det är rena natten. Det här ger dock inget förtroende för politiker, och det är en fråga som vi diskuterar mycket i dag. Ett 20-årigt harvande med en fråga som man sedan lägger fram med ett så bristfälligt underlag, vilket flera har varit inne på, där man stöder sig på uppgifter som är tio år gamla och man inte har genomfört ett riktigt remissförfarande osv., skapar inte särskilt mycket förtroende. När detta 20-åriga harvande dessutom leder fram till ett beslut som inte stämmer överens med de intressen man säger sig vilja tala för, tycker jag att kapitalet för förtroende är ganska väl uttömt. Det är tråkigt för de politiska partier som står kvar vid det här beslutet.

Anf. 5 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Gudrun Schyman inledde med att tala om möjligheter till konvertering, som hon i utskottet har velat avstyrka. Jag nämnde detta redan i mitt inledningsanförande och talade om vilka förutsättningar vi anser vara nödvändiga för att konvertering skall få förekomma även i framtiden. Jag är medveten om att det finns negativa konsekvenser med detta. Vi skulle nog alla vilja plocka bort det. Jag tror dock inte att det är möjligt att göra det.

En av de förutsättningar vi nämnde är att konvertering skall tillämpas mycket restriktivt, möjligen mycket restriktivare än vad som hittills har skett. Den skall tillämpas i enlighet med gällande lag. Om man studerar lagtexten finner man att 3 § i lagen klart relaterar vad som gäller och vilka kriterier som skall vara uppfyllda för att man över huvud taget skall få använda sig av tvångsvård. I 11 § regleras möjligheten till konvertering, som är en direkt hänvisning till 3 §. Om man motsätter sig konvertering undantar man denna enda grupp från möjligheten till tvångsvård. Det tror jag trots allt inte skulle vara särskilt lyckat. Ytterligare ett krav som vi har nämnt och som vi också har fått igenom är att denna möjlighet skall utvärderas senast två år efter det att lagen har trätt i kraft. Då får vi väl se om det finns anledning att göra nödvändiga ändringar i den.

Anf. 6 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Fru talman! Till Per Stenmarck skulle jag bara mycket kortfattat vilja säga att om man vill ha en restriktiv tillämpning tror jag inte att man kan komma

närmare detta än om man helt utesluter möjligheten att tillämpa detta genom att ta bort det.

Anf. 7 ANITA STENBERG (mp):

Fru talman! Miljöpartiet anser att propositionens förslag till lag om psykiatrisk tvångsvård till stora delar är godtagbart. Vi menar dock att det finns anledning att ta ytterligare några steg för att stärka patienternas ställning. Målet måste vara att tvång inte skall behövas inom den psykiatriska vården.

Miljöpartiet vill ta bort möjligheten för chefsöverläkaren att besluta om tvångsvård av en patient som har tagits in för frivillig vård, dvs. konvertering. Vi vill också minska tiden inom vilken domstolsprövning måste ske till två veckor. Vi vill förbjuda vissa vårdformer inom tvångsvården.

Vi finner det riktigt att rättspsykiatriska undersökningar skall kunna bli utförda dels inom hälso- och sjukvården, dels vid särskilda statliga undersökningsenheter. Det åvilar sjukvårdshuvudmännen att ge hälso- och sjukvård även till dem som vårdas enligt lagen om rättspsykiatrisk vård. Det är faktiskt en skyldighet.

Enligt förslaget skall staten även i fortsättningen ha huvudmannaansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Sjukvårdshuvudmännen har dock möjlighet att efter avtal med staten driva undersökningsverksamheten på entreprenad. Det är viktigt att undersökningarna utförs med tanke på de rättssäkerhetskrav som måste ställas, dvs. undersökningarna skall fylla det syfte som anges i lagstiftningen, de skall utföras av personal som har tillräcklig kompetens och de skall utföras inom lagstadgad tidsram. Tidigare har de långa väntetiderna för rättspsykiatriska undersökningar utgjort ett problem. Det kan vi inte längre acceptera. Jag vet dock inte längre hur stort problemet är. När man talar med rättspsykiatriker säger de att problemet är löst. Tidigare har det dock varit fråga om anhopningar av undersökningsfall och brist på läkare. Därför har det varit så svårt att lösa dessa problem.

Det har vidare varit svårt att bereda färdigundersökta vårdplats på landstingens psykiatriska kliniker. Vi har därför fått ett köproblem när det gäller undersökningsenheterna från två håll. Dessa problem har varit akuta sedan mitten av 1970-talet, och dessa gamla problem måste helt enkelt komma till en lösning, utan försening av ytterligare utredningar.

Nu öppnar sig en möjlighet att få en samordning av både rättspsykiatrisk undersökning och rättspsykiatrisk vård. En sådan ordning kan faktiskt medföra fördelar om man är villig att samarbeta. Sjukvårdshuvudmännen får anledning att organisera verksamheten på ett effektivt sätt, och dessutom tillgodoses behovet av psykiatrisk vård hos lagöverträdare i större utsträckning än vad som är fallet nu. Det statliga huvudmannaskapet behålls, och risken för att den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten skall prioriteras lågt inom hälso- och sjukvården kan motverkas.

Rättspsykiatriska undersökningar utgör en medicinsk verksamhet som – liksom t.ex. barnpsykologiska undersökningar i vårdnadstvister – har som mål att ge domstolen ett bedömningsunderlag. Därför saknar det egentligen betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt om undersökningsläkaren är anställd av staten eller av sjukvårdshuvudmannen.

Vår syn på decentralisering av vården medför att vi stöder propositionen i den här delen. Jag medger att detta är ett svårt val, men vi anser att vi har gjort rätt val. Tiden får väl utvisa vad som är riktigt.

Jag avser nu att tala litet om kvotering. Miljöpartiet har tidigare hävdat att konverteringsmöjligheten inte står i överensstämmelse med grundläggande krav på demokrati och rättssäkerhet i samhället. En frivilligt sökt vård skall inte kunna övergå i tvångsomhändertagande. Det kan inte vara förenligt med de riktlinjer som bör gälla för den psykiatriska vården.

Socialberedningen var inne på samma tankegångar och föreslog att den som har tagits in på sjukhus för psykiatrisk vård i frivilliga former inte skall kunna hållas kvar mot sin vilja, även om han kan anses vara i behov av fortsatt vård på sjukhus.

Det är enligt vår mening avgörande för förtroendet för den psykiatriska verksamheten att den som har sökt vård på eget initiativ inte sedan skall kunna hållas kvar mot sin vilja. Det underströk också patientorganisationerna i sina remissvar.

Konverteringsmöjligheten infördes genom lagändring så sent som år 1983. 25 % av de 10 000 fall av tvångsvård som förekommer varje år är konverteringsfall. Men användningen av denna lag skiljer sig mycket åt mellan olika sjukvårdsregioner. Man gör helt enkelt olika bedömningar av fallen i olika delar av landet.

Det bör påpekas att enligt den s.k. Hawaii-deklaration som antogs 1977 av World Psychiatric Association bör varje patient ha rätt att avbryta en frivillig behandling som han eller hon deltar i.

Syftet med tvångsvården enligt förslaget till lag om psykiatrisk tvångsvård är att den som vårdas skall bli i stånd att frivilligt medverka till erforderlig vård och ta emot det stöd som han behöver. Det står i 2 §.

Tvångsvården vill uppnå ett stadium där patienten av fri vilja deltar i vården. Därmed skall det tvångsmässiga i vården upphöra. I detta ligger den yttersta gränsen för tvångsvårdens tillämpning. Om någon frivilligt söker vård föreligger redan därigenom en tydlig indikation på patientens viljeinriktning. Patienten vill frivilligt medverka till erforderlig vård och ta emot det stöd han behöver. Han befinner sig alltså redan vid den punkt där tvångsvården skall upphöra. Konsekvensen av detta resonemang blir att enligt förslaget skall den som frivilligt sökt vård tvångsvårdas för att frivilligt kunna medverka till erforderlig vård och ta emot det stöd som han behöver. Konverteringsmöjligheten motverkar sålunda egentligen syftet med lagen.

I propositionen medges att de principiella invändningarna mot konvertering måste tillerkännas ökad betydelse. Regeringen är emellertid inte beredd att gå så långt som att föreslå ett avskaffande av konverteringsmöjligheten.

Miljöpartiet de grönas uppfattning står fast, konverteringsmöjligheten bör avskaffas. Bestämmelserna om övergång från frivillig vård till tvångsvård i regeringens förslag till lag om psykiatrisk tvångsvård bör därför inte antas. I lagen bör i stället föras in ett förbud mot konvertering av det slag som socialberedningen föreslagit.

Jag vill tala litet om ansökningstiden.

I propositionen föreslås att patienten kan tvångsinskrivas för en tid av högst fyra veckor. För tvångsvård utöver den tiden krävs beslut av domstol.

Socialberedningen föreslog en inledande vårdperiod om högst åtta dagar. Några patientorganisationer ansåg att domstolsprövning av rättssäkerhetsskäl bör ske inom en vecka efter intagningsbeslutet. Bland läkare och vårdpersonal varierade uppfattningarna om när prövningen bör äga rum, från "i anslutning till intagningen" till "tre veckor" efter intagningen.

I propositionen har man stannat för fyra veckor, mest av hänsyn till länsrätternas arbetsbelastning och måltillströmning. Det är ett argument som inte hör hit.

Av rättssäkerhetsskäl bör tiden för vårdperioden sättas kortare än vad som föreslagits i propositionen. En vårdperiod om två veckor förefaller rimlig. Detta innebär att förslaget i 7 § bör ändras till två veckor.

Slutligen vill jag tala om tvångsmedicinering och annan behandling mot patientens vilja.

Socialberedningen föreslog att tvångsmedicinering och annan behandling mot patientens vilja inte får tillgripas om det inte föreligger en allvarlig fara för patientens liv och hälsa. Regeringen har haft vissa invändningar mot förslaget av principiell natur.

Socialberedningen föreslog att sådana behandlingar som kan ge bestående biverkningar skall förbjudas eller begränsas. Likaså skall behandlingar som av patienten kan upplevas som särskilt påfrestande eller integritetskränkande inte få ges mot patientens vilja. Det kan vara behandling med t.ex. elchock och neuroleptika vid tvångsvård.

Därför tycker vi att detta inte skall få förekomma. Beredningen menade att etiska och moraliska värderingar oftast är oförenliga med behandling som kan ge obotliga skador hos patienten, speciellt om patienten tvångsvårdas.

Biverkningarna med neuroleptikabehandlingen är väl kända. Miljöpartiet har i många motioner sagt att vi tycker att patienten skall ha rätt till en drogfri vård. Patienter som önskar det skall också kunna få den. Vi önskar att man i mycket högre grad använder sig av psykiatri och psykoterapi, och vi har framlagt förslag att regeringen utreder frågan om när rätt till drogfri vård skulle kunna införas.

Neuroleptikaanvändningen i sig är tveksam och målet måste få vara en drogfri vård. De skäl som anförts för depåneuroleptika under tvångsvård håller inte, och därför bör metoden inte komma till användning i fortsättningen.

Vi föreslår att lagen förses med ett förbud mot psykokirurgi och annan behandling av irreversibel natur vid tvångsvård, och vi vill ha förbud mot användning av neuroleptika i depåform i alla fall.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 5, 6 och 7.

Anf. 8 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Jag kan inte underlåta att något kommentera konverteringsfrågan.

Jag kan instämma med det som sagts om att det är stötande när man ser ytligt på denna fråga. Söker man sig frivilligt till sjukvård bör man givetvis kunna lita på att det som man utsätts för också är frivilligt. Men det är nödvändigt att något se till orsakssammanhangen i detta fall.

Man pekar på att antalet konverteringar under senare tid har ökat kraftigt.

Detta hänger till stor del samman med att man i dag är mindre benägen att vårda psykiskt sjuka människor inom slutenvården. Man vill i stället ge dem chansen att vårdas i öppen verksamhet. Följden blir att när patienterna skrivs in är de betydligt sjukare än vad motsvarande patienter var för ett antal år sedan. Det är många gånger fråga om att de snabbt försämras, att patienten tappar sjukdomsinsikten, kontrollen över sina handlingar, och konverteringsinstrumentet blir då ett skydd mot patienten själv.

Det som ses som negativt när det gäller utvecklingen av konverteringen är till en del en följd av den allmänna utveckling inom psykiatrin som vi alla framhåller som positiv.

Anf. 9 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Bara ytterligare några ord om konverteringen. Även för dessa människor finns inskrivet i lagen en rättssäkerhet. Det framgår av 12 § i denna lag att senast inom fyra dagar från dagen för beslutet skall chefsöverläkaren ansöka hos länsrätten om medgivande till att tvångsvården fortsätter. Detta är inskrivet just för att skydda denna kategori hårt ansatta människor.

Sedan några ord, fru talman, angående huvudmannaskapet för den rättspsykiatriska undersökningen. Jag tycker det är synnerligen anmärkningsvärt att miljöpartiet är berett att acceptera en samordning mellan den psykiatriska vården och den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten.

Utskottets majoritet, som ju Anita Stenberg i detta fall tillhör, anser att det finns "verksamhetsmässiga och resursmässiga fördelar med en sådan samordning". I själva verket har väl också Anita Stenberg blivit uppmärksammad på konsekvensen av att stödja detta beslut. Det finns nämligen ett antal risker med en sådan samordning. Det är risker för minskade satsningar på rättspsykiatrin, som i sin tur innebär risker för att forskningen kommer att eftersättas, att rättssäkerheten kommer att eftersättas, därför att bedömningarna runt om i landet inte blir enhetliga. Risken är därmed uppenbar att kvaliteten också försämras.

Ingen kan i dag med säkerhet säga att det verkligen kommer att bli så, men risken är utomordentligt stor när man blandar samman olika typer av discipliner som de facto inte hör samman.

Låt mig få fråga: Är det detta Anita Stenberg tänker medverka till?

Anf. 10 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Vi är väl alla överens om att konvertering skall tillgripas endast i undantagsfall. Men i undantagsfallen är det faktiskt nödvändigt av omsorg om patienten och dess anhöriga. Jag tycker att vi här i tillkännagivandet har gjort mycket klart hur detta skall följas upp. Det blir också en offentlig insyn i hur detta instrument används, för att garantera att inte konverteringen tillgrips i onödan.

Sedan till läkemedelsbehandlingen. I frivillig vård har patienten alltid möjlighet att neka. Man måste ge sitt medgivande eller själv ta ställning till behandlingen.

När det gäller tvångsvård är det väldigt viktigt att man får adekvat vård, så att tvånget kan hävas. Då kan medicinering vara en sådan insats, eller

elchock, för att patienten skall komma ur sitt psykiska tillstånd, så att man kan fortsätta med frivilligvården.

Socialstyrelsen skall följa detta noga och gör det också. Man ger ut allmänna råd bl.a. om användningen av neuroleptika. Jag vet få områden som man följer så noga som just användningen av psykofarmaka och sådana behandlingsmetoder.

Jag tycker Anita Stenberg borde kunna lugnas med detta. Men hon har kanske en negativ inställning över huvud taget till att hjälpa patienterna medikamentellt här.

Anf. 11 ANITA STENBERG (mp) replik:

Fru talman! Nu blir jag nog tvungen att replikera.

Till Rosa Östh: Om den psykiatriska vården blivit så dålig att patienterna är mycket sämre än tidigare vid det tillfälle de nu kan tas om hand, då tycker jag att man skall ändra på vårdens innehåll i stället för att ägna sig åt konvertering. Det är väl ändå inte meningen att patienterna skall komma under behandling först när de är mycket dåliga. Det kan aldrig vara rätt. Då har vi släppt ut för många patienter alltför tidigt.

När det gäller upplysning om rättspsykiatrin har jag under den senaste veckan, sedan vi fattade beslutet i socialutskottet, verkligen fått information från rättspsykiaterna. De har inte legat på latsidan! Därför har jag nog fått väl så mycket information som jag kan önska om vad de tycker.

Men kan Per Stenmarck tala om för mig varför en person om vilken man skall ta reda på om han är psykiskt sjuk eller inte, och som har begått ett brott, inte kan få sin diagnos ställd av en allmänpsykiater?

Varför kan man inte bedöma om en patient är psykiskt sjuk eller inte utan att vara rättspsykiater? Det finns massor med patienter om vilka man bestämmer om de är psykiskt sjuka eller inte oberoende av om de har begått ett brott. Varför är det inte möjligt att utföra sådana undersökningar i landstingsregi?

Till Barbro Westerholm: Jag missunnar verkligen inte patienterna att få vård. Men jag tycker inte att användningen av neuroleptika, som det har utvecklat sig, är bra.

Jag inser att det finns fall där man har blivit beroende av neuroleptika och där det kanske från början inte ens var nödvändigt att använda dem, men där man i dag måste ha dem.

Jag skulle önska att neuroleptikabehandlingen minimeras, och att patienter som absolut vägrar neuroleptika inte skall vara tvungna att få dem. Finns det ingenting annat än neuroleptika? Vad gjorde vi före neuroleptikans tid?

Anf. 12 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Jag blir en smula häpen när Anita Stenberg tydligen menar att den psykiatriska vården är dålig därför att den nu i större utsträckning än tidigare sker i öppen verksamhet. Jag trodde vi var överens om att detta var ett steg i rätt riktning.

När patienten i fråga söker vård avgör hon själv. Psykiskt sjuka människor kanske inte inser förrän det är litet för sent att man bör söka sig till vård.

Vi har i utskottet varit överens om att det finns begränsade möjligheter

för öppenvårdsverksamheten. Det är bl.a. detta som gett anledning till ett antal tillkännagivanden från utskottets sida. Vi understryker hur viktigt det är med alla de resurser som behövs för att man skall kunna göra den nödvändiga verksamheten bra för patienterna.

Anf. 13 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Om man lägger ned rättspsykiatriska kliniker är risken alldeles uppenbar att man raserar mycket av det kunnande som finns. Man blandar ihop olika discipliner på ett utomordenligt olyckligt sätt och man eftersätter forskningen.

Anledningen till att jag påpekar detta just nu är att ett ändrat ställningstagande för miljöpartiet skulle kunna ändra majoritetsförhållandena.

Anita Stenberg säger att tiden får utvisa vilket som är riktigt. Ja, det är sant, men möjligheten blir faktiskt bättre om miljöpartiet och Anita Stenberg väljer att följa reservation 17. Det skulle ge oss några års rådrum för att nå en långsiktig lösning på detta problem.

Anf. 14 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Fru talman! Neuroleptika tillhör inte gruppen beroendeframkallande medel.

Naturligtvis skall man så långt möjligt minimera läkemedelsbehandling. Men man får i det enskilda fallet hela tiden göra en nytta–risk-bedömning.

Vad gjorde vi tiden före neuroleptika? Jo, många av dessa patienter blev kroniker och blev kvar på mentalsjukhusen. Det är fantastiskt vad som hände när vi fick neuroleptika i mitten av 1950-talet. De gjorde det möjligt att i öppen vård behandla människor med framför allt schizofreni. Det är en helt fantastisk förändring som skett inom psykiatrin just därför att vi fått effektivare läkemedel som gör det möjligt för människor att leva ett normalt liv. Den möjligheten får vi inte förmena människor, men vi måste använda medlen på ett adekvat sätt.

Det försöker vi föra ut till läkarkåren så bra som möjligt. Sedan kan det komma enskilda fall där resultatet inte blivit lyckat eller där det hänt fel. Det beklagar säkert alla i läkarkåren som har drabbats av detta.

Anf. 15 ANITA STENBERG (mp) replik:

Fru talman! Missuppfattade jag Rosa Öst när hon sade att patienterna ofta är sjukare när de kommer in i dag än de var tidigare? Det var en av anledningarna till att det finns fler konverteringar i dag – det var ju motiveringen. Jag tycker inte det är en bra vård när det utvecklar sig åt det hållet.

Till Barbro Westerholm: Vad vi i miljöpartiet vill är att man försöker att undvika att patienterna blir beroende av en vård med neuroleptika. Det kan inte vara okänt för Barbro Westerholm att många patienter inte mår bra av neuroleptika, och att det tydligen är mycket lätt att överdosera. Det finns många patienter inom patientorganisationerna som klagar mycket över neuroleptikabehandlingen. Det finns också de som tycker de har fastnat i neuroleptikafällan och inte kommer ur den.

Förste vice talmannen anmälde att Barbro Westerholm och Rosa Östh an-

hållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 16 JAN ANDERSSON (s):

Fru talman! Sedan 1960-talet, då den nuvarande särskilda lagstiftningen om psykiatrisk vård utan samtycke kom till och huvudmannaskapet för den psykiatriska vården fördes över från staten till landstingen har stora förändringar skett.

Kunskaperna om möjligheterna att förebygga, bota och lindra psykiska sjukdomar har förbättrats.

Resurserna inom den psykiatriska vården har byggts ut och kompetensen har höjts.

En integration med övrig hälso- och sjukvård har skett och samarbetet med kommunernas socialtjänst har förstärkts.

En förskjutning mot insatser i öppnare former har skett.

Inslaget av tvångsåtgärder har väsentligt reducerats och patientens ställning och medinflytande har stärkts i en fortgående demokratiseringsprocess där inte minst klientorganisationerna spelat en viktig roll.

Dessa genomgripande förändringar ligger till grund för den förändring av den psykiatriska tvångsvården som nu föreslås. En viktig utgångspunkt för en ny lagstiftning är att den skall utgöra ett komplement till den grundläggande regleringen i hälso- och sjukvårdslagen, som är tillämplig på all psykiatrisk vård. Enligt denna lag skall hälso- och sjukvården vara ett fritt, öppet och demokratiskt system med trygghet och rättssäkerhet. Huvudprincipen är att den enskilde själv avgör om han vill anlita hälso- och sjukvården eller inte. Alla skall ges vård på lika villkor. Insatserna skall bestämmas utifrån behoven och inte med hänsyn till var man bor eller vilka ekonomiska förutsättningar man har. För att undvika mer genomgripande åtgärder är förebyggande och tidigt insatta vårdåtgärder av största betydelse.

Den psykiatriska tvångsvården har minskat kraftigt i omfattning under 1980-talet. I slutet av 1970-talet omfattades mer än var tredje inneliggande patient inom psykiatrin av tvångsvårdslagstiftningen. 1983 hade andelen tvångsintagna sjunkit till var femte patient. Vid den senaste patientinventeringen hösten 1988 hade en ytterligare minskning skett så att var sjätte patient var tvångsintagen.

Denna utveckling är positiv. Den psykiatriska vården skall i första hand inriktas på att motivera patienterna att frivilligt medverka till stöd och behandling. Dock kan vi inte slopa varje möjlighet till psykiatrisk tvångsvård. Det skulle innebära att vi avsade oss möjligheten att hjälpa människor i svårt utsatta situationer. Det skulle strida mot grundläggande humanitet och medmänsklighet. Samtidigt måste en sådan vård utformas så att riskerna för den personliga integriteten minimeras. Tvångsvårdstiderna skall vara så korta som möjligt och aktivt användas för att ge den behandling och det stöd som behövs för att vården skall kunna övergå i frivilliga former.

LSPV har varit i kraft i drygt två decennier. Ett flertal utredningar har föreslagit förändringar av lagen. Bexeliuskommittén lade fram ett reformförslag för psykiskt störda lagöverträdare 1977. Samma år slutförde en arbetsgrupp inom socialstyrelsen en översyn av LSPV, varvid ett förslag till ny

lagstiftning presenterades. I sitt betänkande "Psykiatrin, tvånget och rättssäkerheten" 1984 gjorde socialberedningen en omfattande genomgång av den psykiatriska tvångsvården med utgångspunkten att lagstiftningen måste bygga på de principer och idéer som präglar den psykiatriska vården i dag. Beredningen föreslog att nuvarande lag skulle ersättas av tre nya lagar: en lag som tar sikte på behovet av akut, kortvarig vård vid allvarliga psykiska störningar, en lag som gäller behovet av adekvata vårdformer för psykiskt störda lagöverträdare samt en tredje lag som gäller skyddsregler för vissa patienter med nedsatt mental förmåga.

Det föreliggande lagförslaget bygger i allt väsentligt på de principer som kom till uttryck i socialberedningens förslag. En del förändringar finns dock. Regeringen har t.ex. valt att inte lägga fram någon skyddslag för senildementa, och regeringen har inte följt beredningens förslag om att tvång uteslutande skall få användas vid akut behov av vård.

Fru talman! Så till själva lagförslaget, socialutskottets betänkande och de reservationer som finns med anledning av detta betänkande.

Ett stort antal motioner från allmänna motionstiden och med anledning av propositionen rör psykiatrins utveckling i stort. De handlar om adekvata boendeformer för människor med psykiska problem, om behovet av öppna och halvöppna vårdformer, om behovet av en bättre samverkan mellan olika myndigheter, inte minst mellan psykiatrin och socialtjänsten, om behovet av differentiering och specialisering inom den sektoriserade psykiatrin, om behovet av psykoterapeutiska resurser samt om behovet av fortbildning.

Utskottet konstaterar att utvecklingen inom den psykiatriska vården har gett betydande välfärdsvinster i form av en bättre vård och en högre livskvalitet för människor med psykiska problem. Samtidigt finns fortfarande betydande brister kvar. Den öppna vården måste byggas ut för att behovet av tvångsvård ytterligare skall kunna minska. Innehållet i den slutna vården behöver utvecklas, och samarbetet mellan myndigheterna förbättras. Många av de här problemen behandlas för närvarande av den av regeringen tillsatta psykiatriutredningen, men flera av frågeställningarna är sådana att de redan nu bör kunna beaktas av regeringen. Detta vill utskottet ge regeringen till känna.

En reservation handlar om en lag om skydd för dementa. Reservanterna menar att regeringen bör intensifiera ansträngningarna att utarbeta en sådan lag. Regeringen anser för sin del att det förslag som socialberedningen lagt fram inte kan ligga till grund för en ny lagstiftning. Det har visat sig att det är ett problemområde som är rättsligt svårbemästrat. Inte minst är det problem att avgränsa den personkrets som skulle omfattas av en sådan lag.

Utskottet delar regeringens bedömning men vill samtidigt peka på den omfattande förändring som för närvarande sker inom demensvården. Nya anläggningar för gruppboende för senildementa startas, dagvården byggs ut, arbetet på ålderdomshemmen och inom den öppna hemtjänsten förändras. Dessa förändringar och tekniska förändringar, t.ex. när det gäller trygghetslarm, minskar behovet av skyddsåtgärder av den natur som reservanterna eftersträvar.

Vi ser med andra ord positivt på det utvecklingsabete som pågår, och vi tror att skyddet för de dementa kan lösas inom ramen för detta arbete. Om

det skulle visa sig att så inte är fallet, får behovet av lagreglering på nytt övervägas.

Begreppet psykisk sjukdom och därmed jämställd psykisk abnormitet ersätts av samlingsbegreppet allvarlig psykisk störning – detta för att anpassa begreppsbildningen till ett modernt synsätt, som är grundat på ökade kunskaper om orsakerna till uppkomsten av psykisk ohälsa. Det nya begreppet framhäver inte bara den rent medicinska sidan av den psykiatriska vården, som det gamla begreppet gjorde, utan framhäver även psykologiska och sociala faktorer, vilka ofta samspelar och förstärker varandra.

Begreppet allvarlig psykisk störning är avsett att vara ett snävare begrepp än det nuvarande begreppet psykisk sjukdom i LSPV. Vilka psykiska tillstånd som skall kunna föranleda tvångsvård kan inte på ett uttömmande sätt anges i lagtexten. Enligt propositionen bör socialberedningens redovisning av sådana pyskiska tillstånd som kan föranleda tvångsvård tjäna som vägledning. Dessutom är det viktigt att socialstyrelsen noga följer tillämpningen av den nya lagstiftningen i sin tillsynsverksamhet, och att socialstyrelsen kommer med ytterligare vägledning om behov uppstår.

I en reservation förordas att begreppet allvarlig psykisk störning skall förenas med specialindikationer, som skall ange förutsättningarna för lagens tillämplighet. Det anser inte utskottet. De villkor som skall gälla för tvångsvård, dvs. förutom att patienten lider av en allvarlig psykisk störning, att patienten har ett oundgängligt behov av psykiatrisk vård som inte kan tillgodoses på annat sätt än att patienten är intagen på en sjukvårdsinrättning och att patienten motsätter sig denna vård, är fullt tillräckliga.

Omgivningsskyddet tas upp i en annan reservation. Reservanterna vill att behovet av skydd skall få en mer självständig ställning och hänvisar bl.a. till lagrådets yttrande.

I propositionen har regeringen tagit hänsyn till lagrådets yttrande genom att det vid bedömningen av om patienten har ett oundgängligt behov av psykiatrisk vård skall beaktas om patienten på grund av psykiska tillstånd är farlig för annans personliga säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa. Denna farlighetsbedömning har sin utgångspunkt i den enskildes vårdbehov, vilket utskottet finner naturligt. Detta innebär inte att omgivningsskyddet tillmäts ringa eller väsentlig indirekt betydelse. Det går att förena grundsynen att tvångsingripande görs utifrån patientens behov med vederbörlig hänsyn till patientens närstående och omgivning i övrigt.

Regeringen föreslår i propositionen en begränsning av vilka läkare som skall få fatta beslut om att en patient skall tas om hand för undersökning. Sådana beslut skall enligt förslaget endast få fattas av läkare som enligt beslut av landstingskommun har befogenhet därtill. Anledningen är att ett beslut om undersökning av en person mot dennes vilja är ett allvarligt intrång i den enskildes integritet.

Utskottet delar denna principiella inställning och avvisar därför kraven på att privatpraktiserande läkare skall kunna fatta dylika beslut. Däremot anser utskottet att det skall vara möjligt för t.ex. en läkare på en kommunal alkoholmottagning att fatta sådana beslut liksom för läkare i primärvård under kommunalt huvudmannaskap. Därför föreslår utskottet en förändrad lydelse av 4 §.

Frågan om möjlighet till konvertering från frivillig vård till tvångsvård skall finnas kvar eller inte har under många år varit omtvistad. Socialberedningen föreslog att möjligheten skulle tas bort, men en majoritet av remissinstanserna är negativa till socialberedningens förslag. Mot möjligheten till konvertering kan anföras att den kan användas som påtryckningsmedel och att gränsen mellan frivilligvård och tvångsvård blir oklar. Huvudargumentet för en konverteringsmöjlighet är att man undviker en osmidig hantering i de fall där patienten vill lämna sjukhuset men det står klart att fortsatt sjukhusvård är oundgängligen nödvändig.

I regeringens förslag begränsas möjligheten till konvertering till att gälla bara i de fall då patienten till följd av sin psykiska störning kan befaras att allvarligt skada sig själv eller någon annan. Till detta kommer att en rättslig prövning bör ske i nära anslutning till konverteringsbeslutet. Utskottet ställer sig bakom detta förslag men vill samtidigt ge regeringen till känna att en utvärdering av hur de nya bestämmelserna tillämpas görs och redovisas för riksdagen inom två år efter det att den nya lagstiftningen trätt i kraft.

När det gäller vilken behandling som skall ges i skilda sammanhang, anser utskottet att detta inte närmare kan regleras i lag. Utgångspunkten skall vara att behandlingsåtgärderna står i överensstämmelse med vetenskap och beprövade erfarenhet, att samråd skall ske med patienten om hans tillstånd inte gör det omöjligt och att behandlingsåtgärderna anpassas till vad som krävs för att uppnå det angivna syftet med tvångsvården, nämligen att se till att den som är i oundgängligt behov av psykiatrisk vård och motsätter sig den blir i stånd att frivilligt medverka till fortsatt stöd och fortsatta behandlingsåtgärder.

I lagförslaget sägs att frågorna om psykiatrisk tvångsvård i fortsättningen skall prövas av domstol och att denna prövning bör ske i allmän förvaltningsdomstol. Hittills har prövningen gjorts i utskrivningsnämnderna. Föredragande framhåller dock att utskrivningsnämnderna fullgjort sina grannlaga uppgifter på ett sätt som förtjänar all respekt.

Frågan om nämndernas verksamhet kommer emellertid i ett nytt läge när man nu bygger ut den rättsliga prövningen i mål om psykiatrisk tvångsvård.

Föredraganden, liksom justitieutskottet i sitt yttrande, framhåller risken för att prövningen i visst fall inte skulle uppfylla kraven i 1950 års Europakonvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Socialutskottet delar denna uppfattning. Det saknas anledning att i onödan ha ett regelsystem som i något hänseende ens kan tangera de yttre gränserna för det tillåtna enligt konventionen. Detta problem skulle i och för sig kunna lösas genom att den nuvarande nämndorganisationen byggdes ut och förfaranderegelerna ändrades. Men en sådan lösning skulle stå i konflikt med önskemålet att i så stor utsträckning som möjligt undvika specialdomstolar. Länsrätterna, som i dag handlägger ärenden enligt LVU och LVM, bör vara väl skickade att också pröva ärenden rörande psykiatrisk tvångsvård.

Det råder enighet om att länsrätterna i sin bedömning skall ha tillgång till psykiatrisk kompetens om sådan behövs. Frågan är emellertid om personer med denna kompetens skall ingå i rätten eller om till rätten fast knutna sakkunniga skall kunna bistå rätten vid yttrande och även kunna höras vid munt-

lig förhandling. Föredragande har fastnat för den senare lösningen och får medhåll av justitieutskottet. Socialutskottet gör samma bedömning. Den psykiatriska kompetens som rätten behöver ha tillgång till bör tillföras rätten genom förordnande av sådana sakkunniga. Väl att nämna är att rätten många gånger kan behöva tillgång även till annan kompetens, t.ex. social kompetens. Det är rimligt att rätten vid dessa tillfällen vid förhandlingar inhämtar uppgifter från personer med denna kompetens.

Herr talman! Jag vill göra några kommentarer till lagförslaget om psykiatrisk tvångsvård för lagöverträdare. Socialutskottet finner det tillfredsställande att den bristande överensstämmelse som nu finns mellan den straffrättsliga regleringen och den administrativa vårdlagstiftningen enligt lagförslaget nu undanröjs. Begreppet allvarlig psykisk störning föreslås bli det begrepp som ligger till grund för såväl den allmänna regleringen som psykiatrisk tvångsvård för lagöverträdare.

I lagförslaget tas möjligheten till försöksutskrivning bort. Den nuvarande modellen är knappast förenlig med det stränga rekvisitet för tvångsvård som gäller i den nu föreslagna lagen. I stället bör en smidig övergång från tvångsvård till frivillig vård kunna tillgodoses genom att permissionsregleringen byggs ut, så att patienter i vissa fall kan få tillstånd att tillbringa resterande tid av tvångsvårdsperioden utanför vårdinrättningen.

Utskottet gör ett tillkännagivande till regeringen. Det gäller möjligheten att snabbt underrätta målsägande om patient som genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning och som har avvikit från sjukvårdsinrättningen. I dag sker sådan underrättelse genom polismyndigheten. I likhet med vad justitieutskottet sagt anser socialutskottet att det finns anledning att överväga en skyldighet för chefsöverläkaren att i vissa fall underrätta målsäganden i samband med rymning. Sådana överväganden bör lämpligen ske i samband med en översyn av sekretesslagen.

Utskottet gör också ett tillkännagivande och en ändring i lagen om psykiatrisk tvångsvård i frågor som är gemensamma för lagen om psykiatrisk tvångsvård och lagen om rättspsykiatrisk vård.

Utskottet anser att ett litet antal platser av den typ som finns vid den fasta paviljongen i Västervik kan komma att behövas också i framtiden. Det kan finnas skäl att begränsa vården med särskilda krav på slutenhet till en enda enhet, en riksenhet. Detta ger utskottet regeringen till känna.

Utskottet föreslår att 15 § lagen om psykiatrisk tvångsvård kompletteras med ett andra stycke enligt vilket regeringen kan bestämma att vård får ges även på andra institutioner än sådana som har landstinget som huvudman. Dispens bör dock få ges bara då synnerliga skäl föreligger. Möjligheten bör dock inte få föreligga i fråga om patienter som genomgår rättspsykiatrisk vård.

Herr talman! Vi har också att behandla ytterligare ett förslag som har beröring med den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården, nämligen förslaget om rättspsykiatriska undersökningar.

Det rättspsykiatriska undersökningsväsendet har under lång tid kännetecknats av problem. Framför allt har problemen gällt långa väntetider för genomförande av undersökningarna. Patienter som har varit färdigutredda har i vissa fall varit kvar länge på klinikerna på grund av att mottagande all-

mänpsykiatriska kliniker inte har kunnat bereda plats. Kvaliteten på undersökningarna har varit ojämn och inte alltid lika på olika kliniker. I jämförelse med vad som gäller för personalen inom den allmänpsykiatriska verksamheten har personalen inom den rättspsykiatriska verksamheten fått bara litet fortbildning. Det har varit svårt att rekrytera specialkompetenta läkare till verksamheten. Konstitutionsutskottet, justitieutskottet och socialutskottet har liksom JO gång efter annan funnit anledning att påtala de rådande missförhållandena inom den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten.

Verksamheten har varit föremål för ett antal utredningar. Dessa har gällt såväl huvudmannaskapet som verksamhetens innehåll. Därför är det tillfredsställande att regeringen nu har lagt fram ett sedan länge efterlyst förslag, som syftar till att komma till rätta med de hittillsvarande problemen. Följaktligen är det ologiskt att nu avstå från att fatta beslut för att i stället ytterligare utreda frågan, vilket föreslås i en reservation från folkpartiet.

Huvudmannaansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten har utretts vid flera tillfällen. Det har funnits förslag om att landstingen skall överta verksamheten, men också förslag om att denna skall kvarstå under statligt huvudmannaskap. Gemensamt för så gott som alla som har behandlat frågan är emellertid att man förordar ett närmande till den rättspsykiatriska vården. Denna inställning har också präglat socialutskottets tidigare yttranden. Därför är det förvånande att en stor grupp reservanter inte bara vill ha ett fortsatt statligt huvudmannaansvar, den uppfattningen delas av alla i socialutskottet, utan dessutom att undersökningarna bara skall få utföras av staten. Således avvisar reservanterna både de befintliga och de i propositionen föreslagna avtalen med sjukvårdshuvudmännen. Man vill i stället, efter all kritik som man har framfört, behålla exakt samma organisation som i dag. Skälet sägs vara att en samordning med den allmänpsykiatriska vården innebär flera nackdelar i rättssäkerhetsavseende, eftersom den läkare som gör undersökningen också kan komma att bli ansvarig för vården av patienten och eftersom landstingen kan komma att påverkas av utredningarnas resultat.

De som har att göra den rättspsykiatriska undersökningen har att göra en rent medicinsk bedömning. Rättssäkerhetsaspekterna är inte alls nya. De har prövats vid flera undersökningar. Frågan kom också upp vid justitieutskottets utfrågning i april 1990. I dessa sammanhang har det framkommit att någon fara för rättssäkerheten inte föreligger, och detsamma hävdar regeringen. Utskottet delar denna uppfattning. Däremot kan man med fog hävda att de problem som nuvarande organisation har varit och är behäftad med i vissa fall är en fara för rättssäkerheten.

Utskottet vill dock kraftigt understryka att någon avveckling av statliga resurser inte får ske utan att det finns fullt tillfredsställande garantier för att rättspsykiatriska undersökningar kan ske inom de tidsfrister som lagen anger. Vidare förutsätter utskottet att regeringen i sitt ställningstagande till frågan om nedläggning av psykiatrisk klinik eller station väger in de följder en nedläggning får för personalen vid den berörda kliniken eller stationen. Detta ger utskottet regeringen till känna.

Slutligen: I en reservation avvisar vänsterpartiet möjligheten att med ett s.k. § 7-intyg döma någon till rättspsykiatrisk vård utan utskrivningspröv-

ning. Den s.k. § 7-undersökningen som skall bedöma en persons behov av rättspsykiatrisk vård skall enligt förslaget vara mer utförlig än tidigare undersökningar. Endast läkare som är behöriga att avge utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning skall vara behörig att företa en § 7-undersökning. Den föreslagna ordningen för att utröna behovet av rättspsykiatrisk vård motsvarar väl den ordning som gäller enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till hemställan i socialutskottets betänkande om psykiatrisk tvångsvård, m.m., och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 17 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Problemet med rättspsykiatrin är ju inte att det har varit ett statligt huvudmannaskap utan regeringens styvmoderliga behandling av rättspsykiatrin. Man har lekt katt och råtta med den. Det har dragits in resurser och det har skapats en osäkerhet i arbetssituationen. Detta har också varit en av orsakerna till köerna när det gäller rättspsykiatrin.

Som jag sade i mitt inledande anförande har vi kommit fram till att det rättssäkraste systemet, naturligtvis med en kvalitetsmässigt bra rättspsykiatri, är det som vi föreslår i reservationen, dvs. statligt huvudmannaskap.

Sedan till frågan om dementa och lagstiftningen. Socialberedningens förslag var kanske inte bra. Men sedan har ju regeringen haft sju år på sig och borde därför rimligen ha kunnat arbeta fram ett bättre alternativ. Jag tycker att man kryper undan sitt ansvar när man säger att det byggs upp på ett annat sätt och att det hela nog kan organiseras annorlunda. Det kvarstår ett behov. Det rör sig kanske inte om så många. Precis som inom rättspsykiatrin gäller tvånget få, men det är mycket viktigt att det regleras i lag hur frihetsberövandet skall ske. Jag tycker att man försätter personalen i en mycket svår situation, då personalen saknar lagstöd för hur frihetsberövandet skall genomföras.

Anf. 18 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att det var positivt att Jan Andersson påpekade de förändringar som har gjorts under utskottsarbetet. En hel del har tillförts.

Det finns också några områden där vi borde ha kunnat gå längre och där socialdemokraterna skulle ha kunnat medverka i en positiv process. Det gäller bl.a. det första initiativet för att så småningom få en lag till skydd för dementa. Vidare gäller det en mera rättssäker behandling beträffande domstolshanteringen. Framför allt borde vi ha kunnat komma längre när det gäller det s.k. omgivningsskyddet. Vid en sådan här lagstiftning måste man också tänka på ett skydd för de närstående, ett s.k. omgivningsskydd. Det finns många exempel på fall där personer med allvarliga psykiska störningar har utgjort en omedelbar fara för familjemedlemmar och andra närstående. Det är just detta som kräver en klarare lagstiftning än den som regeringen har föreslagit och som utskottets majoritet har ställt sig bakom. Enligt lagrådet bör utgångspunkten vara att skyddet för närstående och omgivning skall ges en mera självständig betydelse vid prövning av tvångsvård, men en sådan förändring motsätter sig socialdemokraterna. Låt mig fråga Jan Andersson: På vilket sätt anser ni att man skall skydda de i detta fall svårt utsatta männi-

skorna? Lagrådet har ju tidigare gjort bedömningen att den lagstiftning som regeringen har föreslagit inte räcker till, och regeringen har inte fullt ut tillgodosett lagrådets krav.

Anf. 19 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Jag upplever att det finns en övertro på att brister i verksamheten, det må vara nästan vad som helst, skall lösas med omorganisation och med förändring av huvudmannaskap. Detta gör man liksom rakt över hela linjen, utan att se till verksamhetens innehåll och vilka konsekvenser det får. Jag tycker att vi i socialutskottet kan dra en nyttig lärdom av vad det innebar för vården av de svårt störda ungdomarna när man gick ifrån ett statligt huvudmannaskap till att låta landstinget och i sista hand kommunerna ta ansvaret för denna. Det är också en sådan här liten, exklusiv verksamhet. Vi har i socialutskottet kunnat konstatera att det inte gick bra. Verksamheten lämpar sig inte för denna organisation. Innehållet i denna verksamhet måste byggas upp på annat sätt.

Det är precis samma sak med rättspsykiatrin. Det är en liten, exklusiv verksamhet, men oerhört viktig. Då kanske det inte lämpar sig att lägga ut den på primärvården eller något annat. Kunskapen, kompetensen, forskningen och just exklusiviteten, som behövs för att man skall kunna möta dessa problem på ett särskilt sätt, går förlorade. I stället bör man se efter hur man skall kunna utveckla den verksamhet som finns och hur man skall kunna organisera den på ett bra sätt. Vi säger inte nej till den här omorganisationen på grund av någon ryggmärgsreaktion, att vi alltid måste göra det. Det finns faktiskt ett innehåll i verksamheten. Det är innehållet som är det viktiga, inte de organisatoriska kringåtgärderna.

Jan Andersson säger att det finns fördelar och nackdelar med konvertering. Nackdelarna är naturligtvis att det blir en oklar gräns mellan frivillighet och tvång. Det var just det jag sade, att man sätter människors integritet ur spel. Det finns ett väl känt register av nackdelar med detta. Fördelen skulle enligt Jan Andersson vara att man kommer ifrån ett osmidigt förfarande. Då får jag i tankarna att de som tycker att detta är ett osmidigt förfarande framför allt är de olika grupper som har att arbeta med detta, det är inte att sätta klienten i centrum. Det är inte att sätta den människa i centrum som har sökt sig till den psykiatriska vården för att hon eller han anser sig behöva den, utan det är de andra intressena, myndighetsintressena och tjänsteutövningsintressena, som får komma i förgrunden. Jag förmodar att det också var de remissinstanserna som var negativa när socialberedningen föreslog att konverteringen skulle tas bort. Man har tagit bort den utomlands. Det finns flera länder där denna möjlighet inte existerar. Man har faktiskt inte några katastrofala resultat alls att meddela.

Anf. 20 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jan Andersson försvarar överförandet av dessa beslut till länsrätterna med hänvisning till Europakonventionen. Jag vill påstå att det inte är något särskilt väl underbyggt argument. Jag vill belysa detta genom att hänvisa till det som står i nuvarande lagstiftning, LSPV 30 §. Där stadgas att patienten skall vara närvarande vid sammanträde med utskrivnings-

nämnd, om inte särskilda skäl föranleder annat. Ärende som handläggs i patientens frånvaro får inte avgöras utan att nämndens ledamöter före avgörandet skaffat sig personlig kännedom om patienten.

I det lagförslag som vi behandlar nu står det i 36 § att länsrätten skall hålla muntlig förhandling, om det inte är uppenbart obehövligt. Enligt 37 § står ytterligare att: Patienten skall vara närvarande vid förhandlingen, om det är möjligt med hänsyn till hans psykiska tillstånd. Det är alltså en smula förmätet att påstå att det nu föreliggande lagförslaget står bättre i överensstämmelse med konventionen än det nu tillämpliga gör.

Lagrådet har mycket bestämt sagt att psykiatrisk expertis måste finnas i länsrätterna. Bakgrunden till det är att det hittills har ansetts vara av rent fundamental betydelse att det i överprövningen av en läkares beslut om tvångsvård måste göras en sammanvägning av juridiska, medicinska och sociala bedömningar. Har man inte en läkarledamot är risken stor för att prövningen kommer att domineras av en formalistisk juridisk bedömning. Nu säger utskottet, och även propositionen tidigare, att om det behövs skall man kunna inkalla expertis. Men vem skall veta när behovet föreligger, när man inte har någon medicinsk expert i länsrätten som kan göra den bedömningen?

Anf. 21 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Gudrun Schyman tar upp rättspsykiatrin och säger att så fort man ser ett problem vill man göra en organisationsförändring. Jag skulle vilja säga att så fort vänsterpartiet ser ett problem vill man tillskjuta mer resurser och lösa problemet på det sättet.

Det intressanta är att se efter vilka problem den nuvarande organisationen har varit behäftad med och på vilket sätt det har gynnat den enskildes rättssäkerhet. Man har haft svårt att rekrytera specialkompetenta läkare. I vilken mån har det gynnat den enskildes rättssäkerhet? I vilken mån har det gynnat den enskildes rättssäkerhet att de personer som jobbar inom den rättspsykiatriska verksamheten har fått mindre fortbildning än de som jobbar inom den psykiatriska vården? Det har faktiskt uppstått proppar. Personer vars fall har varit färdigutredda har inte beretts vård därför att en annan huvudman har haft hand om vården. De här problemen skulle kunna lösas genom ett närmande mellan den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten och den allmänpsykiatriska vården. De rent juridiska aspekterna och rättssäkerhetsaspekterna kommer att behandlas i vanlig ordning. Där är huvudmannaskapet fortfarande statligt.

Vi har en lagreglering som gäller dementa, Barbro Westerholm. Jag förutsätter att den följs. Jag skulle i stället vilja säga detsamma som socialstyrelsen och boverket har gjort i sin rapport, för detta är ett problem i verksamheten, det erkännes. Man förordar att socialstyrelsen skall tillsätta en utredning för att se hur man skall kunna förena behovet av skydd med etiska aspekter inom ramen för gällande lagar. Det tycker jag är en mycket mer framkomlig väg som vi bör pröva i första hand, innan vi ger oss på en lag av den typ som socialberedningen föreslår.

Vad gäller omgivningsskyddet, Per Stenmarck, tog faktiskt regeringen hänsyn till lagrådets uppfattning. Men man behåller lagens principer intakta,

nämligen att det är den enskildes vårdbehov som är grundläggande. Man menar, och det menar jag också, att man inom ramen för detta kan tillgodose omgivningsskyddet.

Konverteringen är en fråga om avvägning, Gudrun Schyman. I många politiska sammanhang måste man göra avvägningar mellan rent principiella synpunkter och praktiska arrangemang. Här minskar vi konverteringsmöjligheterna. 80 % av de möjligheter som har funnits tas bort. 20 % bibehålls. Dessutom skall en rättslig prövning göras i nära anslutning – jag tror det är fyra dagar – vilket gör att den enskildes rättssäkerhet inte ställs åt sidan.

Det allvarliga i domstolsprövningens nuvarande organisation menar jag är . . . Jag får återkomma till detta i nästa replik.

Anf. 22 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Det är riktigt, Jan Andersson, att konverteringen är en fråga om avvägningar. Vi är överens om det. Jag menar att den avvägning som man gör i dag inte är i människans intresse. Den är inte i patientens eller klientens intresse. Det är fråga om vems intresse som är starkast när man gör den här avvägningen. Jag tycker att den här avvägningen är fel, för den sätter fel intressen i centrum. Detta är vi inte överens om, det är bara att konstatera.

Det är inte så, att så fort vi ser problem rusar vi från vänsterpartiet fram och säger: Mer pengar. Jag kan räkna upp en rad områden där vi tycker att man skall göra precis tvärtom inom den offentliga eller statsfinansierade sektorn. Jag tänker på JAS-planet som innebär väldigt många problem. Vi säger: Avveckla! Jag tänker på militären som har en alldeles för stor struktur. Vi säger: Minska, avveckla och genomför strukturomvandlingar! Jag tänker på kärnkraften, som har olösliga problem. Vi säger: Avveckla, detta går inte att hålla på med! Så det påståendet var inte sant.

Men inom det socialpolitiska området i stort möter vi ett ökat antal problem som inte kan lösas med mindre resurser. Vi har sjukvården, hela socialtjänstområdet, hela det ökande behovet av förebyggande insatser osv. Där kan man inte bara säga att vi inte kan möta problemen med mer pengar, utan att det helst skall vara mindre pengar, i alla fall får det inte förekomma någon tillväxt över huvud taget. Detta är andra typer av problem som kräver en annan hantering och andra insikter, för det handlar om människor och inte om maskiner. Det handlar om människor och inte om organisationer. Det handlar om livet och inte om någonting annat. Det vi nu talar om är också ett sådant område. Om problemet är att specialkompetensen har varit för liten och att personalen har fått mindre fortbildning, då är vi överens. Det har varit en mycket dålig arbetsgivare, som inte har sett till detta.

Man löser dock inte de problem som finns genom att sprida ut dem och byta huvudmannaskap. Det finns ju inte ens ett intresse från det hållet för att se till att den här exklusiva gruppen får den fortbildning som behövs och för att man inom den här gruppen får den specialistkompetens som krävs för att problemen skall kunna lösas. Precis samma diskussion hade vi ju när det gällde ungdomsvården. Det blev varken specialistkompetens eller vidareutbildning. Inte heller fick vi den höga kvalitet på den exklusiva vård som behövs för just den här intressegruppen, dvs. den rättsmedicinska undersök-

ningsverksamheten. Denna utgör en liten exklusiv, men oerhört viktig, del av rättssamhället. Problemen löses alltså inte genom enbart ett byte av huvudman. I stället behövs det kanske större resurser för att vi skall kunna komma bort från problemen. Det handlar alltså om att åstadkomma specialistkompetens, fortbildning, forskning osv.

Jag menar att man så fort ett problem uppstår bara reflexmässigt svarar: Ja, då byter vi huvudman. Så är det exempelvis när det gäller äldreomsorgen. Det finns otaliga exempel på att det inte finns någon som helst grund för att man med ett sådant agerande löser uppkomna problem.

Anf. 23 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Nu, sju år efter det att socialberedningen arbetade med dessa frågor, tillsätts en socialstyrelseutredning för att undersöka skyddet för de senildementa. Mot den bakgrunden menar jag att man har dragit det hela i långbänk. Tid har alltså gått förlorad. Det här hade man kunnat göra tidigare. Då hade det i dag funnits ett underlag för det lagförslag som vi efterlyser.

Så något om rättspsykiatrin. Jag tror inte ett dugg på att svårigheterna med att rekrytera specialistkompetenta läkare skulle bero på det statliga huvudmannaskapet. I stället beror svårigheterna på att staten som arbetsgivare har misskött sitt ansvar och därmed skapat en så osäker situation att läkare har föredragit att söka sig till andra arbetsplatser.

Anf. 24 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Jan Andersson nämnde i sitt anförande reservation 4. Han sade att detta för de människor som det här gäller innebär ett allvarligt intrång i fråga om den personliga integriteten. Vi är säkerligen helt överens på den punkten. Enligt Jan Andersson skall den läkare som har att fatta sådana här beslut vara landstingsanställd. Men det är väl ändå klåfingrigt i överkant.

Skulle inte – och detta har vi gett uttryck för i en reservation som vi har gemensamt med folkpartiet liberalerna – "vissa privatpraktiserande läkare med psykiatrisk specialistkompetens" kunna klara detta precis lika bra som den som råkar vara landstingsanställd?

När det gäller det s.k. omgivningsskyddet säger lagrådet: Skyddsbehovet för närstående och omgivning har skjutits alltför mycket i bakgrunden. Strävan att åstadkomma en mera patientcentrerad lagstiftning har i detta avseende gett ett alltför kraftigt utslag.

Vidare säger man: Det framstår inte som godtagbart att nedvärdera skyddsbehovet så starkt som skett.

Ja, det är riktigt, Jan Andersson, att regeringen i ett avseende har lyssnat på lagrådet. Det är bra att man har gjort det. Men genom att inte göra det, och det gäller då den andra punkten som lagrådet har pekat på, medverkar man till att en lagstiftning försämras som i övrigt faktiskt har många förtjänster. Därför kvarstår den fråga som jag ställde i min förra replik till Jan Andersson: Vad gör socialdemokraterna för att skydda dessa människor?

Anf. 25 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag hörde inte vad det var Jan Andersson ansåg vara så allvarligt när det gäller utskrivningsnämnderna. Jag hörde bara att han tyckte att något var allvarligt.

Eftersom det här är min sista replik vill jag ta tillfället i akt och säga att det inte finns någonting som är allvarligt i det här sammanhanget. Inte någon enda har lyckats påvisa att så skulle vara fallet. Tvärtom har lagrådet mycket bestämt förordat utskrivningsnämnderna som en instans som från patientsynpunkt är säkrare. Detta borde vara avgörande.

Vad som skulle behövs för att få inskrivningsnämnderna att fungera i enlighet med en mera modern lagstiftning – alla är vi ju överens om att en sådan är nödvändig – är en anpassning till deras verksamhet. När det gäller denna anpassning skulle en sådan omskrivning av lagen mera vara av kosmetisk karaktär jämfört med den omfattning som det talas om i propositionen.

Nej, Jan Andersson, ta en rejäl titt på hur de här verksamheterna fungerar! Sedan kommer Jan Andersson att konstatera att det inte finns någonting som är allvarligt i fråga om nu rådande beslutsordning.

Anf. 26 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Gudrun Schyman har inte en riktig utgångspunkt. Det är väl ingen som föreslår ett ändrat huvudmannaskap. Men det är vad Gudrun Schyman hela tiden talar om. Det statliga huvudmannaskapet behålls ju. Däremot vill vi ha ett närmande till den allmänpsykiatriska verksamheten. Det är vad vårt förslag handlar om. Men vi kanske kan enas på den punkten. Vi är ju faktiskt överens om detta med ett statligt huvudmannaskap.

Sedan vill jag framhålla att man inte kan göra det hur lätt som helst för sig och bara säga att det, så fort det är fråga om en social verksamhet, inte är nödvändigt med en översyn av organisationen och att det i stället är nya resurser som behövs. Däremot kan jag hålla med om att det på ett stort antal områden inom den sociala verksamheten behövs mer av resurser.

Men när det gäller den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten är i alla fall vi i mitt parti, efter det att en djupare analys gjorts, medvetna om, eftersom detta har framgått tydligt och klart, att det inte är resurserna som är problemet. I stället är det faktiskt organisationen och de proppar som nuvarande organisation ger upphov till som är problemet.

Sedan några ord till Barbro Westerholm. Också jag tycker att det är utmärkt att socialstyrelsen gör en undersökning. Valet står dock mellan två olika handlingslinjer. Vi menar att nuvarande lagreglering räcker till. Vi tycker att man inom ramen för nuvarande lagreglering skall försöka anpassa verksamheten. Ni däremot vill ha en ny lag. Vi tror alltså inte att en sådan behövs.

Per Stenmarck frågade på vilket sätt jag vill skydda omgivningen. Jag menar att den ändring som återfinns i propositionen väl överensstämmer med vad lagrådet vill. Lagrådet har ju meddelat regeringen att skyddsaspekterna och omgivningsskyddet har poängterats alltför litet.

Till slut en kommentar om domstolsväsendet, som jag inte riktigt hann beröra tidigare. Ja, nuvarande organisation har på många sätt fungerat bra. Det sade jag också i mitt inledningsanförande. Men det är inte tillfredsställ-

lande att ledamöterna har arvoderats eller att lokal- och kanslikostnaderna har fått bestridas av sjukvårdshuvudmännen. Det skulle mycket väl gå att åstadkomma en ändring här när det gäller förfarandereglerna. Men det skulle kosta en del. Då skulle vi bygga upp en specialdomstol för administrativa frihetsberövanden, något som saknas på andra områden. Vad vi gör är att vi anpassar det här området till andra områden. Det handlar alltså om de allmänna förvaltningsdomstolarnas ansvar, som i dag handlägger ärenden som gäller LVU och LVM. Jag vill betona att det finns en betydande anknytning mellan den psykiatriska tvångsvården och just LVM. Väldigt många av dem som blir föremål för psykiatrisk tvångsvård har ju just alkoholproblem.

Talmannen anmälde att Gudrun Schyman, Barbro Westerholm, Per Stenmarck och Rosa Östh anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 27 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det skall bli ett kort inlägg. Jag vill bara göra några kommentarer med anledning av en motion som jag och fyra andra socialdemokrater har väckt.

Huvudsyftet med vår motion är att få klargjort att det för ett demokratiskt och humant samhälle är mycket viktigt att psykiskt sjuka människor som har begått brott kan lämnas över till mentalsjukvården i stället för att bli satta i fängelse. Det här skall behandlas senare i dag i den debatt som är föranledd av ett betänkande från justitieutskottet. Men de här frågorna hänger ihop.

Vad jag nu skall beröra är bara några yrkanden som har behandlats av socialutskottet. Jag utgår från att man nu inser – jag tillhör inte dem som väjer och inte vågar göra uttalanden – att det behövs mycket bättre kvalitativa och kvantitativa resurser till den psykiatriska vården. Det är någonting som vi måste eftersträva. Även om frågan inte kan lösas med detsamma, måste inriktningen vara den. Det finns faktiskt så mycket eftersatt inom denna vård, att jag inte är ett dugg rädd för att säga det här, även om någon här har uttalat att lösningen på hela problemet är ökade resurser. Så är det inte alls.

Jag utgör också ifrån att man verkligen kommer att arbeta i denna riktning, eftersom behovet är så stort. För att det inte skall bli så som i vissa länder, att de psykiskt sjuka hamnar ute på gator och i en omild tillvaro, måste en uppstramning ske.

Jag har noga lyssnat på diskussionen om huvudmannaskapet. I vår motion är yrkandet väldigt tydligt och klart. Vi säger att staten enligt vår mening bör ta hela ansvaret för denna verksamhet och organisera den i egen regi. Jag har förstått att det är några som vill snubbla på dessa frågor och säga att det egentligen är samma sak båda riktningarna företräder. Men så är det inte. I det här fallet håller jag fast vid vad vi har skrivit i vår motion. Det är viktigt ur rättvisesynpunkt, det är viktigt för att man skall kunna göra en enhetlig bedömning av frågorna. Och det är viktigt för att vi skall kunna få ett ordentligt intresse och gensvar hos dem som är verksamma inom denna vård. Läkarna och personalen inom denna vård har i huvudsak den inställning som vi har redogjort för i vår motion. Det är viktigt i dagens samhälle att organisera

verksamheten på ett sådant sätt att man får de inom vården verksamma med sig. Men om man inte följer den av oss föreslagna modellen blir det en uppsplittring av ansvaret och verksamheten, som är olycklig. Därför är det viktigt att strama åt. Men det hindrar inte att exempelvis rättpsykiatrisk undersökning i dag kan göras enligt avtal med en privatpraktiserande läkare. Men det är inte detta frågan handlar om, utan det rör sig om att inte splittra upp verksamheten.

Jag delar den uppfattning som har kommit till uttryck här, nämligen att vi här kan göra en jämförelse med § 12-hemmen. Där har vi exempel på hur det har gått när man har splittrat upp verksamheten. Men där återgår man nu till ett system som innebär en mera enhetlig och icke-splittrad organisation.

Anf. 28 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte polemisera med Hans Göran Franck, bara påpeka tre felaktigheter i hans anförande.

Den första kan knappast sägas vara en felaktighet utan kanske en missuppfattning. Jag har aldrig sagt att den psykiatriska vården i sig behöver mindre resurser. I det avseendet gör vi ett tillkännagivande angående den psykiatriska vården i allmänhet, öppenvården, slutenvården och liknande. Var vi menar att vi inte behöver mera resurser är inom den psykiatriska undersökningsverksamheten. Den bedömningen kom vi fram till när vi tittade på frågan.

Den andra handlar om organisationen. Att det skulle finnas en enhetlig bedömning från läkarhåll att man skall ha kvar nuvarande organisation är fel. Möjligtvis är det så i fråga om den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Men vid justitieutskottets hearing i frågan framgick klart att läkarrepresentanten där förordade den lösning som vi nu föreslår. Landstingsförbundet och socialstyrelsen gjorde detsamma.

Den tredje gäller den haltande jämförelsen med § 12-hemmen. Vad är det vi föreslår? Jo, vi föreslår ett statligt huvudmannaskap, liksom vi gjorde i fråga om § 12-hemmen, och en möjlighet att lämna ut detta på entreprenad till landstingen och allmänpsykiatrin, vilket vi faktiskt också föreslagit när det gäller § 12-hemmen. Där är vårt förslag det som innebär enhetlighet, medan reservanternas förslag inte gör det. Så där har både Hans Göran Franck och Gudrun Schyman i grunden fel.

Anf. 29 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag är glad över att det nu bl.a. med anledning av ett yrkande i vår motion görs ett tillkännagivande om behovet av förbättrade resurser. Jag vill ytterligare markera detta.

Vad jag tog upp i mitt inlägg är ett vårdslöst yttrande här om resurser i allmänhet som jag ogillade, varför jag ville säga ifrån. Det kan träffa den som gjorde yttrandet.

Det är klart att § 12-hemmen inte är detsamma som psykiatrisk vård, men det intressanta är att det rör sig om samma tendens. Jag har den uppfattningen att om man nu inte tar ställning på det sätt som vi önskar i vår motion, nämligen att staten skall ha det fulla och hela ansvaret, så kommer behandlingen av frågan ändå att leda till den lösningen. Det är jag ganska övertygad

om. Då är det bättre att man redan nu får klart för sig att det är den ordning som man bör ha. Det har varit alldeles för många turer i denna fråga, som har varit till stor nackdel. Det jag nu framför allt talar om är de rättspsykiatriska undersökningarna. Det är viktigt att man nu verkligen fattar ett bestämt beslut så att vi inte fortsätter på den inslagna vägen och inte har en klar organisation.

Anf. 30 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! Det jag sade om resurserna står jag fullkomligt för, nämligen att så fort man ser ett problem på det sociala området skall man inte skrika efter resurser. Man måste analysera var problemen ligger.

När det gäller den psykiatriska verksamheten i allmänhet har vi sannolikt för litet resurser, och det säger vi också från utskottets sida. Däremot är inte detta något problem när det gäller undersökningsverksamheten. Så klar och tydlig tycker jag att man skall vara när man analyserar olika problem.

Man måste, Hans Göran Franck, veta vad man föreslår, inte utgå från någonting man anar kan komma att hända i framtiden. Och vi kommer nu till skott i denna fråga och föreslår ett statligt huvudmannaansvar. Vi föreslår precis samma modell som gäller för § 12-hemmen. Hans Göran Franck försöker använda det som argument för sitt ställningstagande. Jag använder det som argument för mitt ställningstagande. Vi föreslår precis samma saker, och jag har faktiskt rätt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 7 §.)

## 7 § Psykiskt störda lagöverträdare

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1990/91:JuU34 Psykiskt störda lagöverträdare (prop. 1990/91:58 delvis).

Anf. 31 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Frågan om hur den psykiatriska tvångsvården skall lösas har varit föremål för två stora utredningar. Den första, Bexeliuskommittén, lämnade sitt förslag i slutet av 70-talet. Bexeliuskommittén föreslog att det s.k. jämställdhetsbegreppet från brottsbalkens undantagsregler om psykiskt störda lagöverträdare skulle tas bort.

Den andra stora utredningen, den s.k. socialberedningen, kom med sitt förslag 1984. Förslaget gick ut på att en helt ny påföljdsform skulle införas. Den nya påföljden innebar att lagöverträdaren formellt dömdes till fängelse, men att han under verkställighetstiden bereddes psykiatrisk vård så länge han var i behov av sådan vård. Inte heller detta förslag ledde till någon ny lagstiftning.

I stället lät regeringen utarbeta en internpromemoria, som inte ens ingick i departementsserien. Promemorian remissbehandlades aldrig, utan det arrangerades i stället en utfrågning. I regeringens proposition psykiatrisk

tvångsvård, som vi nu behandlar, redovisas ett lagförslag som bygger på promemorian – men inte själva promemorian – och de spridda synpunkter från den utfrågning som hölls.

Vi i folkpartiet liberalerna anser att ett så känsligt och svårt område som behandlingen av psykiskt störda lagöverträdare borde ha hanterats på ett annat sätt. Promemorian borde ha varit av officiell karaktär och remissbehandlats. En utfrågning som vi andra i efterhand inte har rimlig möjlighet att ta del av är inte tillräcklig när det gäller en så här stor och svår fråga.

Jag kommer nu in på förslagen.

Enligt nuvarande regler kan rätten förordna att den som har begått brott skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård om medicinsk utredning visar att han behöver sådan vård. Rätten får besluta om överlämnande enbart om gärningen har begåtts under inflytande av sinnessjukdom, av sinnesslöhet eller av annan själslig abnormitet av så djupgående natur att den måste anses som jämställd med sinnessjukdom.

Det s.k. jämställdhetsbegreppet tillkom genom en lagändring 1946. Då redovisades fyra grupper av fall där jämställdhetsregeln skulle kunna användas. I verkligheten kom praxis att innefatta en betydande utvidgning. Bexeliuskommittén studerade ett hundratal fall av lagöverträdare som bedömdes som jämställda och därför överlämnades till sluten psykiatrisk vård.

Studierna resulterade i att Bexeliuskommittén kunde konstatera att i många av fallen innehöll undersökningshandlingarna inte ens tillräckliga skäl för att ta in den undersökte för sluten psykiatrisk vård med stöd av LSPV.

Undersökningen visade också att bedömningarna av vem som skulle falla in under jämställdhetsbegreppet varierade avsevärt. Läkare och domare hade inte en enhetlig uppfattning om när abnormiteten hos en lagöverträdare var så djupgående att den skulle anses jämställd med sinnessjukdom.

Vidare konstaterade man att lagöverträdare som underkastats flera rättspsykiatriska undersökningar med korta mellanrum bedömdes på olika sätt, utan att någon egentlig förändring inträtt i det psykiska störningstillståndet.

Det hade många gånger inträffat att undersökande läkare hade en åsikt om en psykiskt störd lagöverträdare, medan läkaren på sjukhuset, där personen skulle vårdas, hade en annan åsikt. Detta ledde till att lagöverträdaren släpptes ut. Även läkare vid sjukhus har ofta olika meningar om vårdbehovet. Detta har i sin tur bidragit till att vårdtiderna vid likartade fall har varierat.

Bexeliuskommittén redovisade ytterligare resultat. Man ansåg att det var uppenbart att jämställdhetsregeln hade fått en användning som inte var avsedd. Kommittén föreslog därför att jämställdhetsbegreppet skulle tas bort.

Som jag tidigare nämnde ledde inte Bexeliuskommitténs förslag till någon lagstiftning. När socialberedningen startade sitt utredningsarbete studerade man ett antal praktiska fall för att se hur utvecklingen hade varit. Flera av dessa fall är intressanta och i många av dem får man nästan en desperat känsla när man ser de otroliga svängningarna i bedömningarna av sjukdomstillstånd.

Ett fall handlade om två män, 23 och 24 år gamla, som i början av 80-talet mördade en person. Båda genomgick rättspsykiatrisk undersökning. 24-

åringen hade två gånger tidigare genomgått rättspsykiatriska undersökningar och två gånger dömts till sluten psykiatrisk vård. Han ansågs alltså sjuk. Vid det senare tillfället bedömdes han emellertid inte så sjuk att han borde överlämnas till sluten psykiatrisk vård.

23-åringen däremot, som tidigare vid flera tillfällen dömts till fängelse, ansågs nu så sjuk att hans tillstånd jämställdes med sinnessjukdom och därför kunde han inte dömas till fängelse.

Tingsrätten inhämtade yttrande från socialstyrelsen angående 24-åringen. Socialstyrelsen ansåg att 24-åringen inte skulle dömas till sluten vård. Likafullt dömde tingsrätten båda männen till sluten psykiatrisk vård, men hovrätten ändrade domen för 24-åringen till fängelse i tio år.

23-åringen begick nya brott under en permission från sjukhuset – han var ju dömd till sluten vård. Han utskrevs något senare och dömdes efter en tid för brotten som han hade begått under permissionen till fängelse – detta inom loppet av några få år.

Jag vill redovisa ytterligare två fall som belyser problemet med jämställdhetsbegreppet.

Det ena fallet rör sig om en 40-årig kvinna som efter mångåriga trakasserier slog en yxa i huvudet på sin före detta man. Den undersökande läkaren ansåg att brottet var begånget i ett vredesutbrott, men att kvinnan var frisk. Tingsrätten inhämtade yttrande från socialstyrelsen. Det vetenskapliga rådet ansåg att hon var sjuk, men att hon inte behövde sluten vård. Den ledamot i socialstyrelsens vetenskapliga råd som undersökt fallet ansåg att kvinnan var så sjuk att hon kunde betraktas som sinnessjuk och därför behövde sluten vård. Domstolen dömde till skyddstillsyn.

Det sista fallet som jag vill ta upp handlar om en 35-årig man som dödade sin svärmor efter ett häftigt gräl. Undersökande läkare ansåg att brottet var begånget under vredesutbrott, men att han inte var sjuk. Yttrande inhämtades från socialstyrelsen, där man ansåg att mannen var sjuk. Den läkare hos socialstyrelsen som gjorde undersökningen ansåg att gärningsmannen inte var sjuk. Mannen dömdes till tre års fängelse.

Det finns en mängd av exempel som gör att man kan kritisera nuvarande ordning. Regelsystemet öppnar bl.a. för godtyckliga bedömningar på grund av att det saknas avgränsning av den grupp som kan bli föremål för särbehandling.

Regeringens förslag till lösning på dessa frågor bygger på en delvis ändrad syn på psykiska sjukdomar och därmed jämställd psykisk abnormitet. För att markera detta avskaffas det s.k. jämställdhetsbegreppet och en ny term lanseras: "allvarlig psykisk störning". Syftet med förslaget är enligt regeringen att åstadkomma en begränsad användning av tvångsvård inom psykiatrin.

Vidare föreslås en organisatorisk nyordning som bl.a. innebär, att när en domstol överlämnar en lagöverträdare till rättspsykiatrisk vård, skall den i vissa fall få förordna att frågan om vårdens upphörande skall avgöras av förvaltningsdomstol, s.k. särskild skrivningsprövning.

Vidare framgår av propositionen att syftet är att begränsa behovet av rättspsykiatriska undersökningar. Enligt förslaget skall undersökningar

kunna utföras antingen vid statliga undersökningsenheter eller inom hälso- och sjukvården efter avtal med landstingen.

Vi menar att regeringens förslag till lösning av dessa frågor har blivit olycklig på flera punkter. Jag tänkte jag skulle peka på några sådana punkter. I propositionen föreslås att det s.k. jämställdhetsbegreppet skall slopas, och meningen är att den nya termen allvarlig psykisk störning skall ersätta begreppen sinnessjukdom, sinnesslöhet och s.k. jämställdhetsfall.

Vi i folkpartiet liberalerna tror inte att ett byte av en definition mot en annan definition automatiskt medför den minskning av antalet domar till sluten psykiatrisk vård som regeringen förväntar sig. Ingen vet riktigt var gränsen går för allvarlig psykisk störning. Då finns det en uppenbar risk för att de som i dag räknas som jämställda också kommer att hamna inom begreppet allvarlig psykisk störning. Samma bedömning som jag tidigare har redovisat kommer i fortsättningen att göras.

Definitionen allvarlig psykisk störning blev också mycket kritiserad i samband med remissbehandlingen av socialberedningens förslag. Bland kritikerna kan jag särskilt framhålla läkarorganisationer, allmänna domstolar, socialstyrelsen, psykiatriska nämnden och FUB. Kritiken gick ut på att definitionen allvarlig psykisk störning var ett för luddigt begrepp.

Socialutskottet har uppenbarligen också samma inställning och har skrivit ett yttrande till justitieutskottet. För övrigt har vi nyligen i kammaren hört företrädare från utskottet uttala sig i denna fråga. Utskottet menar att det är viktigt att socialstyrelsen följer tillämpningen av den nya lagstiftningen, och att det för den medicinska bedömningen kan finnas behov av ytterligare vägledning från socialstyrelsen.

Den särskilda utskrivningsprövningen bygger på en önskan om tydligare rågång mellan psykiatriska bedömningar med utgångspunkt i den sjukes situation och samhällets skyddsaspekter. För att kunna beakta skyddsaspekterna har en domstol som dömer en person till rättspsykiatrisk vård fått möjlighet att samtidigt förordna om särskild utskrivningsprövning. Det innebär att frågan om utskrivning, när utskrivningen är medicinskt motiverad, skall prövas av domstol. Det som kan hända är att personer utan vårdbehov kan förordnas att stanna kvar inom den psykiatriska vården.

Vid den särskilda hearing som regeringen arrangerade i anledning av den interna promemorian uttalade såväl socialstyrelsen som Svenska läkarsällskapet att den särskilda utskrivningsprövningen kan leda till internering på vårdinrättningar. Själva uppläggningen strider mot den s.k. Hawaii-deklarationen inom läkaretiken, som innebär att inte någon får låsas in på en vårdinrättning med mindre än att personen i fråga behöver adekvat och nödvändig behandling. Förslaget innebär att om en läkare vill släppa ut en patient, men domstolen kommer fram till att samhällets skyddsintresse är så stort att personen i fråga skall fortsätta att vårdas, blir patienten kvar på vårdinrättningen.

Regeringens förslag innehåller inte heller en acceptabel lösning på resursfrågorna inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet. De långa väntetiderna på rättspsykiatriska undersökningar kritiseras mycket hårt, och kritik har framförts inte minst från justitieutskottet men också av JO, riksrevisionsverket m.fl. De sex veckor som undersökningen skall ta överskrids re-

gelmässigt. De lösningar som nu föreslås för att komma till rätta med problemen är att det skall bli färre och mer effektiva rättspsykiatriska undersökningar. Man skall ha färre undersökningar, s.k. § 7-undersökningar, och möjlighet för staten att sluta avtal med sjukvårdshuvudmän för att de på entreprenad skall kunna bedriva sådan undersökningsverksamhet.

Vi menar att det är ett rättssäkerhetsintresse att kvalificerad personal gör de aktuella bedömningarna och att resurserna är tillräckliga för att undersökningarna skall kunna utföras inom lagstadgad tid. Vår uppfattning är att regeringens förslag inte tillgodoser kraven.

Vår slutsats med utgångspunkt i dessa synpunkter är att propositionen har så stora brister att den inte kan antas. Enligt vår mening borde en lösning bygga mer på socialberedningens förslag till påföljdskombination. Bakgrunden är att vi menar att också psykiskt störda personer kan ta ansvar för sina handlingar.

När tillräknelighetsläran introducerades i Sverige i mitten av 1800-talet var psykiatrin outvecklad. Synen på psykiskt störda lagöverträdare ledde till att de blev förklarade straffria. De psykiskt störda tilltroddes inte någon förmåga att ta ansvar för vare sig sina handlingar eller sitt tillfrisknande. När sedan brottsbalken infördes frångicks principiellt den synen. Den psykiskt störde blir i dag enligt domstolens dom formellt ansvarig, men genom en undantagsregel kan påföljden fängelse inte utdömas.

Socialberedningen har i sitt betänkande gått vidare i denna utveckling och menar att psykiskt störda kan ta ansvar för sina handlingar och att brottsbalkens inskränkning i påföljdsvalet för en viss krets psykiskt störda blivit för stor. Socialberedningen har därför föreslagit att psykiskt störda som begått allvarliga brott skall dömas till fängelse, men att domstolen samtidigt kan förorda att den dömde tills vidare skall genomgå rättspsykiatrisk vård. När den vården inte längre behövs skall den dömde kunna föras över till fängelse. Vi menar emellertid att det alltid finns personer som inte kan anses ansvariga för sina handlingar och därmed naturligtvis inte heller skall dömas till fängelse. Vi tänker på personer som varit helt ur stånd att uppfatta det felaktiga i sitt handlande. När det gäller avgränsningen av denna grupp anser vi att socialberedningens uttalande inte är tillräckligt preciserat. Därför behöver frågan ytterligare belysas.

Mot denna bakgrund vill jag yrka bifall till reservation 2.

Anf. 32 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Frågan om hur psykiskt störda lagöverträdare skall behandlas är ett klassiskt straffrättsligt problem. Vi moderater anser att det är hög tid att problemet blir löst. Tyvärr lyckas inte regeringen lösa problemet med sin proposition. Det är alltså den andra delen av propositionen vi behandlar.

Herr talman! Vi moderater har fogat en reservation till detta betänkande, nr 1. Vi yrkar där avslag på propositionen. Jag yrkar bifall till reservation 1. Vi säger bl.a. i den utförliga reservationen att regeringsförslaget inte tillgodoser de krav som bör ställas.

Jag skulle vilja beskriva ett ganska typiskt fall inom den s.k. slutna psykiatriska vården. Det är den vård som sker i hägnet av rättspsykiatriska principer. En man begår ett mord. Han grips och häktas. Försvarsadvokaten begär

att den gripne skall komma under en rättspsykiatrisk undersökning, och domstolen förordnar om en sådan. Läkarna som gör undersökningen anser att mannen vid det tillfälle då han begick den brottsliga handlingen befann sig i ett själsligt abnormt tillstånd. Under alla omständigheter hävdar man att han inte visste vad han gjorde. Det finns också andra varianter på utslaget. Den gripne ställs inför rätta, och med utlåtandet och bedömningen från den rättspsykiatriska undersökningen i botten finner domstolen att han skall överlämnas till i detta fall – eftersom det är en grov brottslig gärning, mord – sluten psykiatrisk vård. Efter några veckor får den här mannen veta att han har möjlighet att få permissioner om han sköter sig. Detta prövas, och han kan efter ett par månader bli frigångare inom området. Man bör notera att detta inte är något fängelse, utan i stort sett ett vanligt sjukhus försett med kliniker för psykiatrisk vård. Dessa anläggningar har inte den bevakning som man har på ett fängelse. Mannen som har begått mordet kan alltså röra sig tämligen fritt.

Efter sex månader har han alla möjligheter att bli fri. Det är den genomsnittliga vårdtiden, även för dem som har gjort sig skyldiga till mycket grova våldsdåd. Det kan hända att han får något längre tid. Det beror på den bedömning som görs av utskrivningsnämnden och av läkarna.

Om han inte hade haft tur att bli bedömd som i ett tillstånd av själslig eller annan abnormitet hade han fått fängelse. Han hade visserligen inte fått så många år. Det är på det sättet i Sverige. Här släpps man efter halva strafftiden. Det hade i alla fall blivit ett antal år som han hade fått avtjäna ett straff – en straffrättslig påföljd.

Den man som vi tar som ett exempel får praktiskt taget inget straff såvida han inte räknar den tid då han måste hålla sig inom låsta dörrar som en direkt straffpåföljd. Det finns rätt många sådana exempel. Det anses att 300 fall av psykiatrisk vård är en följd av brottslig handling.

Detta är svårt att se som en likhet inför lagen. Det finns naturligtvis en liten grupp – det är bevisat i undersökningar – som inte vet vad de gör för handlingar då de exempelvis dräper någon. De skall givetvis undantas från de regler som vi moderater har yrkat på i våra motioner.

Vi kan ta flera exempel. Vid denna tid i fjol hade ungefär hälften av de intagna i den slutna vården på ett antal sjukhus varit ute på fri fot utan att ha fått permission, och utan att vara frigångare. Man fick en uppfattning om att det fanns svängdörrar på några av dessa sjukhus.

Jag har i frågor till justitieminister Laila Freivalds – senast i fjol – påpekat hur en lustmördare rymde från sluten psykiatrisk vård vid Sidsjöns sjukhus i Sundsvall. Han betecknades omedelbart som farlig och jagades av polisen. Det är inte bra att en mängd polismän skall behöva riskera livet för att ta fast dem som uppenbarligen är farliga, men samhället inte har sett till hålla inlåsta. Denna lustmördare hade bl.a. sövt och våldtagit pojkar. Mindre än två år tidigare – alltså från nu räknat för tre år sedan – dömdes han för ett bestialiskt styckmord, men överlämnades alltså till sluten psykiatrisk vård.

En annan rymmare som vi har uppmärksammat är den s.k. HIV-mannen. Det har varit många märkliga turer kring detta fall. Samhällets sätt att hålla vederbörande inlåst har givit anledning till mycket stark kritik.

Vi moderater anser att allmänheten har rätt till ett skydd mot de individer som är farliga.

I en av våra motioner med anledning av propositionen, en kommittémotion med Rolf Dahlberg som första namn, föreslår vi en kombination av psykiatrisk vård och fängelsestraff i de fall där det behövs.

Vi konstaterar att det i decennier har riktats mycket stark kritik mot behandlingen när det gäller psykiskt störda lagöverträdare. Påföljderna står ofta i mycket dålig proportion till det begångna brottet. Det är detta som jag har försökt att åskådliggöra med ett par exempel.

De psykiskt störda lagöverträdarna behandlas i princip på samma sätt som övriga personer som intagits på anstalterna på grund av psykisk störning. De har inte gjort sig skyldiga till något brottsligt, åtminstone inte vad man vet. Dessa olika grupper av intagna blandas bokstavligen på samma sjukhus.

Jag skall sammanfatta vad vi moderater säger i våra förslag.

Vi vill att det dras en klar gräns mellan psykiskt störda lagöverträdare och andra psykiskt störda personer.

Vi menar att allmänhetens rätt till skydd mot nya brott måste tillmätas mycket stor betydelse då ett nytt system för behandling av psykiskt störda lagöverträdare skall beslutas.

Vi föreslår konkret att när en psykiskt störd lagöverträdare döms för brott skall domstolen kunna döma till ett fängelsestraff. Domstolen skall samtidigt kunna förordna om att den dömde tills vidare skall genomgå rättspsykiatrisk vård. När den vården inte längre behövs – tiden kan variera, men i genomsnitt sex månader – skall den dömde föras över till fängelse.

Endast undantagsvis skall man inte utdöma något straff, och det gäller för den begränsade grupp som jag nämnde och som utskottets ordförande talade om i sitt anförande.

Vi anser att staten och inte landstingen skall ha ansvar för psykiskt störda lagöverträdare som döms till en straffrättslig påföljd. Vården som vi talar om skall ges inom kriminalvårdens ram. Det betyder betydligt minskade möjligheter för patienten att vistas utanför anstalten.

Vi poängterar att allmänhetens rätt till skydd mot nya brott skall sättas i första hand.

Herr talman! Vi anser att våra förslag innehåller många fördelar. Låt mig till sist punktvis anföra följande :

samhällets skydd bör förbättras påtagligt,

vårdresurserna förstärks genom bättre samordning och specialisering,

kriminalvårdens psykiatriska resurser kan samordnas med den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten,

psykiskt störda lagöverträdare kommer inte längre att vårdas tillsammans med övriga psykiskt störda,

psykiskt störda lagöverträdare kan få en tidsbestämd påföljd,

även sådana som är intagna i kriminalvårdsanstalter, men som inte anses vara psykiskt störda kommer att kunna erbjudas bättre vård och stöd.

Herr talman! Med detta ber jag att än en gång få yrka bifall till reservation 1. Jag vill dessutom säga att vi har ett starkt stöd för vårt ställningstagande dels hos Bexeliuskommittén, som tidigare har nämnts, dels i socialberedningen, som utskottets ordförande nämnde i sitt anförande.

Anf. 33 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! I en tidigare debatt i dag angående regeringens proposition om psykiatrisk tvångsvård m.m., och som gällt de ärenden som behandlats i socialutskottet, framfördes stark kritik på flera områden, bl.a. när det gäller handläggningen och förseningen av propositionen. Jag skall inte upprepa vad som framfördes, men instämmer i de synpunkter som kom fram om att propositionen borde ha föregåtts av en ny parlamentarisk utredning.

I socialutskottets betänkande har centern reserverat sig på en mängd punkter. Det gäller frågor om omgivningsskyddet och domstolsorganisationen. Vi befarar bl.a. att det kommer att bli en alltför stor belastning på länsrätterna när man frångår organisationen med utskrivningsnämnder. Vi är oroade över att man därvid går miste om den viktiga psykiatriska kompetens som hittills funnits i utskrivningsnämnderna. Vi i centern menar även att rättssäkerheten för patienterna kommer i kläm. Eftersom dessa frågor tangerar justitieutskottets område har jag velat säga något om dem.

Vad gäller socialutskottets betänkande har jag också med glädje noterat att ett enigt socialutskott har följt de synpunkter som vi i centern ensamma framförde i ett särskilt yttrande i justitieutskottet angående underrättelse till målsägande vid avvikelse från vårdinrättning. Där har man alltså svängt. Det glädjer oss naturligtvis, framför allt därför att brottsoffrens situation härmed kommer att stärkas.

Även i justitieutskottets betänkande angående den här propositionen har vi fått ett tillkännagivande med anledning av bl.a. en centermotion. Det gäller psykiatrisk vård inom kriminalvårdsanstalterna. Regeringen bör nu ägna särskild uppmärksamhet åt kriminalvårdens resurser för de psykiskt störda lagöverträdarna, uttalar utskottet. Extra resurser kommer att behövas för att möjliggöra ett mänskligt och värdigt omhändertagande av de nya klientgrupperna, uttalar utskottet vidare.

I reservationerna 3 och 4 har vi pekat på två problemområden där vi menar att utskottsmajoriteten inte har uppmärksammat kommande problem tillräckligt. Vi pekar på att det inte bara är inom kriminalvårdsanstalterna som det kommer att uppstå ett ökat behov av resurser för att kunna ta hand om och stödja de psykiskt störda lagöverträdarna. Även inom frivården kommer man att få en allt besvärligare arbetssituation jämfört med i dag. Då vet vi att arbetssituationen redan i dag är mycket besvärlig för de anställda. Därför kommer situationen inom frivården nu att förvärras med fler klienter med psykiska problem. Därför behövs ytterligare resurser. Vi menar att regeringen måste beakta det i budgetarbetet.

I reservation 3 tar vi upp problemet med de psykiskt utvecklingsstörda. Vi säger att psykiskt utvecklingsstörda som begår brott inte får placeras i fängelse. Det är vi alltså ensamma om att tycka, vilket förvånar mig. Jag tycker att det skulle vara en självklarhet att en psykiskt utvecklingsstörd inte skall placeras i fängelse. De skall inte heller placeras inom den psykiatriska vården om de inte lider av en psykisk störning. Det är lika självklart. Om de inte lider av en psykisk störning som kräver vård, var skall de då placeras?

Den frågan försöker vi besvara i reservationen. Vi i centerpartiet är ensamma om att anse att vi bör behålla möjligheterna att kunna döma till vård på specialsjukhus så länge sådana specialsjukhus finns kvar. Vi säger samti-

digt att det är nödvändigt att det sätts i gång ett utredningsarbete för att se över hur vi i framtiden skall kunna ta hand om utvecklingsstörda som har begått brott. Vi befarar att den här gruppen, som är relativt liten i dag, kommer att bli större. Det är en följd av att de psykiskt utvecklingsstörda i större utsträckning lever ute i samhället, vilket är bra. Men det är inte alltid allmänheten har förståelse för deras agerande och uppträdande, och därför vet vi också att brottsligheten kan öka. Mängden brott som de psykiskt utvecklingsstörda begår kan öka. Vi oroar oss för denna utveckling.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 3.

Anf. 34 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Som flera talare har sagt här, är det efter ett mycket långt utredningsarbete som riksdagen nu har att ta ställning till ett nytt förslag om psykiatrisk tvångslagstiftning, vilket har diskuterats före den här debatten, och en ny lagstiftning avseende behandling av psykiskt störda lagöverträdare.

Utredningsarbetet har bedrivits under en tjugoårsperiod. Det har bedrivits av två stora statliga utredningar. Jag konstaterar att företrädare för de borgerliga partierna har krävt ytterligare en statlig utredning i dag. Vi skulle få gå ytterligare tio år framåt i tiden innan vi fick tillfälle att modernisera lagstiftningen om vi skulle följa det förslaget. Det är inte så märkligt att utredningsarbetet har tagit lång tid. Frågan rymmer nämligen några av de absolut svåraste frågorna och avvägningarna inom kriminalpolitiken. Det gäller att finna en ordning som tillgodoser många krav och intressen samtidigt. Det är krav på rättvisa, likvärdig behandling, humanitet, samhällsskydd och en rad andra hänsyn.

Den straffrättsliga regleringen av psykiskt störda lagöverträdare kan sägas fylla två syften. Det gäller dels den grundläggande principen om fördelning av straffrättsligt ansvar, dels frågan om val av lämplig reaktion på ett brott. Vår nuvarande lagstiftning, och det görs ingen grundläggande förändring i det framlagda förslaget, bygger på principen att även den som lider av svår psykisk störning kan dömas till straffrättslig påföljd. Däremot gäller särskilda regler för påföljdsvalet, bl.a. vilka möjligheter som finns att döma till fängelse och överlämnande till särskild vård. Den nuvarande lagstiftningen har, som flera talare varit inne på, kritiserats utifrån en rad utgångspunkter.

För det första har det ansetts att alltför många lagöverträdare överlämnas till psykiatrisk vård i stället för att dömas till fängelse. För det andra har det hävdats att den nuvarande ordningen ger utrymme för godtyckliga bedömningar, något som både socialberedningen och Bexeliuskommittén varit inne på. För det tredje bör frågan om att förhindra återfall i brott uppmärksammas när det gäller dem som överlämnas till sluten psykiatrisk vård. Det s.k. behovet av att stärka samhällsskyddet har varit föremål för en bred uppmärksamhet.

Utskottet anser, i likhet med regeringen och föredraganden i regeringen, att reformbehovet är påtagligt på detta område. Utskottsmajoriteten har ansett att det framlagda lagförslaget rättar till de brister som finns i den nuvarande lagstiftningen samtidigt som man bibehåller inställningen att ta hänsyn till humanitära krav.

Det framlagda lagförslaget har som utgångspunkt, när det gäller behandlingen av psykiskt störda lagöverträdare, att den straffrättsliga regleringen även i fortsättningen skall ta hänsyn till den psykiska statusen hos en person som begått en straffbelagd gärning.

Den straffrättsliga särregleringen för lagöverträdare föreslås bli anpassad till nutida terminologi inom psykiatrin. Då försvinner begrepp som sinnessjukdom, sinnesslöhet liksom det s.k. jämställdhetsbegreppet. Dessa begrepp ersätts med ett gemensamt begrepp för både lagstiftningen av psykiatrisk tvångsvård och för den lagstiftning som vi nu diskuterar, nämligen begreppet allvarlig psykisk störning. Det medför en viss begränsning av den grupp som omfattas av den straffrättsliga särregleringen. Man kan konstatera att i framtiden kommer otvivelaktigt fler personer att dömas till fängelse i stället för till psykiatrisk vård.

Även i fortsättningen skall en brottsmålsdomstol få överlämna en lagöverträdare till psykiatrisk tvångsvård som en brottspåföljd. En förutsättning är att personen bl.a. lider av allvarlig psykisk störning. Har brottet begåtts under påverkan av allvarlig psykisk störning och finns det till följd av störningen risk för att han skall begå nya brott av allvarligt slag, får domstolen bestämma att vården skall förenas med särskild utskrivningsprövning. Även i detta avseende, för det första när det gäller att snäva in sjukdomsbegreppet, för det andra när det gäller den särskilda utskrivningsprövningen, kan sägas att samhällsskyddsaspekten har stärkts.

Den straffrättsliga särregleringen för psykiskt störda lagöverträdare skall enligt förslaget även i fortsättningen innehålla en möjlighet att sätta ned straffet. Liksom enligt vad som nu gäller skall vidare den som begått ett brott under inverkan av allvarligt psykisk störning inte få dömas till fängelse.

Herr talman! Utskottsmajoriteten anser att förslaget väl tillgodoser de krav som kan ställas på en framtida lagstiftning i detta avseende.

I två reservationer har yrkats avslag på förslaget till ny lagstiftning. I reservation nr 1 kräver moderaterna närmast att socialberedningens förslag skall läggas till grund för en ny lagstiftning. I reservation nr 2 menar folkpartiet att socialberedningens förslag om en kombination av vård och straff bör vara en lämplig utgångspunkt för ett fortsatt utredningsarbete. Utskottet avvisar bestämt denna inriktning när det gäller den framtida lagstiftningen.

Socialberedningens förslag innebär väsentliga avsteg från den nuvarande ordningen. Utskottet menar att det är svårt att acceptera socialberedningens förslag i ett system där vederbörlig hänsyn skall tas till humanitetens krav. Förslaget innebär ett svåröverskådligt och komplicerat system, och det har utsatts för en mycket häftig kritik av remissinstanserna, särskilt av de instanser som skulle ha att tillämpa lagstiftningen. Utskottet anser att det är helt uteslutet att lägga socialberedningens förslag till grund för en framtida lagstiftning.

I folkpartireservationen kritiseras också det nya begreppet allvarlig psykisk störning. Utskottsmajoriteten har ansett att det är av stor betydelse att grundkriteriet för psykiatrisk tvångsvård är detsamma oavsett om vården ges som en påföljd av brott eller sker med stöd av vårdlagstiftningen. Med det nya begreppet avskaffas jämställdhetsbegreppet. Det innebär att färre personer än i dag kan bli föremål för den straffrättsliga särregleringen.

Det är intressant att notera att folkpartiets representanter i socialutskottet tillstyrker detta förslag om sjukdomsbegreppet, medan folkpartisterna i justitieutskottet riktar stark kritik mot sjukdomsbegreppet. Britta Bjelle förklarade i sitt inlägg att hon hämtade stöd från socialutskottet när hon kritiserade begreppet allvarlig psykisk störning. Det stödet måste vara mycket svagt, eftersom folkpartisterna i socialutskottet anslutit sig till den majoritet som ställt sig bakom begreppet allvarlig psykisk sjukdom.

Herr talman! Det är inte enbart genom de föreslagna sjukdomsbegreppet som samhällsskyddsaspekten stärks i förhållande till nuvarande lagstiftning. Också förslaget om att i vissa fall kunna förordna om särskild utskrivningsprövning innebär en förstärkning av samhällsskyddsaspekten. Det förslaget har också tillstyrkts av socialutskottet, och även av de folkpartistiska ledamöterna i socialutskottet. Däremot är folkpartisterna i justitieutskottet kritiska till förslaget om den särskilda utskrivningsprövningen och hänvisar till att det skulle strida mot Hawaii-principen inom läkaretiken.

Jag menar att socialutskottet borde ha särskilda kunskaper på detta område. När socialutskottet, även inkl. folkpartisterna, har tillstyrkt den särskilda utskrivningsprövningen, anser jag att man tryggt kan luta sig mot den inställningen. Det finns därför ingen anledning att bifalla folkpartiets reservation och skrivningar i detta avseende.

När Britta Bjelle i sitt anförande säger "vi i folkpartiet" menar Britta Bjelle på de punkter jag här åberopat "vi folkpartister i justitieutskottet". Det skall bli synnerligen intressant att se hur voteringen angående dessa punkter utfaller i kammaren. Det borde uppenbaras en stor spricka i folkpartiet.

I reservation nr 3 från centern krävs att möjligheten att överlämna psykiskt utvecklingsstörda till vård på specialsjukhus skall kvarstå. Omsorgslagstiftningen bygger på att specialsjukhusen skall avvecklas efter en övergångstid. Det är då naturligt att vi i detta lagstiftningsärende tar bort möjligheterna till överlämnande till sådan vård. Det föreslagna regelsystemet innebär att psykiskt utveckingsstörda endast i undantagsfall, precis som enligt nuvarande lagstiftning kommer att dömas till fängelse. Skyddstillsyn och böter är enligt utskottets uppfattning de påföljder som i första hand bör komma i fråga.

Herr talman! Jag yrkar avslag på de fyra reservationer som är fogade till utskottets betänkande. Jag vill tillägga att utskottet i bred enighet föreslår ett tillkännagivande till regeringen om behovet av resurser till psykiatrisk vård inom kriminalvården. Förslaget innebär utan tvivel att ett större antal psykiskt störda lagöverträdare kommer att vistas på våra kriminalvårdsanstalter. Det är närmast självklart att behovet av psykiatriska vårdresurser ökar. Det är viktigt att landstingen är villiga att ställa upp med psykiatrisk hjälp när det behövs, men det är också viktigt att behovet av särskilda resurser inom kriminalvårdsanstalterna beaktas.

Kriminalvårdsstyrelsen har uppskattat att ökningen av antalet psykiskt störda lagöverträdare inom kriminalvårdsanstalterna kommer att bli ungefär 100 personer. Detta ställer framöver alldeles obestridligt oerhört stora krav på kriminalvården. Detta måste uppmärksammas av regeringen i kommande budgetarbete.

Herr talman! Jag yrkar bifall till justitieutskottets hemställan i betänkande 34 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 35 BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén har rätt när han säger att vi folkpartistiska ledamöter i justitieutskottet inte har gjort samma bedömning av begreppet allvarlig psykisk störning som våra kolleger i socialutskottet. Men det intressanta är att man inte nödvändigtvis måste ha exakt samma kriterier för tvångsvård som för psykiskt störda lagöverträdare som inte skall dömas till fängelse.

Redan i dag är kriterierna inte likartade för dessa båda kategorier. Jag kan inte se varför man inte också i framtiden kan ha olika kriterier för huruvida någon skall dömas till sluten psykiatrisk vård eller beredas tvångsvård enligt de regler som ersätter LSPV.

Det kan naturligtvis sägas att det är mycket enklare om man har en likartad formulering. Men det är inte alltid säkert att detta är det viktiga. När det gäller frågan om vilka som skall anses som allvarligt psykiskt störda enligt det nya begreppet, menar vi att begreppet "allvarlig psykisk störning" skall ersätta begreppen sinnessjukdom, sinnesslöhet och jämställdhetsbegreppet.

Jag vill av Lars-Erik Lövdén veta på vilket sätt kriterierna är utformade så att man faktiskt begränsar den krets som kommer att dömas till sluten psykiatrisk vård. I propositionen står på många ställen att det skall bli en mindre krets, men det står inte på vilket sätt som denna krets skall bli mindre.

Om man ser till justitieutskottets område menar vi, att om ambitionen är att färre skall dömas till sluten psykiatrisk vård, kommer detta enligt vår mening inte att inträffa genom införandet av den nya termen, eftersom avgränsningen inte är så klar. Socialutskottet har andra ambitioner. Där borde egentligen inte färre bli föremål för tvångsvård. Såvitt jag förstår är det inte riktigt samma personer vi talar om, och då förstår jag inte varför man inte skulle kunna ha olika begrepp.

Lars-Erik Lövdén säger att det riktats häftig kritik mot socialberedningens förslag. Den häftiga kritiken gällde minimitider. När det gäller de minimitider som föreslås i socialberedningens förslag, är vår uppfattning att sådana inte borde ingå i ett förslag som vi anser rimligt.

Anf. 36 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Även jag skulle vilja fråga socialdemokraternas företrädare, utskottets vice ordförande Lars-Erik Lövdén, om han kan konkretisera begreppet "en mera begränsad krets". Han säger att det kommer att bli förändringar som skulle åstadkomma att det blir färre som döms till sluten psykiatrisk vård. I propositionen finner man, som utskottets ordförande nyss sade, inga konkretiseringar av detta.

Sedan handlar det om kritiken mot socialberedningen. Ja, den kritiken var ju mycket begränsad. Det gällde vårdtiderna. Skall man döma ut ett mycket grundligt arbete därför att ett antal remissinstanser på en punkt har riktat kritik? Man skall naturligtvis i första hand försöka åstadkomma en ändring på den punkten, men inte av hela förslaget.

I mån av tid, herr talman, skall jag be att få hänvisa till ett par tidningsartiklar om hur dåligt läget är då det gäller den psykiatriska vården på sjukhusen. Den 29 maj – förvisso helt nyligen – berättar man i Bergslagsbladet om olidliga förhållanden på den avdelning som har hand om den akuta psykiatriska vården. Där har senildementa plockats in, i brist på andra platser. Detta åstadkommer förfärliga problem för personalen. De patienter som vistas där efter att ha gjort sig skyldig till brottslig gärning befinner sig ofta i ett tillstånd som vi kan kalla högexplosivt, och de kommer i kontakt med senildementa, som ju faktiskt inte alltid vet vad de säger och gör.

I Svenska Dagbladet den 12 augusti 1989 berättade en byråchef på socialstyrelsen att medelvårdtiden var sex månader för dem som släpptes ut efter att tidigare ha dömts till sluten psykiatrisk vård. Samme byråchef uppgav att de psykiatriska klinikerna släpper ut patienter som dömts till sluten psykiatrisk vård, trots att de inte är botade och därmed kan vara farliga för allmänheten.

Jag har flera citat som också utskottets värderade vice ordförande kanske skulle ha tagit del av. Det finns en kartläggning från Karsuddens sjukhus, som utskottets ordförande citerade och som är intressant.

Anf. 37 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! På tal om olika synpunkter från ett partis sida i en fråga som diskuteras i två olika utskott, kan jag inte låta bli att poängtera att det här kan bli ett problem för Lars-Erik Lövdén i dag – hur han skall rösta när det gäller hans ställningstagande i justitieutskottet tillsammans med övriga partier mot centerpartiet. Det var inte viktigt, tyckte man då, att direkt meddela målsägande om att någon gärningsman hade avvikit från en sjukvårdsinrättning – vilket däremot socialutskottets majoritet ansåg. Tänker Lars-Erik Lövdén rösta mot socialutskottets ställningstagande?

Men min viktigaste fråga till Lars-Erik Lövdén gäller de utvecklingsstörda. Vi ser alltså mycket allvarligt på att utvecklingsstörda kan placeras i fängelse. Att det bara gäller ett fåtal är ingen ursäkt. Utvecklingsstörda hör inte hemma inom fängelser.

Vi är överens om att de specialsjukhus som vi har i dag skall avvecklas på sikt. Vi vet inte hur vi skall lösa detta problem i framtiden, och det är därför som vi vill ha en utredning. Men vilka skäl vill Lars-Erik Lövdén anföra som förklaring – eller låt oss säga ursäkt för att över huvud taget kunna tänka sig att placera psykiskt utvecklingsstörda i ett fängelse?

Anf. 38 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Britta Bjelle säger att det inte är nödvändigt att ha samma sjukdomsbegrepp i de båda lagstiftningarna. Nej, men Britta Bjelle måste väl medge att det obestridligen är en oerhörd fördel om man har samma sjukdomsbegrepp i bägge lagstiftningarna. Socialutskottet har också i sitt yttrande framhållit att det är en fördel med samma sjukdomsbegrepp. Det är ju i bägge fallen en tvångsvård som skall tillämpas. I det ena fallet är det ett administrativt omhändertagande och i det andra en påföljd för brott. Då kan jag inte förstå annat än att det är en mycket stor fördel om man tillämpar samma sjukdomsbegrepp.

Britta Bjelle och även Göthe Knutson ifrågasätter om det nya begreppet allvarlig psykisk störning leder till att färre kommer att dömas till psykiatrisk vård och att fler kommer att dömas till fängelse. Jag hänvisar till justitieutskottets hearing, kriminalvårdsstyrelsens beräkningar, riksåklagarens uppfattning och domstolsverkets uppfattning. Alla bedömare har ju uppfattningen att det här leder till att fler psykiskt störda lagöverträdare kommer att dömas till fängelse framöver. Jag nämnde att kriminalvårdsstyrelsen kalkylerar med – och planerar för – att det kommer att bli en ökning med 100 i förhållande till nuläget.

Det har visserligen, enligt kriminalvårdsstyrelsens uppfattning, redan skett en åtstramning, sedan Bexeliuskommittén lade fram sitt förslag. Men det sker en ytterligare åtstramning med det nya sjukdomsbegreppet.

Göthe Knutson talar i sin replik om de problem som finns inom psykiatrin. Visst finns det problem inom psykiatrin. Men jag kan inte se att det är ett skäl till att i än större utsträckning – ja, nästan helt och hållet – avvara möjligheterna till påföljden psykiatrisk vård framöver och i stället döma till fängelse. Har jag uppfattat Göthe Knutsons och moderaternas reservation riktigt, så är det vad man eftersträvar – att bara ett fåtal fall framöver skall dömas till psykiatrisk vård, medan den absoluta merparten av dem som i dag döms till psykiatrisk vård framgent skall dömas till fängelse.

Jag kan inte se att argumentet att det är så illa ställt inom psykiatrin, eller inom delar av psykiatrin, håller som motiv för att ge efter på humanitetens krav i den utsträckning som Göthe Knutson gör i sitt inlägg.

Anf. 39 BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! Till Lars-Erik Lövdén vill jag säga att jag tycker att det är bra, t.o.m. utmärkt, om utvecklingen visar att den här propositionen leder till att färre döms till sluten psykiatrisk vård och fler anses vara kapabla att ta ansvar för sina handlingar.

I fråga om begreppet allvarlig psykisk störning vill jag säga följande. När man går tillbaka till Bexeliuskommittén och ser på vad som hände med jämställdhetsbegreppet, så visar det sig att praxis ganska snabbt blev sådan att jämställdhetsbegreppet kom att användas i ett betydligt vidare sammanhang än man hade tänkt från början, när jämställdhetsbegreppet kom till. Både Bexeliuskommittén och socialberedningen påvisar ju att man har använt det alldeles för vitt – vidlyftigt är kanske fel uttryck – i förhållande till vad bakgrunden var.

När det gäller remissopinionen för socialberedningen har det ändå framförts mycket stark kritik mot begreppet allvarlig psykisk störning. När man läser propositionen finner man ju hur svårt det är att avgränsa ett sådant här begrepp. Det finns inte några riktigt klara kriterier. Regeringen säger att begreppet är snävare, men det står nästan ingenstans hur man skall använda begreppet på ett snävare sätt.

Vid hearingen har jag fått belägg för min teori. Jag frågade en läkare vad allvarlig psykisk störning skulle innebära – om fler av dem som i dag är jämställda inte skulle anses vara allvarligt psykiskt störda. Den läkaren, vars namn jag just nu har glömt bort, trodde inte att det skulle bli så stor skillnad.

Det är därför som jag menar att på vårt område vore det naturligt om vi inte hade just det här begreppet.

Anf. 40 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Utskottets vice ordförande, socialdemokraten Lars-Erik Lövdén, försvarar inte oväntat regeringens proposition och majoritetsskrivningen i betänkandet. Men vad som står där blir ju inte mera sant för det.

Vi kan konstatera att det är icke tillfredsställande att man inom den psykiatriska vården blandar sådana som har gjort sig skyldiga till grov brottslighet – mördare, våldsverkare över huvud taget – med vanliga psykiskt sjuka patienter. Det måste vi försöka ändra på, för det är ju fel att fortsätta på det sättet.

Då vill vi moderater att det skall finnas en kombination av psykvård och straffrättslig påföljd i form av fängelse. Denna vård, för dem som behöver den, skall kunna ges inom kriminalvården. Då avlastar man ju landstingssjukhusens psykvård.

Sedan skulle jag vilja säga att visst har det tagits steg i rätt riktning, dvs. att färre av de uppmärksammade förövarna av mord och annan våldsverkan har blivit överförda till sluten psykiatrisk vård. Jag skulle vilja nämna ett exempel, ett fall som inträffade för ett par år sedan och som upprörde hela svenska folket.

En utländsk medborgare sköt ihjäl ett par, kanske det var tre, personer i samma familj. Denne förslagne brottsling gjorde sitt yttersta för att få sluten psykiatrisk vård. Han spelade så mycket han kunde. Men vid det tillfället var massmediatrycket, grundat på allmänhetens rättsuppfattning, så starkt – jag påstår detta – att ingen läkarundersökning skulle kunna ha kommit fram till annat än att denna person var frisk.

Följaktligen blev det en straffrättslig påföljd – dessutom, om jag minns rätt, i hans eget hemland, vilket är litet mera än i Sverige. Vi slapp ifrån den risk som det innebär när en mördare, en dråpare eller en våldsverkare efter bara sex månader går ut som en fri man bland allmänheten och väldigt ofta – jag tror att det är i ungefär hälften av fallen – gör sig skyldig till nya övergrepp, kanske rent av mord.

Det finns ett starkt krav på att allmänheten skall ha ett skydd. Vi skall inte släppa ut personer som är gravt kriminellt belastade och som dömts till sluten psykiatrisk vård.

Anf. 41 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Lars-Erik Lövdén framhåller ofta att socialdemokraterna står för och värnar en human kriminalvård. Och det är inte bara i debatter. Jag måste säga att socialdemokraterna gör det i väldigt många förslag som de lägger fram, och det vill jag ge dem en eloge för.

Jag har därför förståelse för att Lars-Erik Lövdén inte vill svara på vilka skäl han anför som en förklaring till eller ursäkt för att psykiskt utvecklingsstörda i framtiden kan placeras i fängelse. Jag vill då ställa frågan på ett annat sätt: Hur stämmer socialdemokraternas uttalanden om värnande av en hu-

man kriminalvård med att ni nu är beredda att sätta psykiskt utvecklingsstörda i fängelse?

Anf. 42 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag hann inte med att besvara Ingbritt Irhammars fråga i den förra repliken, och jag tänkte att jag skulle göra det nu.

Det föreslagna regelsystemet när det gäller psykiskt störda lagöverträdare innebär att de framöver endast i undantagsfall skall dömas till fängelse, precis som det är för närvarande. Det händer också i dag att psykiskt utvecklingsstörda döms till fängelse. Utskottet understryker betydelsen av att det sker bara i undantagsfall och att i första hand böter och skyddstillsyn skall komma i fråga.

Utöver detta vill jag lägga till att när vi tar bort möjigheten att döma till vård på specialsjukhus kvarstår även framöver en möjlighet att i administrativ ordning omhänderta psykiskt utvecklingsstörda för tvångsvård. Det blir inte någon dramatisk skillnad i förhållande till det nuvarande regelsystemet.

Än en gång till Göthe Knutson: Det förslag som moderaterna lägger i kammaren i dag har jag uppfattat så, att framgent skall i stort sett alla psykiskt störda lagöverträdare dömas till fängelse. Låt vara att vi skall se till att det inom kriminalvården finns resurser för behandling av psykiskt störda lagöverträdare.

Jag tycker att det förslaget är utomordentligt anmärkningsvärt. Det torde inte finnas något demokratiskt land – jag skall göra vissa reservationer – som har ett sådant system som det Göthe Knutson och moderaterna vill införa. Alla demokratiska länder har en särreglering för psykiskt störda lagöverträdare, och det skulle naturligtvis bli väldigt uppmärksammat om Göthe Knutsons idéer, som han förespråkar här från talarstolen, skulle föras ut i praktisk verklighet.

Till Britta Bjelle vill jag säga att jag konstaterade i mitt huvudanförande att det finns skillnader mellan folkpartisterna i justitieutskottet och folkpartisterna i socialutskottet. Folkpartisterna i socialutskottet, som borde vara experterna på det här området, har tillstyrkt begreppet allvarlig psykisk störning. De har menat att det är ett begrepp som låter sig väl definieras men som naturligtvis framför allt socialstyrelsen måste följa utvecklingen av. Folkpartisterna i socialutskottet har också tillstyrkt den särskilda utskrivningsprövningen, medan folkpartisterna i justitieutskottet har gått emot det förslaget.

Herr talman! Jag vill avsluta med att säga att en majoritet i utskottet tycker att propositionen innehåller förslag som vi har väntat på i många år och som nu äntligen får möjlighet att genomföras i praktiken. Det är ett efterlängtat förslag, som moderniserar och förbättrar lagstiftningen på området.

Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan.

Anf. 43 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Mycket kort. För oss i centern har begreppet human kriminalvård inte att göra med mängden av psykiskt utvecklingsstörda som kan komma att hamna i fängelse utan med principen att dessa människor inte

skall placeras i fängelse. Vi anser alltså, oberoende av om det har varit möjligt fram tills i dag, att så inte skall ske i framtiden.

Anf. 44 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Det skall förvisso inte bli något långt anförande. Men efter vice ordföranden Lövdéns anmärkningsvärda tackling gentemot den moderata reservationen nr 1 ber jag än en gång att få upplysa om att vi reservanter ville att utskottet skulle skriva följande: "Enligt utskottets mening är socialberedningens förslag en bättre utgångspunkt för en reform på området. Ett nytt system bör alltså bygga på huvudregeln att straffrättslig påföljd och vård kombineras."

Sedan går jag till den moderata motionen, som naturligtvis även utskottets vice ordförande har läst mycket grundligt. Den är omfattande, men den är väldigt intressant. Den är uppenbarligen också själva kärnan i den här debatten. Under rubriken Socialberedningen sägs följande: "Beredningen föreslog att det skall skapas en påföljdskombination av fängelse och rättspsykiatrisk vård. Om den som är allvarligt psykiskt störd döms till fängelse skall rätten kunna besluta att han under strafftiden skall genomgå psykiatrisk tvångsvård. Beträffande en liten grupp som är mycket allvarligt psykiskt störd skall det dock vara förbjudet att döma till fängelse."

Med detta, herr talman, har vice ordförandens senaste inlägg å det grövsta blivit vederlagt.

Anf. 45 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag har, Göthe Knutson, med mycket stort intresse tagit del av motionen och reservationen. Det som gjorde att jag reagerade från talarstolen i dag var faktiskt inte innehållet i reservationen och motionen, utan det var Göthe Knutsons anförande. Jag uppfattade Göthe Knutsons anförande på det viset att Göthe Knutson förespråkar en lösning som innebär att man i fortsättningen skall döma till fängelse i nästan alla de fall där man i dag dömer till psykiatrisk vård och att man inom ramen för kriminalvårdsanstalterna skulle ha resurser för eventuell behandling av psykiskt störda lagöverträdare. Det var det jag polemiserade mot.

Vi socialdemokrater kan naturligtvis inte tänka oss en sådan lösning, och vi kan inte heller tänka oss den lösning som förespråkas i den moderata reservationen och motionen.

Anf. 46 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Det är mest praktiskt – om inte annat så tidsmässigt – att man inte uttolkar mer än vad som har blivit sagt. Vice ordförande Lövdén övertolkade sålunda mig. Det är den moderata politiken och dess förslag jag här har företrätt och därmed också den aktade socialberedningens förslag.

Anf. 47 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag konstaterar nu att Göthe Knutson tar tillbaka vad han sade i sitt anförande från talarstolen och att han numera står bakom innehållet i den moderata reservationen och den moderata motionen.

Anf. 48 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Det är inte lätt att ta tillbaka något man inte har sagt. Herr Lövdén är faktiskt ute på en ganska vansklig väg. Jag vill dock inte tro att det finns något behov av speciell vård.

Överläggningen var härmed avslutad.

**Beslut**

Företogs till avgörande socialutskottets betänkanden 1990/91:SoU16 och SoU13 samt justitieutskottets betänkande 1990/91:JuU34.

**Socialutskottets betänkande SoU16**

Utskottets hemställan bifölls.

**Socialutskottets betänkande SoU13**

*Mom. 4* (lag om skydd för dementa)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 126 för reservation 1 av Daniel Tarschys m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 6* (omgivningsskyddet)

Utskottets hemställan bifölls med 175 röster mot 131 för reservation 3 av Daniel Tarschys m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 13* (begränsade vårdtider)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 20 för reservation 5 av Anita Stenberg.

*Mom. 14* (konvertering)

Utskottets hemställan bifölls med 274 röster mot 34 för reservation 6 av Gudrun Schyman och Anita Stenberg.

*Mom. 17* (behandlingen av patienten)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 20 för reservation 7 av Anita Stenberg.

*Mom. 27* (domstolsorganisationen)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 37 för reservation 11 av Rosa Östh och Göran Engström. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 28* (psykiatrisk kompetens)

Utskottets hemställan bifölls med 217 röster mot 91 för reservation 12 av Sten Svensson m.fl.

*Mom. 47–49* (huvudmannaansvaret för rättspsykiatriska undersökningar m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 148 för reservation 17 av Daniel Tarschys m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 54 och 55* (avveckling av rättspsykiatriska kliniker och stationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Daniel Tarschys m.fl. – bifölls med acklamation.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

**Justitieutskottets betänkande JuU34**

*Mom. 1* (avslag på propositionen bilaga 2 m.m.)

Först biträddes reservation 1 av Jerry Martinger m.fl. med 60 röster mot 40 för reservation 2 av Britta Bjelle och Lars Sundin. 208 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 213 röster mot 58 för reservation 1 av Jerry Martinger m.fl. 38 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 4* (vård i specialsjukhus m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 39 för reservation 3 av Ingbritt Irhammar och Kjell Ericsson. 5 ledamöter avstod från att rösta.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

## Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, lagutskottets betänkanden LU35, LU34 och LU36, beslöt kammaren på förslag av talmannen att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i dessa ärenden avslutats.

## 8 § Sjöfylleri m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1990/91:LU35 Sjöfylleri m.m. (prop. 1990/91:128).

Anf. 49 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Onykterhetsbrott till sjöss regleras i sjölagen. Regeringen föreslår nu att brotten skall delas in i två grader, sjöfylleri och grovt sjöfylleri. Ingen har haft invändningar mot den delen i regeringens förslag.

I ett stort antal motioner krävs däremot att promillegränser skall införas även till sjöss i likhet med vad som gäller för trafiken på våra gator och vägar.

I propositionen läggs inte fram något förslag om införande av promillegränser för sjöfarten. Departementschefen gör bedömningen att det inte nu finns ett tillräckligt beredningsunderlag för ett sådant förslag. Hon anser det samtidigt angeläget att frågan snarast blir föremål för förnyade överväganden och att en utredning därför bör få i uppdrag att behandla frågan. Utred-

ningens uppdrag bör omfatta även frågor om behovet av kompetenskrav eller behörighetsvillkor för vissa typer av sjötrafik liksom vissa andra frågor som kan ha samband med, eller vara av betydelse för, frågan om promilleregler.

Detta är enligt oss moderater en riktig bedömning. Förhållandena till sjöss är så annorlunda att stora svårigheter att överföra trafikbrottslagens bestämmelser om promilleregler föreligger. Jag skall peka på några sådana problem.

Sjölagens bestämmelser har betydligt mera vidsträckt tillämpningsområde än trafikbrottslagen. Enligt sjölagen tillämpas denna på alla ombord som har en väsentlig betydelse för säkerheten till sjöss. Helt uppenbart råkar man här ut för gränsdragningsproblem. Vem skall fällas och vem skall frias av dem som är ombord på båten? En annan fråga av betydelse är: Skall alla typer av båtar falla under promillereglerna – roddbåtar, ekor, kanoter, brädor osv.? Var skall avgränsningen göras?

Hur skall övervakning och kontroll av efterlevnaden gå till? Sverige har tiotusentals vattendrag, sjöar, älvar, åar och tjärnar där det förekommer omfattande båttrafik. Vem skall kontrollera att lagen efterlevs? Hur blir samordningen med andra länder som vi delar havsvattnen med – Norge, Danmark, Finland osv.? Frågorna och problemen är många.

Regler vilkas efterlevnad man inte kan kontrollera innebär alltid risk för att medborgarnas respekt i största allmänhet urholkas för de lagar som vi här i riksdagen stiftar.

En starkt utökad kontroll av promilleregler till sjöss skulle förmodligen medföra att de begränsade resurser som finns används på ett för sjösäkerheten ineffektivt sätt. Man skulle jaga bagatellartade förseelser samtidigt som angelägna bevaktningsuppgifter eftersattes.

Vi moderater är därför tveksamma till om det går eller ens är lämpligt att införa promilleregler till sjöss. Den utredning som nu skall studera frågan närmare bör därför bedrivas förutsättningslöst och inte bindas av direktivet att inriktningen på utredningsarbetet absolut skall vara promillereglering. I reservation 2 framför vi dessa synpunkter, och jag yrkar bifall till denna reservation.

Herr talman! I ett särskilt yttrande pekar vi moderata ledamöter i lagutskottet på de oönskade effekter som ändringarna i trafikbrottslagen fått sedan den ändrades 1989. Domstolarna frångår i dag i stor utsträckning att döma till fängelse för rattfylleri som normalstraff, detta till följd av uttalanden från justitieutskottet 1989 när frågan behandlades.

Vi moderater reserverade oss mot denna uppmjukning av straffpåföljden när den infördes. Därefter har vi försökt återinföra tidigare ordning. Vi ledamöter i lagutskottet har funnit anledning att peka på detta, eftersom här görs en jämförelse mellan trafikförseelser till lands resp. till sjöss. Däremot kan vi inte instämma i centerns och miljöpartiets krav på att införa strängare regler till sjöss än till lands. Enhetlighet och harmonisering i rättsordningen har ett mycket stort värde. Dessutom anser vi att den bedömning som centern och miljöpartiet har gjort i sak är fel. Det har vi framfört i ett särskilt yttrande fogat vid utskottets betänkandet.

Anf. 50 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Äldre man dog när hans båt rammades. Det var vid 22-tiden på lördagskvällen som olyckan inträffade. Ett vittne berättade för polisen att mannen färdades i sin båt i mycket låg fart efter Umeälven. En större båt kom körande efter i samma riktning. Det var fortfarande ljust ute men uppenbarligen såg inte föraren eller hans passagerare den mindre båten framför sig. Föraren misstänks att ha varit onykter. I en annan tidningsnotis refereras en olycka vid sjön Uttran söder om Stockholm där en sjuttonårig pojke drunknade i samband med en båtfärd.

I pressen i måndags fanns dessa notiser, och det är en tydlig illustration av verkligheten bakom det betänkande som vi nu skall behandla – sjöfyllerilagen.

De refererade händelserna bekräftar vad folkpartiet liberalerna länge hårt och medvetet arbetat för, nämligen att alkohol och trafik inte hör ihop vare sig till sjöss eller till lands. På intet sätt kan vi tillåta att alkoholen får skörda oskyldiga offer på grund av att bilförare eller båtförare är onyktra. Den ökade trafiken med småbåtar med starka motorer är också ett tilltagande problem. Enligt tillgänglig statistik synes antalet olyckor med dödlig utgång i fritidsbåtar i och för sig inte ha ökat. Men vad som är allvarligt är att andelen omkomna, som varit så alkoholpåverkade att de enligt vägtrafikens normer skulle kunna dömas till minst rattonykterhet, har ökat. Det visar än en gång att alkohol och båtar innebär en stor risk.

Förra året omkom 73 personer i samband med fritidsbåtolyckor. Av dessa var 64 % berusade. Liksom tidigare år inträffade de flesta dödsfallen med en öppen båt med motor och på mindre sjöar eller i s.k. skyddade vatten. I de flesta fallen har de omkomna ramlat överbord. I fem sex fall var snabbgående båtar inblandade.

Här behövs både fasta regler och en intensiv upplysning och information till framför allt ungdomar, men även män i 40-årsåldern är en riskgrupp. Jag återkommer i mitt inlägg till den problematiken.

Hela samhället måste därför ställa upp för att inskärpa insikten om att alkohol och trafik *inte* kan tolereras. Det behövs en nationell samling för att föra ut det budskapet, tycker jag.

Under de senaste åren har frågan om en skärpning av villkoren om onykterhet till sjöss varit föremål för överväganden och förslag i lagutskottet. Från folkpartiet liberalernas sida har vi medverkat till att flytta fram positionerna för en strängare syn på problemet med alkohol och trafik. Vi har med skärpa framhållit att nuvarande ordning *inte* kan tolereras. Åtskilliga motioner från engagerade folkpartister har passerat lagutskottet. Bl.a. har Elver Jonsson väckt flera motioner i frågan.

När lagutskottet våren 1988 behandlade en flerpartimotion med Elver Jonsson som första namn enades utskottet om ett tillkännagivande till regeringen vars innebörd var att regeringen skulle komma med förslag om ändring av sjölagen.

Därefter har frågan varit aktuell i utskottet vid ett par tillfällen, där vi ytterligare markerat vårt ställningstagande. Våra reservationer har utmynnat i krav, där vi begärt att riksdagen, i samband med den av regeringen påbörjade översynen av frågan om sjöonykterheten, krävt ändrade straffbestäm-

melser i sjölagen och dessutom att regeringen borde överväga spörsmålet om promilleregler.

Folkpartiet liberalerna ansåg då liksom nu att sjölagens bestämmelser borde anpassas till trafikbrottslagens regler, och att utgångspunkten för reglerna bör vara en principiell nollgräns.

Jag vill även framhålla att självklart måste man vid en sådan anpassning till trafikbrottslagens straffbestämmelser ta hänsyn till att sjölagens bestämmelser har ett betydligt mer vidsträckt tillämpningsområde än trafikbrottslagens. Straffbestämmelsen i sjölagen gäller sålunda inte endast den som framför fartyget, utan även andra personer som utför viktiga uppgifter ombord. Här handlar det då såväl om stora fartyg, färjor med stor besättning, som den lilla båtens ensamförare.

Herr talman! När nu regeringen långt om länge lägger fram en proposition så är det ett förslag som vi från folkpartiet liberalernas sida länge efterlyst.

Några promilleregler för sjötrafiken föreslås dock inte i det nu framlagda förslaget. Men straffansvar kommer dock att krävas av den onyktre föraren om han eller hon varit så påverkad att det kan antas att han inte på ett betryggande sätt kunnat utföra de uppgifter som ålegat honom.

Sjölagens onykterhetsbrott delas in i två grader, som Rolf Dahlberg varit inne på här tidigare, sjöfylleri och grovt sjöfylleri. Om brottet skall betraktas som grovt – och då utdöms fängelsestraff – beror på vilken uppgift gärningsmannen haft att fullgöra.

Folkpartiet liberalerna stöder detta förslag, som innebär en skärpning av gällande ordning som vi länge efterfrågat. Samtidigt kan vi konstatera att det också saknas beslutsunderlag för att i dag införa promilleregler. Vi avvaktar därför den kompletterande utredning som skall arbeta med frågan.

Från vår sida har vi däremot kunnat påverka utskottets skrivning och fått gehör för folkpartiet liberalernas krav om att det fortsatta utredningsarbetets inriktning skall leda till införande av en promilleregel. Det är folkpartisten Sören Norrby som i en enskild motion tagit upp frågan om inriktningen av detta arbete. Jag kan citera utskottets skrivning ordagrant för kammarens ledamöter: "att utskottet utgår ifrån att direktiven för utredning på området kommer att utformas så att arbetet inriktas på frågan om en promillegräns."

Den reservation som centerpartiet undertecknat syns inte vara grundad på realistiska ställningstaganden. Jag skulle vilja säga till vår gode vän Martin Olsson, att reservationen tycks mera vara ett uttryck för populism. Centern vet – och det framgår tydligt av remissvaren på departementspromemorian – att det finns en rad gränsdragningsproblem, vad gäller olika typer av båtar och även beträffande vilka personer på en båt som skall anses vara ansvariga för båtens framförande. Det vore olyckligt och omotiverat att i dag införa promilleregler utan att ha klargjort detta. Det är en sådan lagstiftning som vi gemensamt från både centerns och folkpartiets sida i vanliga fall brukar kritisera.

Regeringen har föreslagit en utredning – folkpartiet, liksom majoriteten i utskottet, ställer upp på detta. Vi har för vår del mycket noga beaktat problemställningen och har därför påverkat, som jag sade tidigare, skrivningen i utskottet – vilket resulterat i en klar skärpning i förhållande till propositionen – som beställer en inriktning mot promilleregler, enligt gängse princip:

först utredning, sedan beslut. Det är en tingens ordning som vi i utskottet i vanliga fall brukar förorda.

Men på en punkt har folkpartiet liberalerna reserverat sig och det gäller informationen kring den nya lagstiftningen. Vi anser att utskottet inte särskilt starkt framhållit behovet av särskilda informationsinsatser.

Den nya lagen om sjöfylleri skall träda i kraft den 1 juli 1991. Den innebär – trots att promilleregler inte nu införs – en klar skärpning av gällande regler. Skärpt straffansvar kommer att krävas av den onyktre föraren, och den grundläggande synen för trafiknykterhetsbrott både till sjöss och till lands blir enhetlig och ställer samma principiella krav på nykterhet. Vi anser sålunda att målet bör vara att uppnå en harmoniserad trafiknykterhetsreglering för väg- och sjötrafik.

Det finns all anledning att ta fasta på kraven om kraftiga informationsinsatser nu snarast inför den innevarande vår- och sommarsäsongen samt semestrarna.

En viktig målgrupp är som jag tidigare framhöll, män över 40 år som fritidsfiskar från båt och som visat sig vara en riskgrupp. Man är onykter, står i båten och drullar överbord.

Utskottet instämmer i och för sig i att det behövs en informationskampanj, men utgår ifrån att regeringen kommer att föranstalta om detta. Från folkpartiet liberalernas sida kräver vi ett tillkännagivande till regeringen. Vi litar inte på regeringen att insatserna blir så omfattande som läget kräver.

De här förändringarna i sjölagen ställer stora krav på snabba informationsinsatser. Det gör i och för sig all ny lagstiftning, men här handlar det om ny lagstiftning och skärpta alkoholpolitiska ställningstaganden för en ökad nykterhet till sjöss. Budskapet skall vara klart och entydigt för en alkoholfri båttrafik.

Det är lämpligt, som vi också skrivit i betänkandet, att sjösäkerhetsrådet får ökade resurser för denna kampanj, en verksamhet som man också tidigare under årens lopp varit engagerad i. Men även justitiedepartementet måste ställa upp för en adekvat, intensifierad information. Det brådskar.

Det är egentligen mycket små summor som satsas från samhällets sida på alkoholinformation. Från folkpartiet liberalernas sida anser vi att regeringen varit alltför restriktiv med denna information. Visserligen har Systembolaget ca 15 miljoner till s.k. riskinformation för kampanjer för exempelvis vådan av att dricka sprit vid bilkörning, sambandet ungdomar–sprit osv. Men skall genomslagskraften bli effektiv för kampanjen krävs också mer inträngande och kontinuerlig information.

I och med att vi nu får en skärpt lagstiftning skulle mottagligheten hos allmänheten för ett engagerat budskap om att alkohol och trafik inte hör ihop kunna exponeras mycket kraftigare. Många ungdomar engagerar sig i båtliv och sjösport. Det är ju en fin avkoppling och fritidssysselsättning för många människor. Där finns flera olika kanaler för att sprida informationen.

ATHENA-gruppen som representerar folkrörelser och myndigheter som arbetar med drogfrågor får i år ett minskat anslag i jämförelse med tidigare år exempelvis. Det borde i stället vara tvärtom. Det är också viktigt att sätta in informationen om alkohol och andra droger i ett vidare folkhälsoperspektiv. Syftet skall vara att ge människan ett bättre underlag för att göra med-

vetna val, när det gäller alkoholvanor och andra levnadsvanor som är av avgörande betydelse för den enskildes hälsa.

Inrättandet av ett folkhälsoinstitut har nämnts i utskottet. Det är ett förslag som ligger på riksdagens bord. Men det får inte tas till intäkt för att inskränka mångfalden i detta budskap.

CAN, Centralförbundet för alkohol och narkotika, är också en viktig organisation som arbetar med förebyggande verksamhet och som regeringen nu vill kommendera in i det nya folkhälsoinstitutet. Vi tror att det behövs många olika kanaler för att sprida denna information. Var och en jobbar efter sina förutsättningar.

Som jag tidigare framhållit är förhållandet när ny lagstiftning tillkommer att medvetenheten är större och budskapet har en chans att bättre nå individen.

Folkpartiet liberalerna anser därför att det nu är all anledning att satsa speciellt för en bättre information om att alkohol och trafik inte hör ihop.

Jag yrkar bifall till folkpartiets reservation och i övrigt till hemställan i utskottsbetänkandet.

Anf. 51 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Alkohol och trafik får inte höra ihop, vare sig till lands eller till sjöss. Det är ord som numera ofta uttalas. Men det räcker inte med ord och allmänna uttalanden. De regler som fastställs för trafik och trafikförseelser måste verkligen utformas så, att det blir en klar och otvetydig policy från samhällets sida att alla skall vara helt nyktra när de kör bil eller har ansvar för framförande av en båt.

Dessa grundprinciper har varit och är vägledande för centerpartiets ställningstagande till trafiknykterhetsfrågor, såväl till lands som till sjöss.

Samhällets signaler när det gäller alkohol och trafik måste bli klara och konsekventa. Det är därför som vi från centerpartiet krävt att det införs en principiell nollpromillegräns för landsvägstrafik och att den normala påföljden för grovt rattfylleri skall vara fängelse. Det är också därför, och för att begränsa olycksfall, skador och för tidig död på grund av onykterhet i samband med båttrafik, som vi begärt att promilleregler skall införas även till sjöss. Avsaknaden av promilleregler till sjöss kan tolkas så, att det är acceptabelt att – åtminstone i viss utsträckning – vara alkoholpåverkad vid framförande av båtar.

Herr talman! Enligt det betänkande från lagutskottet som vi nu behandlar har kammaren att ta ställning till två synnerligen viktiga frågor när det gäller alkohol och båttrafik, frågor där oenighet råder inom utskottet. Det gäller dels promilleregler till sjöss, dels vilken påföljd som normalt skall utdömas vid det som enligt den föreslagna lagen skall betecknas som grovt sjöfylleri. I båda dessa frågor har centern väckt motioner som lett till reservationer från oss och miljöpartiet. Dessa båda reservationer, alltså reservationerna 1 och 3, ger riksdagen möjlighet att flytta fram positionerna när det gäller kampen mot sjöfylleri.

I reservation 1, av centern och miljöpartiet, föreslår vi ett tillkännagivande till regeringen av krav på att utredningsarbetet vad gäller alkohol till sjöss skall inriktas på införande av promilleregler. I reservation 3 begär vi att

den normala påföljden för det som kommer att betecknas som grovt sjöfylleri skall vara fängelse.

Jag lyssnade med stor förvåning till Ulla Orring, som betecknade vår reservation som populistisk och orealistisk – jag kan ta upp det redan nu. Mycket skall man få höra av en utskottskamrat sista dagen som vi har debatter i lagutskottsärenden. Jag utgår från att Ulla Orring inte har läst reservationen, eftersom reservationen inte innebär att vi begär att riksdagen i dag skall besluta om att införa promillegränser. Vad vi begär är ett tillkännagivande till regeringen att direktiven för den aviserade utredningen skall utformas på ett sådant sätt att utredningsarbetet inriktas på en promillereglering till sjöss. Jag kanske kan återkomma till det senare.

Jag avser att något behandla de båda nämnda reservationerna. De två övriga reservationer som centern står bakom skall jag däremot inte ta upp. Det gäller reservation 6 om informationsinsatser, som Ulla Orring nyss redovisat – dock utan att nämna att centern står bakom den – och reservation 5 om störande trafik, som jag utgår från att Elisabet Franzén kommer att ta upp i sitt anförande. Den är nämligen gemensam för centern och miljöpartiet.

Utvecklingen av sjötrafiken liksom den ökade olycksfrekvensen har enligt centerpartiet på ett påtagligt sätt visat på nödvändigheten av att strängare krav än de hittillsvarande på nykterhet till sjöss införs, vilket bl.a. kräver införande av promilleregler.

Det förslag som regeringen framlagt och som behandlas i förevarande utskottsbetänkande innebär vissa välkomna skärpningar av bestämmelserna om onykterhet till sjöss. Men tyvärr föreslår regeringen inte införande av promilleregler.

Frågan om promilleregler till sjöss har behandlats många gånger i riksdagen. Vi har anledning att vara tacksamma mot Elver Jonsson och Rune Thorén som varit föregångsmän i denna fråga och tidigt och tålmodigt tagit upp den. Efter hand har opinionen, såväl inom som utanför riksdagen, för införande av sådana regler ökat markant. Jag vill nämna några exempel på det.

Frågan om införande av promilleregler till sjöss har aktualiserats i Nordiska rådet genom ett medlemsförslag som en del av olika åtgärder för ett nordiskt aktionsprogram för att uppfylla WHOs mål om en 25-procentig minskning av alkoholkonsumtionen fram till sekelskiftet. Nordiska rådets social- och miljöutskott framhöll i sitt betänkande att den starkt ökande trafiken med fritidsbåtar och antalet alkoholrelaterade båtolyckor gjorde det rimligt att frågan om samma promillegränser till sjöss som vid trafik till lands skulle utredas i samband med aktionsprogrammet för att minska alkoholkonsumtionen.

Socialstyrelsen, som i vårt land har det övergripande ansvaret på det alkoholpolitiska området, har i sitt åtgärdsprogram för minskning av alkoholkonsumtionen med 25 % fram till sekelskiftet krävt att onykterhet till sjöss i lagstiftningen skall jämställas med onykterhet i trafiken till lands.

Även för den yrkesmässiga sjöfartens del bedöms en skärpning vara påkallad. I sitt i fjol avlämnade betänkande förordade sålunda katastrofkommissionen bl.a. att bestämmelser om alkoholkoncentrationen i blodet motsvarande dem i trafikbrottslagen skulle införas i sjölagen.

Under hösten 1990 krävde rikspolischefen vid en polischefskurs införande av promillegränser till sjöss.

Jag vill erinra om att man i Norge nu utreder frågan om en fast promillegräns.

Mot bakgrund av såväl den ökade opinionen för promillegränser till sjöss som vikten av att sådana införs ställde jag i höstas vid riksmötets inledning en fråga till justitieministern, om regeringen avsåg att framlägga förslag om promillegränser. Justitieministerns svar var att i den departementspromemoria som utarbetats inom hennes departement hade sådana regler inte föreslagits, och slutsatsen var "att skälen mot en promilleregel överväger de skäl som talar för en sådan lagstiftning" – citatet är hämtat ur frågesvaret.

Regeringens moststånd mot att införa promillegränser fanns alltså kvar när frågesvaret lämnades den 16 oktober i fjol.

Från centerpartiet fann vi därför anledning att under årets allmänna motionstid återkomma med en motion med krav på införande av promillegränser. Denna motion liksom övriga med motsvarande krav behandlas först nu.

Den proposition som vi nu behandlar bygger på den nämnda departementspromemorian. På grund av att regeringen i denna promemoria inte tog upp förslag om promillegränser hade remissinstanserna inte heller möjlighet att ta ställning till ett förslag härom. Klart är dock att många remissinstanser förordade promilleregler, trots att något förslag härom inte fanns i departementspromemorian.

Hade regeringen i den nämnda promemorian tagit med ett förslag om promillegränser hade vi nu haft underlag för beslut om införande av sådana. Men på grund av regeringens ovilja att låta utreda frågan har en olycklig och onödig försening av dessa möjligheter uppstått. Att regeringen dock kommit på något bättre tankar än som framgick av frågesvaret den 16 oktober i fjol framgår av propositionen, där det anges att det är angeläget att frågan om promillegränser snarast blir föremål för förnyade överväganden.

Regeringens nämnda ovilja hittills att låta utreda frågan liksom riksdagsmajoritetens upprepade avslag på motioner med krav på införande av promillegränser gör att det nu är nödvändigt att riksdagen gör ett klart uttalande med tillkännagivande om att det klart och otvetydigt skall framgå av direktiven till den aviserade utredningen att arbetet skall inriktas på införande av promilleregler. Det är kravet i reservation 1. Det tog jag upp litet extra på grund av Ulla Orrings besynnerliga kommentar. Sedan Ulla Orring nu har haft tillfälle att läsa reservationen vill jag fråga: Är det en orealistisk reservation? Är den ett uttryck för populism?

Från alla partier med undantag av vänsterpartiet föreligger i år motioner med krav på införande av promilleregler. Flera av de motionerna väcktes med anledning av den proposition som behandlas i betänkandet. Åtskilliga ledamöter från flera partier har alltså efter genomläsning av propositionen funnit det erforderligt med ett riksdagsuttalande.

Eftersom endast centerpartiet och miljöpartiet i lagutskottet stött dessa krav vill jag nämna två motioner från representanter för de partier som nu i lagutskottet uttalar sin tillfredsställelse med propositionen och därför avstyrker motionerna. Det gäller en motion från en folkpartist och en motion från fyra socialdemokrater.

Sören Norrby, folkpartiet, begär som nämnts i tidigare inlägg i motion 19 att riksdagen skall göra ett tillkännagivande – alltså precis vad vi gör i vår reservation – om att det fortsatta utredningsarbetet skall inriktas på förslag om promillegränser. Fyra socialdemokrater med Hans Göran Franck i spetsen begär i motion 21 ett motsvarande tillkännagivande.

Vi har av utskottets högt värderade ordförande fått höra moderaternas särskilda motivering till att motionerna skall avslås. Jag tycker att det är beklagligt att moderaterna passar på att uttala en sådan skepsis till införande av promilleregler. De letar upp de problem som eventuellt kan uppstå och de hinder som kan finnas när man utreder frågan eller försöker införa promilleregler.

Jag har förståelse för dem som står bakom majoriteten, men jag har ingen förståelse för dem som i likhet med moderaterna inte tar de här frågorna på allvar och inser att vi måste införa promilleregler för att begränsa sjöfylleriet. Det är det viktiga – inte att leta upp argument för att vi inte skall skärpa lagstiftningen. Jag är övertygad om att det när man i början av 1940-talet införde promilleregler i landsvägstrafik fanns riksdagsmän och andra som hittade liknande motiv till att man inte borde göra det.

Herr talman! I reservation 1 tillstyrker vi dessa båda motioner från en folkpartist och fyra socialdemokrater och ytterligare sex motioner med motsvarande krav. Dessutom tillgodoser vi i viss utsträckning yrkandena i två motioner med krav på direkt riksdagsbeslut om införande av promilleregler.

Utöver vad jag hittills anfört om vikten av införande av promillegränser vill jag påpeka ytterligare några förhållanden.

Tekniska kontrollmöjligheter har numera tillkommit som underlättar övervakningen av reglerna. Promilleregler skulle underlätta bevakningen, och beivranden kan ske utan att någon olycka inträffat. Vidare förenklas rättstillämpningen när åklagaren inte behöver föra vittnesbevisning om gärningsmannens påverkansgrad.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 1.

En annan viktig fråga är vilken påföljd som normalt skall utdömas för den som gjort sig skyldig till grovt sjöfylleri. I propositionen föreslås att för grovt sjöfylleri skall den dömas som bl.a. varit avsevärt påverkad av alkohol och om bl.a. framförandet av fartyget inneburit en påtaglig fara för säkerheten till sjöss.

Tillägget till sjölagen motsvarar de i fjol införda ändringarna i trafikbrottslagen. När det gäller påföljder hänvisas i propositionen till denna lag.

Men ändringarna i trafikbrottslagen fick det för många överraskande resultatet att många med alkoholhalt över 1,5 promille – gränsen för grovt rattfylleri – inte döms till fängelse enligt den nya lagen, till skillnad från vad som skulle ha gällt enligt tidigare lagregler. Den skärpning av trafikbrottslagstiftningen som åtminstone de flesta trodde skulle bli följden av den då genomförda lagstiftningen blev i stället en lindring av straffen för många av dem som kör bil med hög alkoholhalt i blodet.

"Färre får fängelse för rattfylla" på grund av den nya lagen – det har varit en typisk sammanfattning i pressen av situationen efter den 1 juli i fjol. Exempel har getts på hur någon med 2,19 promille fått villkorlig dom och någon med 1,85 promille sluppit undan med böter.

I tidningsartiklar och uttalanden har bl.a. domare och åklagare kritiserat motivskrivningarna gällande grovt rattfylleri i propositionen och i justitieutskottets betänkande 1989/90:JuU2. Det är nämligen dessa motivskrivningar som lett till att så lindriga straff utdöms.

Det finns många tidningsartiklar om detta – jag skall nu inte citera fler. I ett nötskal sägs det här i rubrikerna till en artikel i Svenska Dagbladet av den 24 april i år. Första rubriken lyder: Allt färre rattfulla får fängelse, och underrubriken lyder: Mildare domar konsekvens av lagändring.

Vid detta riksmötets inledning i höstas tog jag upp spörsmålet i en fråga till justitieministern. Hon gav inte något som helst positivt svar på min fråga, om regeringen avsåg att ta initiativ till skärpning av reglerna för påföljder för rattfylleribrott mot bakgrund av tillämpningen av den nya lagen. Samma negativa svar fick min partikamrat Ingbritt Irhammar av kommunikationsministern så sent som den 21 maj i år.

Påföljderna för den som körde onykter var tidigare tydliga och förutsebara. Den nya lagen – och kanske främst motivskrivningarna – fick dock en olycklig utformning. Trots att det i lagen anges att grovt rattfylleri leder till fängelse i högst ett år framgår det av motiven att detta brott inte alltid behöver leda till fängelsestraff. Justitieministern framhöll exempelvis i propositionen: "Straffvärdet hos grova rattfylleribrott är normalt inte så högt att detta i sig motiverar fängelse i stället för en inte frihetsberövande påföljd."

Den nya lagtexten i trafikbrottslagen innebär att om brottet är grovt – vilket det bl.a. är om det gäller minst 1,5 promille – "skall dömas för grovt sjöfylleri till fängelse i högst ett år". Det leder alltså inte till att fängelsestraff normalt utdöms.

I en kommittémotion från allmänna motionstiden i januari från centern togs denna fråga upp. I denna motion begärde centern att normalföljden för brottet grovt rattfylleri skall vara fängelse. Tyvärr har en majoritet i justitieutskottet motsatt sig centerns krav och beslutat att behandlingen av denna viktiga motion skall uppskjutas till hösten.

Jag har tagit upp ändringarna i trafikbrottslagen och följderna härav, eftersom det i den aktuella propositionen om sjöfylleri när det gäller de föreslagna reglerna om grovt sjöfylleri hänvisas till motsvarande reglering av grovt rattfylleri i trafikbrottslagen. Om förslagen i propositionen bifalls, vilket majoriteten i lagutskottet föreslår, innebär det att reformen när det gäller sjöonykterhet får samma anmärkningsvärda konsekvenser som reformen beträffande trafikbrottslagen.

Sjöfylleri är enligt centerns mening ett mycket allvarligt brott. Det som enligt den föreslagna lagtexten betecknas som grovt sjöfylleri är ett synnerligen allvarligt brott för vilket normalpåföljden enligt vår mening skall vara fängelse.

I anledning av propositionen väckte jag en motion med krav på att den normala påföljden för grovt sjöfylleri skall vara fängelse, såvida det inte föreligger särskilda skäl att bestämma annan påföljd, och här syftar jag på alkoholproblematiker, som behöver insatser för att komma till rätta med sitt missbruk.

I reservation 3 begär centerpartiet och miljöpartiet att motiveringen till den i propositionen föreslagna lagtexten skall ändras i enlighet med mitt mo-

tionskrav. Moderaterna och folkpartiet har i skilda särskilda yttranden uttalat visst stöd för vår reservation men anser liksom majoriteten i utskottet att reglerna om påföljder i sjölagen skall motsvara reglerna i trafikbrottslagen.

Enligt oss reservanter är det viktigt att det nu inte görs samma misstag i fråga om påföljderna som vid beslutet om ändring av trafikbrottslagen. Ett fel får inte leda till att fler fel begås. Vi skall i stället ta lärdom av misstagen och nu genom att besluta enligt reservation 3 fastslå att den normala påföljden för grovt sjöfylleri skall vara fängelse. Det betyder mycket ur allmänpreventiv synpunkt. Ett sådant riksdagsbeslut enligt reservationen skulle öppna vägen för att regeringen och justitieutskottet snarast möjligt verkar för en skärpning av påföljden för grovt rattfylleri, så att påföljden blir ungefär vad den var före den reform som rubricerades som en skärpning men som tyvärr blev en avsevärd mildring av straffen för grovt rattfylleri. Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 3.

Jag ser att jag har överskridit min taletid, men jag lovar att jag i de två kommande debatterna inte skall utnyttja den anmälda taletiden.

Till slut vill jag säga följande. Låt oss i dag i denna kammare dels begära ett förslag om promilleregler till sjöss, dels införa påföljder för grovt sjöfylleri som motsvarar brottens svårighetsgrad. Våra båda krav innebär verkningsfulla åtgärder för att klart fastslå att alkohol och båttrafik inte hör ihop. Därigenom skulle många oskyldiga slippa drabbas av skador eller för tidig död på grund av andras ansvarslösa alkoholvanor.

Anf. 52 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Vår gode vän i lagutskottet Martin Olsson gör nu sina sista aktiva dagar i riksdagen. Vi har samarbetat i många frågor och har haft ett mycket gott samarbete, och Martin Olsson är en mycket klok karl. Men jag tycker att centern i denna fråga har hamnat snett. Vi är överens på en punkt, nämligen att alkohol och båttrafik absolut inte hör ihop.

Jag uppehöll mig ganska ingående i mitt tidigare anförande vid att vi från folkpartiet liberalernas sida medverkat till att få en skrivning i utskottets betänkande när det gäller promillereglerna som innebär att vi klart och entydigt beställer den utredning som nu skall tillsättas och att den utredningen skall ha en sådan inriktning att promilleregler införs.

I centerns reservation 1, där denna fråga tas upp, står följande:

"Enligt utskottets mening bör mot denna bakgrund direktiven för den i propositionen aviserade utredningen utformas på ett sådant sätt att det klart och otvetydigt framgår att utredningsarbetet skall inriktas på en promillereglering till sjöss. Utredningsarbetet bör vidare bedrivas skyndsamt."

Jag tycker att vi i ett majoritetsförslag i utskottet har kommit fram till denna skrivning. Och vi i folkpartiet liberalerna är lika angelägna som centern om att denna fråga löses, men den måste lösas i samband med att man får fram ett utredningsförslag.

Martin Olsson citerade en del myndigheter som hade yttrat sig om den departementspromemoria som har varit ute på remiss. T.ex. överåklagaren vid regionåklagarmyndigheten i Göteborg tar avstånd från bedömningen. Överåklagaren säger bl.a.:

"Det viktigaste skälet emot en promillereglering är naturligtvis att sjöla-

gens regler gäller alla fartyg, från minsta eka till supertankfartyg. Det torde heller inte vara framkomligt att i lagstiftningen fastställa olika promillegränser med hänsyn till fartygets storlek."

Vi i folkpartiet ser att detta är en framkomlig väg. Men vi vill inte vara med om att stifta en lag om ett förhållande som inte är ordentligt utrett.

Jag skulle vilja säga mycket mer, men tiden räcker inte till.

Jag vill emellertid om reservation 6 säga följande. Jag gjorde en lapsus, Martin Olsson. Det är folkpartiet och centern som står bakom denna reservation. Den innebär ett stöd för en folkpartimotion och en motion från centerpartisten Rune Thorén och folkpartisten Gudrun Norberg. I båda dessa motioner framförs önskemål om ökade informationsinsatser.

Jag hänvisar även till folkpartiets särskilda yttrande 2 om promillereglerna.

Anf. 53 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Martin Olsson sade i sitt anförande att avsaknaden av promilleregler kan tolkas som att det är tillåtet att dricka alkohol och köra båt. Det är fel. Samhället har ju redan i dag en lagstiftning som innebär att detta är förbjudet. Och man kan dömas till såväl böter som fängelse för detta brott.

Martin Olsson pläderar alltså för att man skall använda de mätmetoder som används till lands även till sjöss. När jag har varit skeptisk till om detta är praktiskt möjligt att göra har jag pekat på en rad problem som uppstår just därför att det är så vitt skilda förhållanden till sjöss och till lands. På landbacken har man ju den begränsade vägen där man kan ställa ut kontroller utefter vägen, stoppa bilisterna och kontrollera om de har alkohol i blodet. Så är det inte på sjön. Sjön är ju vidsträckt, och det finns mängder av vattendrag. Kontrollmöjligheten är alltså oerhört liten om vi så småningom skulle fastna för att i lagstiftningen införa promilleregler. Alla de problem som jag i mitt första anförande berörde måste man verkligen se på innan man bestämmer sig. Att få en lagstiftning som så att säga är ett slag i luften är ju inte någonting att eftersträva. Allra minst kan Martin Olsson önska detta, eftersom han ju vill komma till rätta med problemet i stort. Jag tror att vi gör detta med helt andra insatser, med upplysning och kontroll av farterna i de mest trafikerade sjölederna. På det viset kan vi få båtförare att inse att man inte skall dricka alkohol i samband med framförandet av båtar och på så sätt utsätta andra människor för fara. Nu gäller det det rent tekniska sättet att mäta om en person har alkohol eller ej i blodet. Härvidlag är jag alltså skeptisk till metoden.

Anf. 54 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Först några ord till Ulla Orring med anledning av att hon sade att centern hade kommit snett. Jag fick inte något svar på den fråga som jag ställde. Därför upprepar jag frågan: Är centern och jag orealistiska, är vi populistiska eftersom vi har skrivit den här reservationen? Jag vill ha svar på den frågan innan vi åtskils.

Sedan talade Ulla Orring fortfarande som om centern i dag begärde att det skulle införas promilleregler. I en motion begärs att riksdagen omedel-

bart skall införa promilleregler. Det gäller den moderate ledamoten Göran Ericssons motion 1990/91:L23. Göran Ericsson föreslår att vi direkt inför promilleregler i lagen. Den motionen har vi inte tillstyrkt i vår reservation. Däremot har vi tillstyrkt alla som går ut på att riksdagen skall göra ett kraftfullt tillkännagivande för regeringen om att det bör arbetas fram förslag om promilleregler. Om Ulla Orring läser vår reservation noga, skall hon märka att vi särskilt har tagit ställning till Göran Ericssons motion och detta just därför att vi naturligtvis vill att frågan skall prövas ordentligt, så att det finns ett bra underlag. Men vi önskar att riksdagen skall visa en viljeinriktning mot bakgrund av de många avslagen tidigare i riksdagen, nämligen viljeinriktningen att promillegränser skall införas. Detta bör ske så snart man har utrett och prövat frågan tillräckligt, så att de eventuella problem som Rolf Dahlberg var inne på kan lösas, liksom också andra problem.

Jag har alltså inte tidigare, och inte heller nu, krävt att vi skall stifta lagar utan tillräckligt underlag. För att få ett tillräckligt underlag, för att det skall bli en klar viljeinriktning från riksdagens sida och för att det så snart som möjligt arbetas fram förslag har vi reserverat oss.

Rolf Dahlberg talade om svårigheterna, och jag för min del har talat om fördelarna med promillegränser. Man skulle kunna citera mycket i detta sammanhang, men tiden tillåter inte detta. Det är ändå lättare att fastslå att en person har en viss promillehalt i blodet än att med hjälp av bl.a. vittnen fastslå att han kan dömas enligt den nuvarande lagen. Jag sade att avsaknaden av promilleregler kan innebära tolkningen att det är acceptabelt att dricka litet sprit i samband med framförandet av båtar. Det är egentligen detta som står i 325 § i sjölagen. Där står det, att är den som framför fartyg eller eljest på fartyg fullgör uppgift av väsentlig betydelse för säkerheten till sjöss så påverkad av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel att det måste antas att han inte kan klara sina uppgifter, kan han dömas. En person kan alltså ha druckit mycket.

Anf. 55 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Martin Olsson och jag är ju överens om att alkohol och trafik inte hör ihop, men på en punkt har vi olika meningar. Vi har under det år som jag har suttit i lagutskottet varit överens om – Martin Olsson har ju mycket längre erfarenhet än jag – att vara pådrivande i arbetet på att man skall slippa alkohol i samband med båttrafik.

I den motion beträffande sjöfylleriet som undertecknades av Sören Norrby har vi klargjort det fortsatta utredningsarbetets inriktning. Det står att direktiven för utredning på området kommer att utformas så, att arbetet inriktas på frågan om en promillegräns. Jag tycker att denna skrivning borgar för att en promillegräns kommer att införas. Detta är min och folkpartiets uppfattning i denna fråga. Jag lovar Martin Olsson att vi kommer att jaga utredningen med blåslampa tills vi får ett resultat. Enligt min mening är det bättre att fatta ett beslut efter att ha fått ett bra underlag från en utredning.

Martin Olsson berörde reglerna beträffande trafiknykterhetslagstiftningen. I ett särskilt yttrande i det betänkande som vi behandlar i dag skriver vi att människor skall bedömas på samma sätt oavsett om det rör sig om sjöfylleri eller rattfylleri. Vi vet också, Martin Olsson, att justitieutskottet har

ett antal motioner i denna fråga och att det blir en behandling efter sommaruppehållet. Lagstiftningen kommer alltså att ses över. Vår uppfattning är att rattfylleri efter ändringar i trafikbrottslagen skall bedömas minst lika strängt som tidigare men att särskilda påföljder skall tillämpas om det rör sig om alkoholproblematiker, dvs. vård. Vi menar alltså att det skall bedömas på samma sätt oavsett om det gäller sjöonykterhet eller onykterhet till lands.

Anf. 56 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! I tidigare debatter har Martin Olsson och jag tagit upp exempel som har blivit litet grand klassiska. Jag har nämnt exemplet med familjen som bor i en segelbåt under hela semestern. Familjen ligger i en vik med båten och dricker kanske litet vin på kvällen. Sedan måste familjen på grund av vädret flytta båten. Skall man betraktas som brottsling om man i ett sådant fall har tvingats flytta båten. Vidare har vi pekat på det vanliga fallet att många svenskar ror ut och fiskar i en liten insjö och kanske har smörgås och ett par öl med sig. Skall man då bli kontrollerad vid stranden när man kommer tillbaka, blåsa i ballong och eventuellt bli fälld? Det är denna typ av små vardagsfrågor som måste vägas in, om man vill lagstifta på det här området.

Nu skall jag inte föra debatten längre, men vill ändå, herr talman, framhålla att jag i och för sig har stor respekt för Martin Olssons inställning att vi skall bekämpa fylleriet såväl till lands som till sjöss. Men jag delar alltså inte Martin Olssons stora tro på att det kan ske genom införande av promilleregler.

Eftersom Martin Olsson kommer att lämna riksdagen vill jag rikta ett varmt tack till honom för de år som vi har samarbetat här i riksdagen. Jag har som sagt haft, och har, stor respekt för Martin Olssons intresse för alla utskottets frågor. Ett hjärtligt tack Martin Olsson!

Anf. 57 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har den största respekt för de båda meddebattörerna i just denna debatt, liksom för alla de övriga utskottsledamöterna. I motsats till vår högt värderade ordförande har jag ytterligare två debatter i dag, varför jag kanske inte bör säga några avslutningsord förrän senare. Men redan nu: Ett tack till herr ordföranden och övriga ledamöter. I vårt utskott är det ju så fint – och jag hoppas att det är på samma sätt i övriga utskott – att man kan vara synnerligen god vän, trots att man har delade meningar i sakfrågor.

Jag kan fortsätta att vända mig till vår högt värderade ordförande med anledning av vad han sade om den där personen som måste flytta båten. Går man tillbaka till hävderna och ser på vad som sades inför beslutet 1941 om promillegränser till lands, är jag övertygad om att man finner att någon kan ha sagt precis detsamma som nu: en person hade druckit litet, men han behövde flytta bilen en bit – så därför skall vi inte ha promillegränser. Jag menar att man inte får ta fram undantagen för att hindra en lagstiftning som är viktig och som en gång för alla skall göra klart att alkohol och båttrafik inte hör ihop. Som jag sade i min förra replik, då jag citerade lagstiftningen, är det nu acceptabelt till en viss grad att dricka alkohol och ändå framföra båt.

Ulla Orring gläds så väldigt över utskottsskrivningen som slutar med att

man avstyrker den motion hon talar så varmt för, liksom alla de övriga motioner som förordar ett tillkännagivande till regeringen. Man kan vara glad över olika saker, men jag tycker inte att det är tillfredsställande att motionen avstyrks. Jag tycker i stället att det vore tillfredsställande om riksdagen uttalade en viljeyttring. Det är det jag har visat med reservationen.

Ulla Orrings övertramp i hennes i förväg skrivna anförande handlade om synen på vår reservation. Jag tolkar det som ett övertramp som Ulla Orring ångrar, eftersom hon inte har velat kommentera det i sina repliker. Det gällde populism och bristen på realism.

Tredje vice talmannen anmälde att Ulla Orring anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 58 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Låt mig i början, för säkerhets skull, säga att jag kommer att yrka bifall till reservation nr 7 till detta betänkade.

På 30-talet hade vi inga promilleregler för bilförare. Och visst knorrades det en hel del när sådana infördes för ungefär 50 år sedan. Men nu är det väl knappast någon som anser att det skulle räcka med upplysning om att alkohol och fortkörning med bil minsann inte hör ihop eller allmänt luddiga lagar som säger att om du inte på ett betryggande sätt kan köra din bil så är det inte tillåtet. Vi inte bara accepterar promilleregler för biltrafik, utan vi tycker nu att det är självklart att de finns. Sedan de infördes har också straffbestämmelserna successivt skärpts. Vi har egna lagbestämmelser här i landet och kräver exempelvis av utländska bilförare att de skall rätta sig efter våra svenska förhållanden när de kör här. Vi tycker inte detta är något som helst märkligt.

Lika självklart som att biltrafik och alkohol inte går ihop borde det vara att alkohol och båttrafik inte är förenligt. Lika självklart som det är med promilleregler för bilförare, borde det vara det för båtförare. Att sedan förhållandena till sjöss, i en båt, inte i alla avseenden är precis desamma som för en bilförare på en väg är faktiskt en annan sak. De olikheterna går att lösa lagtekniskt.

Motståndarna till promilleregler till sjöss påstår ibland att det inte är någon idé att införa promillegränser, eftersom det inte finns tillräckliga övervakningsresurser. Det tycker jag är ett dåligt argument. För det första är lagar och förordningar ett uttryck för vad samhället, dvs. en majoritet av oss, anser. Därför är de i sig själva vägledande för de allra flesta människor. En utvidgad lag mot sjöfylleri, med promillegränser, skulle genom sin blotta existens göra att supandet på sjön skulle minska. För det andra kan en lag fungera som ett gott stöd för föräldrar eller kompisar i deras försök att påverka ungdomar till ett vettigare båtliv. Slutligen kan man med en lag om promilleregler beivra sjöonykterhet, utan att behöva vänta tills en olycka har inträffat. Sådana är faktiskt förhållandena i dag. Martin Olson har också tidigare pekat på hur rättstillämpningen kan förenklas i och med att åklagaren inte behöver kalla in vittnen som skall yttra sig om gärningsmannens påverkansgrad. Så måste ske i dag.

I argumentationen mot promilleregler finns också antytt – det sägs mycket

sällan rent ut – att det i själva verket inte är så farligt. Det är inte så många dödsolyckor till sjöss som orsakats av att berusade ungdomar kört med snabba motorbåtar. Egentligen rör det sig om ett problem i Stockholms skärgård, det är ett Stockholmsproblem.

Det må vara att antalet omkomna i samband med fritidsbåtsolyckor är få i förhållande till de offer som biltrafiken skördar. Tycker man att 63 människoliv, som det gällde 1989, och 73 stycken 1990 inte är så farligt och inte så mycket att bry sig om, förstår jag också, herr talman, att man inte vill verka för promilleregler till sjöss. Men vi i vänsterpartiet tycker att de här dödstalen är alltför stora. Dessutom tillkommer dessvärre en hel del fritidsbåtsolyckor med både materiella skador och personskador, olyckor som är nog så allvarliga i sig, även om de inte har resulterat i dödsfall.

Supandet på sjön är – tyvärr, måste jag säga – inte enbart ett Stockholmsproblem. I såväl Östergötlands och Tjusts vackra skärgårdar som bland Bohusläns klippor dricks det mängder på många fritidsbåtar under sommarhalvåret. Berusade förare till snabba motorbåtar sprider faktiskt skräck i omgivningen, här likaväl som i Stockholms skärgård.

Herr talman! Som en parentes vill jag ändå säga att det vid det här laget väl är bekant för de flesta att detta ärende, om sjöfylleri och promillegränser, kommer att vara det genomgående temat i en informationsfilm om riksdagsarbetet. Gymnasieelever skall med detta ärende som exempel lära sig mer om hur riksdagen fungerar.

Men även för mig har det här ärendet varit lärorikt och det har varit intressant att följa det under den här mandatperioden. Det är ett både typiskt och unikt riksdagsärende. Till det typiska hör bl.a. de återkommande avslagsyrkandena på motioner i ämnet, med motiveringen att ärendet är föremål för beredning och att departementet ämnar återkomma under senare delen av året. Så står det i ett betänkande från november 1989. Då hade jag ännu inte tillräcklig erfarenhet av vad det betydde, utan lät mig nöja med det. I mars 1990, alltså förra året, skulle den omtalade översynen av sjölagen redovisas i en departementspromemoria under våren. Den gången visste jag mer, bl.a. att det kan vara mycket långt mellan en lovad promemoria och en färdig lag och jag gick inte på det argumentet, utan vänsterpartiet reserverade sig till förmån för en skrivning för promilleregler. Under våren kom så propositionen, men ändå inget förslag om promilleregler. Men, och det är viktigt, vi är nu en stor majoritet i utskottet mot sjösupandet och för promilleregler. Denna majoritet är enig om att den utredning som aviseras i propositionen kommer att arbeta fram förslag på promilleregler för sjön. Centern och miljöpartiet vill för säkerhets skull vara litet extra tydliga och gardera med en reservation. Men, Martin Olsson, är det egentligen inte att slå in öppna dörrar? En stor majoritet i utskottet är faktiskt överens om vad den här utredningen skall leda fram till.

Jag har nu nämnt det typiska med detta ärende, men i ett avseende är ärendet unikt, nämligen såtillvida att dess status har vuxit mycket snabbt. Förra gången ärendet debatterades i kammaren var den 14 mars förra året. Då var det ingen av folkpartiets ordinarie utskottsledamöter som yttrade sig. Det hela fick skötas av suppleanten. Socialdemokraterna yttrade sig över huvud taget inte. Men nu, herr talman, är det minsann annorlunda. Naturligt-

vis kan detta vara bra för sakfrågan, även om jag ställer mig litet tvekande till en del av inläggens längd.

Men vi skall inte bara ta ställning till sjöfylleriet, utan också till en ny straffsanktionerad bestämmelse om störande sjötrafik.

Antalet fritidsbåtar har ökat kraftigt de senaste decennierna, till glädje för många, men också tyvärr till skada för natur och djurliv. Slitaget på framför allt skärgården är stort, men det förekommer också att fågel- och växtlivet i många insjöar blivit stört. T.o.m. ganska stillsam kanottrafik kan vara förödande för exempelvis ett häckande fiskgjusepar. Jag känner därför stor sympati för de bakomliggande tankegångar som finns i motion L22 från miljöpartiet, men jag tror inte att det är tillrådligt att nu gå så långt i kriminaliseringen av störande sjötrafik som miljöpartiet vill. Vi i vänsterpartiet ansluter oss alltså till det föreliggande förslaget, men vi tycker att det är tillfredsställande att vi kommer att få en lag på detta område.

Sedan vill jag, herr talman, ta upp frågan om kompetenskraven beträffande framförande av motorbåtar. Problemet med motorbåtarna, som blir allt fler och allt snabbare, blir större för varje år som går.

I dag krävs det inte några som helst kompetensbevis för att man skall få köra motorbåtar understigande 12 meter. En femtonåring får utan vidare köra en 11 meter lång motorbåt med 400 hästkrafters motor – och gör det också. Jag redovisade tidigare hur många dödsoffer sjön har skördat under de senaste två åren. Statistik över allvarliga tillbud och olyckor utan direkt dödlig utgång finns inte att tillgå. Men det är oomtvistat att höghastighetsbåtarna – ja, sådana här båtar kallas nu för tiden t.o.m. för värstingbåtar – som blir allt fler till antalet, innebär en potentiell olycksrisk. Särskilt farliga blir dessa båtar naturligtvis när de körs av personer som inte har någon som helst utbildning eller något sjövett.

Vi i vänsterpartiet har uppfattningen att kraven på utbildning och kompetens måste skärpas, så att också motorbåtar understigande 12 meter omfattas av bestämmelserna. Det är beklämmande att riksdagen efter en hemställan från trafikutskottet tidigare i år direkt har avslagit det motionsyrkande vari krävs lämplig utbildning och behörighet även för sådana här båtar. Bestämmelserna för fritidsbåtar gäller sedan 1970. Men sedan dess har ju både antalet motorbåtar och antalet hästkrafter i motorerna ökat enormt mycket. Det är anmärkningsvärt att det så kapitalt har undgått ledamöterna i trafikutskottet att det dräller av båtförare som inte har någon som helst båtutbildning och som åker runt både i skärgården och på insjöar med 20, 30 eller 40 knops fart. Dessa båtförare är en olycksrisk både för sig själva och för andra.

Men nu skall, som väl är, den utredning som har att arbeta med frågan om promillegränser för sjötrafik också ta upp frågor som gäller behovet av kompetenskrav eller behörigshetsvillkor för denna typ av båtar. I sinom tid tillgodoses således säkerligen de krav som vi i vänsterpartiet har ställt. Men det är, tyvärr, ännu inte särskilt tydligt var de andra partierna – bortsett från miljöpartiet, det måste jag tillägga – står i den här frågan. Därför yrkar jag bifall till reservation 7. Det får inte råda något tvivel beträffande detta med kompetenskrav och behörighetsvillkor.

Slutligen tycker jag, herr talman, att det skulle vara bra om centerns, folk-

partiets och socialdemokraternas ärade ledamöter i lagutskottet här och nu ville uttala sig tydligt i den här frågan.

Anf. 59 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att Elisabeth Persson vände sig till mig – ja, det var kanske närmast centern som hon riktade in sig på – och sade att vi slår in öppna dörrar i den här frågan. Jag tror att hon då avsåg reservation nr 1.

Men, Elisabeth Persson, jag beskrev litet grand i mitt huvudanförande hur den här frågan har handlagts av regeringen och riksdagsmajoriteten. Det har alltså funnits en majoritet i riksdagen för ett avslag på de framställningar som år efter år har gjorts beträffande detta med promillegränser.

Vidare har jag refererat till det svar som jag fick den 16 oktober från justitieministern på min raka fråga om huruvida regeringen hade för avsikt att lägga fram förslag om promilleregler till sjöss. Det är alltså drygt sju månader sedan det här svaret gavs. I svaret betonar justitieministern, självfallet, att man i den promemoria som hennes departement stod bakom inte hade med något förslag i det här avseendet. Detta hade alltså inte penetrerats. Men justitieministern var klar över, det framgår av promemorian, att skälen *mot* promilleregler är starkare än skälen *för* en lagstiftning på området.

Mot bakgrund av att regeringen för drygt sju månader sedan var mycket avvisande i det här sammanhanget tycker jag alltså att det, för att vi skall kunna vara säkra på att vi får den lösning som vi och, tror jag, även Elisabeth Persson vill ha, behövs ett tillkännagivande från riksdagen. Det är ju en viss skillnad mellan en skrivelse från riksdagen och ett avslag å ena sidan samt ett tillkännagivande å andra sidan. Om det blir ett tillkännagivande kan ju riksdagen årligen i regeringens redogörelse med anledning av riksdagens skrivelser få en redovisning av vad man har gjort med anledning av riksdagens beställningar.

Det är en anledning till att vi drar slutsatsen att det inte räcker med avslag på motioner eller en skrivning som kanske en del tycker är bra. Här behövs det i stället ett tillkännagivande.

Anf. 60 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Tidigare talare i debatten har uppehållit sig vid det faktum att alkohol och trafik inte hör ihop. Martin Olsson och Ulla Orring har båda försäkrat mycket ordentligt att de delar den uppfattningen. Det gör vi också. Vidare har problemen med dagens trafik med fritidsbåtar här beskrivits.

För alltför många människor har alkoholen kommit att utgöra en del av charmen med sjölivet. Men ölet, vinet och supen i fiskeekan har satt sina spår i statistiken.

1989 omkom 68 personer i samband med olyckor med fritidsbåtar. 55 % av dessa personer, dvs. över hälften, var berusade. År 1988 var det så mycket som 73 % av de omkomna som var berusade. Dessa siffror talar sitt tydliga språk.

Jag kan berätta om en händelse som jag själv har varit med om och som har färgat min bild av sjöfylleriet. Händelsen inträffade för drygt tio år sedan. Det var i augusti månad. Jag och ytterligare några hade varit på en

kräftskiva i Skärhamn på västkusten. På kvällen blev det bestämt att vi nästa dag vid 11-tiden skulle åka med båt till Mollösund för att äta lunch. Jag och min familj tältade i en bergskreva. Sena som vi ofta är kom vi nedrusande till båten nästan på slaget 11. Den båt som vi skulle åka med låg kvar. Vi hoppade i båten, och denna lade så ut. Då upptäckte vi att skepparen ombord var berusad. Han hade fortsatt festen in på denna dags förmiddag. Han var ordentligt påverkad. Ja, han var rent av full. Skepparen satt på durken och hade ett instrument och sjöng om sol, vind och hav. Han mådde allmänt gott. Det fanns en till som var segelkunnig. Men han var också berusad. Han lyckades i alla fall nödtorftigt lotsa fram segelbåten.

Inte någon i min familj var segelkunnig. Men vi försökte alla göra så gott vi kunde. Jag var mycket rädd den gången. Men vi kom i alla fall fram till Mollösund. Under lunchen undersökte jag om det fanns någon annan båt som vi kunde åka tillbaka med och där den som hade att sköta båten var nykter. Men det var alls inte någon lätt uppgift. Vi funderade över hur vi skulle ta oss tillbaka till Skärhamn. Skulle vi ta taxi? Men då hittade jag faktiskt en man som var nykter. Den här mannen hade motorbåt. Jag var mycket tacksam och glad över att vi hade funnit den här personen. Tryggt och säkert kunde vi ta oss tillbaka till Skärhamn.

Den här händelsen var faktiskt en skrämmande upplevelse. Men historien har faktiskt också en poäng. Några år senare träffade jag nämligen föraren av motorbåten. Det var i miljöpartisammanhang. Den här personen sitter numera med i riksdagen, på Bohusbänken. Det gäller nämligen Kent Lundgren. Jag vet inte om man skall dra någon slutsats av detta. Jag tänker i alla fall på den reservation som centern och miljöpartiet tillsammans har framställt. Några år innan Kent Lundgren blev miljöpartist var han faktiskt centerpartist. Jag vill inte generalisera och bedöma alla i partierna på samma sätt. Men den beskrivna händelsen är kanske litet symtomatisk.

Ulla Orring påstod här att Martin Olsson och centern skulle vara populistiska. Eftersom vi i miljöpartiet, som sagt, har varit med om att underteckna reservationen i fråga upplevde jag att Ulla Orrings påstående också i viss mån gällde mig. Jag har läst utskottets skrivning. I betänkandet står det att utskottet delar departementschefens uppfattning att det för närvarande saknas tillräckligt beredningsunderlag för att man skall kunna införa promilleregler i sjölagen. Denna uppfattning delar även vi reservanter i reservation 1.

Utskottet anför vidare att utskottet utgår från att "direktiven för utredningen på området kommer att utformas så att arbetet inriktas på frågan om en promillereglering". Det är klart att utredningen skall syssla med frågan om en promillereglering. Men det säger ingenting om att utredningen verkligen skall arbeta för att promilleregler skall införas. Utredningen har ju full frihet att komma fram till att promilleregler inte skall införas. Centern och miljöpartiet vill med reservation 1 uppnå sådana utredningsdirektiv att utredningen skall sikta till en promillereglering.

Vi är medvetna om att det finns avgränsningsproblem. Det blir naturligtvis utredningens uppgift att arbeta fram förslag om hur de avgränsningarna skall göras och hur regleringen skall utformas. Det står väldigt klart i vår reservation. Regeringen har dröjt och därigenom förlorat tid i denna fråga.

Därför finns i dag inte tillräckligt beredningsunderlag. Hade regeringen i departementspromemorian lagt fram förslag om en promillereglering, hade vi, som Martin Olsson sade tidigare, haft remissyttranden om saken. Det är väldigt angeläget – det är också en anledning till vår reservation – att påpeka att det är bråttom. Regeringen har förlorat tid. Jag ville helst att siktet skulle vara inställt på nästa sommar. En hel del arbete är faktiskt gjort. Kunde man få denna lag att träda i kraft den 1 juli vore man ute i tid före semesterperioden. Jag vill för miljöpartiets räkning yrka bifall till reservation 1.

Sjöfylleri är ett grovt brott. Därför borde fängelse vara normalpåföljden. Det faktum att de regler i trafikbrottslagen som nu tillämpas för rattfylleri har inneburit lindrigare påföljder vid grovt rattfylleri än tidigare är inte ett skäl för att hålla straffen nere för grovt sjöfylleri.

Det är inte så som Rolf Dahlberg sade i sitt anförande att miljöpartiet och centern vill ha strängare straff till sjöss än till lands. I stället borde även straffen för grovt rattfylleri skärpas. Vi utgår från att regeringen gör vad som behövs för att få detta till stånd. På så sätt skulle reglerna ändå bli likartade för sjö- och rattfylleri. Centern och miljöpartiet står gemensamt även för reservation 3.

Miljöpartiet vill också ha regler om återkallelse av körkort vid onykterhet till sjöss. De flesta bilförare är rädda om sina körkort. Risken för att förlora körkortet har avhållit många från att dricka alkohol före bilfärden. Det finns visserligen i dag möjligheter att återkalla körkortet vid bl.a. allmän brottslighet. Hit skulle man kunna räkna grovt sjöfylleri. Men det fordras mycket för sådan återkallelse, och den sker väldigt sällan. Det exempel som betänkandet beskriver handlar om en berusad person, som med en alkoholhalt på 2,49‰ i hög fart körde på en annan båt och därmed utsatte flera andra för fara på ett mycket dramatiskt sätt.

Möjligheterna till körkortsindragning bör ökas. Bara vetskapen om att körkortet för bil skulle kunna dras in vid alla typer av grovt sjöfylleri och även annat sjöfylleri skulle troligen leda till att flera höll sig nyktra också till sjöss. I reservation 4 begär miljöpartiet att denna fråga tas upp av den utredning om promilleregler för sjötrafiken som aviseras i propositionen.

Utredningen bör även ta upp frågan om att införa kompetenskrav för förare av större fritidsbåtar, s.k. höghastighetsbåtar. Detta talade Elisabeth Persson om, och jag behöver inte upprepa vad hon sade. Tillsammans med vänsterpartiet står vi bakom reservation 7.

Nu införs även en regel som gör det möjligt att ingripa mot dem som färdas med fartyg på ett sådant sätt att omgivningen störs i onödan även på andra sätt än genom olyckor. Med omgivningen menar man i första hand medtrafikanter, människor som idkar friluftsliv eller bor längs färdvägen, samt båtar, bryggor och andra mänskliga installationer. Enligt utskottet kan regeln tillämpas även om någon genom t.ex. buller stör häckande fåglar i områden som inte formellt har förklarats såsom fågelskyddsområden. Vi noterar med glädje att detta innebär en skärpning i förhållande till propositionen, som talar om "starkt motorljud i närheten av fågelskyddsområden".

Detta förslag är tyvärr inte tillräckligt långtgående. Vi skulle önska att skrivningarna mera hade markerat en målsättning att skydda växter, djur

och natur överallt inom och utom formella skyddsområden. Därför har vi reserverat oss i reservation 5.

Dessutom vill inte utskottet att den yrkesmässiga trafiken skall falla under denna regel. Men varför skall den undantas? Jag kan ta Finlandsfärjorna som ett exempel. De stora moderna jättefärjorna orsakar nivåskillnader och svall, när de tränger sig genom Stockholms skärgård. Öborna ser med förtvivlan hur stränderna eroderas och hur flora och fauna föröds. Det behövs mer omfattande regler mot störande sjötrafik, regler som gäller inte bara fritidsbåtar utan även yrkesmässig trafik.

Anf. 61 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Frågan om promilleregler är ju en viktig fråga i denna lagstiftning. Men som jag tidigare har sagt saknar vi i dag underlag för ett förslag i detta avseende. Jag kan erinra Elisabet Franzén om att lagutskottet 1988 med anledning av en motion med Elver Jonsson såsom första namn behandlade frågan om onykterhet till sjöss. Då ville ett enigt lagutskott göra ett tillkännagivande om att regeringen skulle utarbeta ett förslag om ändring av sjölagen. Det förslaget har vi nu fått, men vi har inte fått något förslag beträffande promillereglerna.

Jag vill även erinra Elisabet Franzén om diskussionen i lagutskottet. Vi yrkade då från folkpartiet liberalernas sida på en ändring av den första skrivningen så till vida att direktiven för utredningen på området "kommer att utformas så att arbetet inriktas på frågan om en promillereglering". Genom denna gemensamma skrivning har vi kommit så långt som vi kan i denna fråga. Allt förnuft säger att denna utredning, som regeringen kommer att tillsätta, måste ta upp frågan om promilleregler.

Jag är inte beredd att på folkpartiet liberalernas vägnar säga att vi skall fatta beslut utan en utredning. Väldigt många olika saker måste klaras ut när det gäller båt- och sjötrafiken. Jag delar Elisabet Franzéns uppfattning, vilket jag har givit uttryck för tidigare i dag, att alkohol och båttrafik inte hör ihop. Men som framgår av remissvaren är det många personer som är inblandade i en stor färja och som kommer att omfattas av denna lag. Men får vi förslag i detta avseende, kan riksdagen sedan fatta beslut. Det är jag helt övertygad om. Den skrivning som vi har åstadkommit i utskottet torde medföra att vi får promilleregler.

Anf. 62 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Detta börjar bli litet pinsamt. Det har redan tidigare varit en debattrunda om detta mellan Ulla Orring och Martin Olsson.

I reservation 1 kräver vi inte alls någon lagstiftning nu utan en utredning. Vi beklagar att regeringen inte har tagit fram ett tillräckligt beredningsunderlag för att man skall kunna lagstifta nu. Jag vet också att folkpartiet tidigare har arbetat för promilleregler. Det var med en viss förvåning som jag noterade att de folkpartistiska ledamöterna i utskottet nöjde sig med den skrivning som utskottet kom fram till, dvs. att utredningen bara skall ta upp frågan om promillereglering. Det sägs inte klart ut att utredningen skall komma fram till något förslag om promillereglering.

Anf. 63 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Jag anser inte att det här är pinsamt, utan detta är en redovisning av vad som står. Jag kan inte se den skillnad som Elisabet Franzén kan se mellan förslaget att tillsätta en utredning och den inriktning som vi har föreslagit. En inriktning för promillegränser är väl en klar vägledning, Elisabet Franzén? Jag kan inte komma till någon annan slutsats.

Vi hade ganska ingående diskussioner i utskottet som resulterade i en bättre skrivning än vad det första förslaget innehöll. Därför ställer vi oss bakom utskottets förslag, som nu omfattas också av de stora partierna.

Anf. 64 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Det handlar om att läsa innantill. Jag skall därför läsa ur vår reservation: "Enligt utskottets mening bör mot denna bakgrund direktiven för den i propositionen aviserade utredningen utformas på ett sådant sätt att det klart och otvetydigt framgår att utredningsarbetet skall inriktas på en promillereglering till sjöss. Utredningsarbetet bör vidare bedrivas skyndsamt."

Det framgår alltså inte klart om utredningen enbart skall behandla frågan om en promillereglering. Sedan kan det mycket väl vara så att denna formulering som utskottet och folkpartiet står bakom inte är fullt så dålig som den tidigare formuleringen. Men vi miljöpartister och centern anser att utskottets skrivning inte är tillräcklig, och det är därför som vi har reserverat oss.

Anf. 65 ANITA JÖNSSON (s):

Herr talman! Arbetet med att skapa en säker och bra trafikmiljö har hög prioritet i vårt land. När det gäller trafiken till lands har trafiknykterhetsfrågan länge utgjort ett viktigt led i strävandena efter att förbättra säkerheten. Man har här tidigare än i de flesta andra länder insett vikten av att genom en strikt lagstiftning inskärpa kravet på nykterhet i trafiken.

Vi bor i ett land där vi har en unik tillgång till sjöar och vattendrag omkring oss. Det finns dessutom skärgård och öppet hav runt Sveriges kuster, vilket gör att många människor väljer att tillbringa sin fritid och rekreation till sjöss.

Utvecklingen går mot att antalet fritidsbåtar ökar kraftigt och därmed blir trafiken på vattnet allt tätare. Till bilden hör också att många fritidsbåtar numera utrustas med starka motorer som medger att båtarna framförs i hög hastighet. Speciellt under sommarmånaderna har trafikförhållandena på sjön alltmer kommit att likna dem på våra vägar.

Båtlivet ställer därför högre krav än tidigare på reaktionssnabbhet, gott omdöme, hänsyn, aktsamhet och andra egenskaper som är viktiga för trafiksäkerheten.

Enligt utskottets mening har denna utveckling medfört att betydelsen av att vara nykter till sjöss i väsentlig grad har ökat. Det är viktigt att markera att principen om att alkohol och trafik inte hör ihop gäller vägtrafiken såväl som sjötrafiken. Alkoholförtäring i samband med sjötrafik är inte förenligt med de krav sjölivet ställer och det leder till ökade risker för allvarliga olyckor.

Våren 1988 föranledde överväganden av denna art utskottet att uttala att

det borde ankomma på regeringen att i lämpligt sammanhang närmare överväga huruvida man inte borde ha en strängare syn på onykterhet till sjöss genom en ändring av 325 § sjölagen så att bestämmandet av påföljd för brottet närmare anpassas till det som gäller enligt trafikbrottslagen.

Vid en sådan anpassning måste emellertid, fortsatte utskottet, hänsyn tas till att sjölagens bestämmelser har betydligt vidsträcktare tillämpningsområde än trafikbrottslagens. Man skulle också lägga fram förslag till erforderliga ändringar i sjölagen. Det anförda gav riksdagen som sin mening regeringen till känna.

Inom justitiedepartementet har därefter utarbetats en proposition, Sjöfylleri m.m., som behandlas i lagutskottets betänkande nr 35, det betänkande som vi i dag diskuterar.

I betänkandet föreslås att sjölagens onykterhetsbrott delas in i två grader, vilka benämns sjöfylleri och grovt sjöfylleri. Straffskalan för sjöfylleri föreslås att bli böter eller fängelse i högst sex månader. För grovt sjöfylleri föreslås fängelse i högst ett år.

Dessutom föreslås en ny straffsanktionerad bestämmelse om störande sjötrafik, som innebär att man vid färder till sjöss är skyldig att anpassa färdväg, hastighet och färdsätt i övrigt så att inte omgivningen störs i onödan. Straffet för överträdelse av bestämmelsen föreslås vara böter.

I propositionen behandlas även promilleregler för sjötrafiken. Med tanke på tidigare resonemang om att anpassa sjölagens bestämmelser om onykterhet till de bestämmelser som finns för vägtrafiken är det en naturlig utgångspunkt att även överväga huruvida promillereglerna bör införas när det gäller onykterhet till sjöss. Av rent pedagogiska skäl och för det allmänna rättsmedvetandets skull kan det vara lämpligt att ha likartade regelverk för trafik till lands och sjöss.

Samtidigt måste vi vara klara över att förhållandena till sjöss skiljer sig på många punkter från de villkor som gäller för trafiken till lands – t.ex. fungerar båten ofta både som fortskaffningsmedel och som bostad. En annan viktig skillnad är att det ofta är flera personer engagerade i framförandet av ett fartyg, medan normalt endast en person kör en bil. Dessutom gäller sjölagen alla farkoster. Det kan t.ex. vara segelbåtar, roddbåtar eller motordrivna fartyg.

Även andra skillnader mellan trafikförhållandena till lands och till sjöss måste beaktas liksom övervaknings- och kontrollaspekterna.

Slutsatsen blir därför att det naturligtvis talar för att promilleregler bör införas även när det gäller onykterhet till sjöss, men att det är uppenbart att promilleregler för sjötrafiken är förenade med olika typer av problem.

Utskottet delar därför propositionens och de flesta remissinstansernas bedömning, att det med nuvarande beredningsunderlag inte är möjligt att föreslå promilleregler för sjötrafiken. Däremot bör en utredning få i uppdrag att behandla frågan.

Med tanke på de övriga krav som ställs på en god förare bör utredningen även omfatta frågan om behovet av kompetenskrav eller behörighetsvillkor för vissa typer av sjötrafik liksom andra frågor som kan ha samband med eller vara av betydelse för frågan om promilleregler.

Som tidigare berörts föreslås i propositionen att ett nytt straffstadgande

om störande sjötrafik införs i sjölagen. Det innebär att den som tar en sådan färdväg, håller en sådan hastighet eller annars med ett fartyg färdas så att han i onödan stör omgivningen skall dömas till böter.

Vi har sett och hört de senaste åren, framför allt under sommarhalvåret, hur buslivet på sjön tar allt vildare former, vilket gör att det finns ett stort behov av att komma till rätta med de båtmanövrar som är onödiga och störande för omgivningen, men som inte behöver vara ägnade att leda till en sjöolycka. Störningen behöver inte nödvändigtvis avse människor, utan den kan gälla t.ex. djurlivet inom ett fågelskyddsområde.

Till betänkandet har fogats 7 reservationer. Men som det har framgått av den tidigare debatten finns det en stor samstämmighet mellan de olika partierna i utskottet vad gäller synen på att alkohol och trafik inte hör ihop.

Det konstateras dock av utskottets majoritet att införande av promilleregler inte kan göras utan ytterligare beredning. De problemställningar och oklarheter som råder på grund av att förhållanden till sjöss i väsentlig mån avviker från dem på land, måste beaktas och lösas innan sjölagen kan tillföras bestämmelser om promilleregler.

I den utredning som föreslås i propositionen, och som utskottet utgår från, ges sådana direktiv att arbetet inriktas på frågan om en promilleregel.

Med det anförda är i huvudsak motionärerna i denna fråga tillgodosedda, och jag yrkar avslag på reservation nr 1.

I reservation nr 3 frångår reservanterna den huvudprincip som har varit vägledande i propositionen, nämligen att lagstiftningen för sjötrafiken skall vara så likformig som möjligt med lagstiftningen för den som framför ett fordon på land.

Reservanterna vill att påföljden för grovt sjöfylleri skall vara strängare än vad som gäller för vägtrafikens område enligt trafikbrottslagen. Som utskottet tidigare framhållit bör en enhetlig grundsyn prägla utformningen av reglerna i sjölagen. Detta bör naturligtvis även gälla påföljdsbestämningen.

Om det i framtiden skulle bli aktuellt med ändringar i trafikbrottslagen som påverkar påföljdsvalet vid grovt rattfylleri, måste självfallet också påföljdsfrågan vid grovt sjöfylleri bli föremål för överväganden.

Jag yrkar avslag på reservation 3. I en reservation från miljöpartiet framförs önskemål om förändringar i körkortslagen för att kunna återkalla körkortet vid sjöfylleri.

Utskottet konstaterar att det är möjligt enligt gällande lagstiftning att förorda återkallelse av körkort vid allvarligare fall av onykterhet till sjöss. Alltså yrkar jag avslag på reservation 4.

Den nya bestämmelsen som införs, vilken innebär att det är möjligt att ingripa mot dem som färdas på ett sätt med sin båt som stör omgivningen, berörs i reservation 5. Reservanterna pekar på risken att bestämmelsen i praktiken kommer att få en alltför begränsad tillämpning. I propositionen visas det på exempel som kan bli föremål för ingripande med den nya straffbestämmelsen. Dessa exempel får dock inte tas som intäkt för att det inte kan finnas andra tillfällen då ingripande kan ske. Bestämmelsen har kommit till för att skydda inte bara människorna utan även naturen med dess viktiga växt och djurliv längs våra stränder. Utskottet ser det därför inte som nöd-

vändigt att göra ytterligare uttalanden om tillämpningsområdet för straffbestämmelsen.

Jag yrkar avslag på reservation 5.

Den nya lagstiftningen föreslås att träda i kraft den 1 juli 1991.

Svenskarna är ett båtintresserat folk, och mer än hälften av landets befolkning åker med en fritidsbåt minst en gång per säsong. Det medför att de nya bestämmelserna berör en stor del av befolkningen och kan om de efterlevs ge en större trivsel och säkerhet på sjön.

Enligt utskottets mening är det mot denna bakgrund viktigt att man når ut till befolkningen så snart som möjligt, eftersom den stora båtlivssäsongen nu sätter i gång på riktigt.

Utskottet utgår sålunda från att regeringen snabbt kommer att föranstalta om en brett upplagd informationskampanj där de nya reglerna och deras konsekvenser presenteras på ett allsidigt och informativt sätt.

Jag yrkar därmed avslag på reservation 6.

Herr talman! Vi står nu åter inför en sommar med förhoppningsvis mycket sol och bad. Många använder denna tid till att njuta av härliga båtfärder på våra sjöar och vattendrag. Kanske man lägger till i en liten vik och dukar fram sill och nypotatis, och då smakar det för många bra med en liten snaps som tilltugg.

Promilleregler – lagstiftning. Det handlar också om det förhållningssätt och de attityder vi har till alkoholen. Det handlar om den respekt och hänsyn vi visar för varandra då vi kör omkring med våra båtar i skärgården eller på våra insjöar. Vetskapen om vad som händer med vår körförmåga när vi druckit sprit är en annan faktor som är av stor betydelse för hur vi beter oss till sjöss och på land.

Regeringen har lagt en proposition som klart markerar samhällets inställning, dvs. att alkohol och båtkörning inte är förenligt med de trafiksäkerhetskrav som ställs. Likaså måste det skapas möjligheter att ingripa mot dem som far fram och missbrukar sjöreglerna. Båtförare som använder båten på ett sådant sätt som är både onödigt och störande för omgivningen skall i fortsättningen kunna åtalas och bestraffas.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till lagutskottets hemställan i betänkande LU35 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 66 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Anita Jönsson har försvarat utskottsmajoriteten. De synpunkterna tillförde inte något nytt. Man kan väl instämma i flera av de saker hon sade. Men slutsatserna har inte blivit riktigt desamma. Jag vill ta upp två frågor. Den ena frågan gäller promilleregeln som berörs i reservation 1, och den andra frågan gäller påföljderna.

När det gäller promillegränserna vill jag påminna Anita Jönsson som socialdemokrat att fyra av hennes partivänner, nämligen Hans Göran Franck, Christina Pettersson, Ines Uusmann och Oskar Lindkvist motionerade i anledning av denna proposition som vi nu behandlar och som Anita Jönsson uttrycker sin tillfredsställelse över. De framhöll att en stor brist i den föreslagna lydelsen är avsaknaden av en fast promillegräns för fylleri och grovt rattfylleri. De argumenterar vidare, och de drar sedan slutsatsen att riksda-

gen som sin mening skall ge regeringen till känna vad i motionen anförts om promilleregler för sjöfarande. Den motionen är en av de åtta motioner som ligger till grund för den reservation vi har avgivit.

Man är ju litet grand fundersam över socialdemokraternas vilja i det här fallet. Ser man på motionerna från den allmänna motionstiden i januari väckte Gunnar Thollander, Göran Magnusson och Maj-Inger Klingvall en motion, dvs. innan propositionen lades, där de drog ungefär samma slutsats, nämligen att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lagstiftning av promillegräns till sjöss. Det är alltså en promillegräns för sjöfylleri.

Det märkliga var att när detta ärende behandlades i utskottet fick den högt uppskattade ledamoten av lagutskottet Gunnar Thollander, som var motionär, inte delta i behandlingen av ärendet. Det hade varit mer helhjärtat från utskottets sida om man dels hade låtit dem som har motionerat och visat särskilt intresse delta, dels följt upp den motion som Hans Göran Franck m.fl. väckte efter det att de hade läst propositionen.

I mitt huvudanförande redovisade jag för hur det blir med påföljderna för rattfylleribrotten, dvs. mildare än de flesta hade trott. Men man blir inte förvånad när man läser den dåvarande propositionen och utskottsbetänkandet.

Varför vi från centern vill att normalpåföljden för grovt sjöfylleri skall vara fängelse och inte den tillämpning som gäller för grovt rattfylleri, beror på att vi ser hänvisningar i den nuvarande propositionen och vi tycker att det fel som gjordes för trafikbrotten inte skall upprepas när det gäller sjöfylleri.

Anf. 67 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag nödgas konstatera att inte heller Anita Jönsson i denna noggranna och pedagogiska genomgång av betänkandet säger ett enda ord om behörighetskrav eller kompetensbevis för högfartsbåtar. Utskottets ärade ledamöter har sorgfälligt undvikit att ta upp det ämnet. Jag vet inte vad det kan bero på. Kan det möjligen bero på att det är så många norrlänningar i utskottet och att det är isfritt så kort tid under året vid Norrlandskusten att man inte hinner komma upp i så höga hastigheter?

Jag vill ge utskottets ledamöter möjlighet att, innan vi avslutar denna debatt, åtminstone markera var de står i frågan om behörighetskrav och kompetensbevis för högfartsbåtar.

Anf. 68 ANITA JÖNSSON (s) replik:

Herr talman! Till Martin Olsson: När det gäller de socialdemokratiska motionerna måste det kännas skönt att Martin Olsson engagerar sig så starkt för dem.

Huruvida motionärerna är nöjda eller inte kan inte jag tala om här. Däremot anser utskottet att de har blivit tillgodosedda genom utskottets skrivning, som innebär att arbetet inriktas på frågan om en promillereglering i den utredning som skall tillsättas. Som ett svar på Elisabet Franzéns tidigare anförande kan jag meddela att jag har fått besked från justitiedepartementet att utredningen kommer att tillsättas snarast.

När det gäller de straffbestämmelser som finns för grovt rattfylleri har jag väldigt stor respekt för Martin Olsson och hans noggrannhet. Jag antar att

Martin Olsson förbereder sig i god tid när han skall tala i kammaren. Anledningen till min fundering om detta är att Martin Olsson talade om en artikel som han hade läst i april.

Jag är litet senfärdig och ofta ute i sista minuten när jag skall skriva något. Det är kanske därför som jag har en artikel som är från en senare tidpunkt, nämligen från den 3 maj. Då kunde man läsa i Dagens Nyheter under rubriken: "Hårdare tag mot fulla förare" att nya domar i högsta domstolen pekar mot fängelse för grovt rattfylleri. Det hette vidare: Grovt rattfylleri skall ge fängelse. Det är innebörden av två prejudicerande domar i högsta domstolen, HD. Det betyder att trenden mot allt fler villkorliga domar i tingsrätterna bryts."

Inom justitiedepartementet ligger man i startgroparna vad gäller en översyn av denna lagstiftning. Vi får dessutom inte glömma att denna lagstiftning är ganska färsk. Det tar tid innan praxis sätter sig.

Slutligen Elisabeth Persson, har vi ingenting emot begränsningar när det gäller högfartsbåtar. Vi såg under förra sommaren vilka problem de ställde till. Samtidigt, Elisabeth Persson, är det så att det i den reservation som Elisabeth Persson vänder sig mot föreslås att man skall ställa höga kompetenskrav. Den tar faktiskt inte upp dessa saker, utan den gäller de båtar som är tolv meter och längre.

Kompetenskrav kommer att diskuteras och ses över i samband med utredningen, och därmed har utskottet uttalat att detta är en stor och viktig fråga.

Anf. 69 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Anita Jönsson sade att jag är intresserad av socialdemokratiska motioner. Det finns i detta ärende motioner om promillegränser från alla partier utom från vänsterpartiet.

Jag nämnde de båda socialdemokratiska motionerna eftersom Anita Jönsson är socialdemokrat. I replikskiftet med Ulla Orring tog jag upp den motion som var väckt av en folkpartist. Det finns logik i det, Anita Jönsson. Jag tänkte inte räkna upp alla motioner som det här gäller. Det syns i reservationen, där det finns partibeteckningar.

Vad gäller påföljderna är det uppenbarligen så att när vi antog ändringarna i trafikbrottslagen fanns det en skrivelse i den då framlagda propositionen som avsåg att många som dömdes trots att de hade höga promillehalter i blodet inte skulle dömas till fängelsestraff. I den propositionen skrev justitieministern: Straffvärdet hos grova rattfylleribrott är normalt inte så högt att detta i sig motiverar fängelse i stället för icke frihetsberövande påföljd. Justitieutskottets majoritet underströk detta och framhöll att straffvärdet för grovt rattfylleri sålunda inte alltid kan anses vara så högt att det i sig motiverar ett fängelsestraff.

Högsta domstolen har, Anita Jönsson, prövat några fall. I vissa fall har de skärpt straffen, och det har blivit fängelsestraff för dem som har haft över 1,5 promille. Det finns även exempel på fall med höga promillehalter som inte lett till fängelsestraff. Tidigare har vi inte haft samstämmighet mellan reglerna till sjöss och till lands. Det får vi inte heller nu, eftersom promilleregleringen till sjöss medvetet har försenats av regeringen. När det gäller påföljderna behöver det därför inte vara självklart med parallellitet.

Vi har krävt att normalpåföljden skall vara fängelse, och vi har krävt detsamma när det gäller trafikbrottslagen. Det har tyvärr inte årets riksmöte fått tillfälle att behandla, eftersom majoriteten i justitieutskottet skjutit upp dessa frågor till hösten. Jag hoppas att det blir ett positivt beslut då.

Vi har lagt fram denna reservation eftersom vi anser att det ur allmänpreventiv synpunkt är väldigt viktigt att normalpåföljden för grovt sjöfylleri är fängelse.

Är vi ense om detta, Anita Jönsson?

Anf. 70 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Nu har vi snart i två timmar diskuterat inriktningen på en kommande utredning.

Det står i utskottets betänkande att de förväntar sig att utredningen kommer att ta upp frågan om promilleregler eller ej.

Martin Olsson har talat mycket vältaligt om nödvändigheten av att för säkerhets skull komma med en extra reservation för att utredningens arbete skall få den inriktning han vill ha.

Jag tycker inte att det är för mycket begärt att centerpartiet och folkpartiet som nu så ivrigt . . .

Anf. 71 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag vill erinra Elisabeth Persson om att replikrätten gäller Anita Jönssons anförande.

Anf. 72 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Ingen har uttalat sig till förmån för reservation 7, inte ens Anita Jönsson eller någon av de andra talarna. Jag tycker att det vore angeläget. Anita Jönsson tycks t.o.m. tro att vi med vår markering är ute efter att förbjuda båtarna, men så är det definitivt inte. Vi är ute efter att få ett slags körkort för sjön. Vi kräver kompetenskrav eller behörighetsvillkor för att framföra båtar som är kortare än elva meter, men som har en betydande motorstyrka.

Herr talman! Jag har tidigare haft möjlighet att säga både till Martin Olsson och Ulla Orring att de skall uttala sig i denna riktning, men de har undvikit att göra det. Jag beklagar detta. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att man struntar . . .

Anf. 73 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag erinrar igen om att replikrätten gäller Anita Jönssons anförande.

Anf. 74 ANITA JÖNSSON (s) replik:

Herr talman! Vi har ett påföljdsystem dels av allmänpreventiva skäl, dels för att få människor som har gjort sig skyldiga till ett brott att inte göra ytterligare brott, utan att bli nyktra och säkra förare både till sjöss och till lands. Man kan fråga sig huruvida fängelse utan någon annan insats kan lyckas med detta. Den debatten skall vi inte föra här.

Däremot kan jag inte låta bli att nämna att den 1 juni skärps kraven för fällda rattfyllerister som vill ha tillbaka körkortet. Ett nyktert levnadssätt

måste i fortsättningen bevisas med ett särskilt läkarutlåtande. Detta visar att det finns andra åtgärder än längre fängelsestraff som kan få förarna nyktra både på vägarna och till sjöss.

Andre vice talmannen anmälde att Martin Olsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 75 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Detta är litet av lång dags färd mot natt. Det gäller debatten, men det gäller över huvud taget hela den här frågan som har hängt med här i riksdagen under nästan hela enkammarriksdagens historia.

Regeringen har nu äntligen lagt fram en proposition men det finns ju många frågetecken. Framför allt har man inte någon bestämd åsikt om hur man skall ha det framöver. Riksdagen tvingas fortfarande att driva på för att det över huvud taget skall hända någonting. Anita Jönsson försökte säga här, att nu sker det minsann skärpningar, det gäller körkortsåterkallelse m.m. Men kom ihåg, Anita Jönsson, att den förändring som nu sker den 1 juni icke kommer upp till vad trafiksäkerhetsverket hade önskat sig. Jag tror att det är viktigt att se att detta egentligen inte är så märkvärdigt.

Promillelagstiftningen är ju inte någonting nytt. Man kan nästan tro det. Det är i år, herr talman, precis 50 år sedan vi fick denna svenska lagstiftning, då Sverige som andra land i världen införde detta. Ett omstritt system som betraktats med misstro, men som nu kommit att omfatta många länder ute i världen.

Sjölagen behöver förvisso reformeras. Den är precis 100 år. Det är inga nya hastverk vi tar oss an här. Visserligen infördes straffbestämmelser 1966, men i övrigt är det alltså en mycket gammal lag.

När det gäller sakläget har det ju sagts att alkohol och trafik inte hör ihop. Alla verkar vara mycket överens om den verbala bekännelsen och den är riktig. Men det är litet annorlunda när det gäller åtgärderna. För den som varit med sedan tidigt 70-tal och motionerat – då motionerna och framställarna togs med en axelryckning, i något fall med förakt – är det intressant att se att det skett en utveckling. Flera talare har ju talat om detta att det blivit ett allt större intresse här i riksdagen för att komma till rätta med sjöfylleriet i takt med en allt tätare trafik på sjön med allt snabbare båtare i en blandad trafik med vana och ovana förare. Det kräver nya och andra insatser.

Nu finns det en näst intill förkrossande majoritet här i riksdagen för att vi bör få ett system med promilleregler. Moderaterna har i betänkandet uttalat att de har en annan mening, men i övrigt är det en stor uppställning bakom förslagen. Det har äntligen blivit status att driva den här frågan, och jag hoppas att det beror på andra saker än att massmedia intresserat sig särskilt för det ämnet detta år. Jag hoppas att det mer handlar om att åstadkomma en starkare trafiksäkerhet också på sjön.

Det nya är egentligen att lagutskottets socialdemokrater, genom Anita Jönsson, har talat i positiva ordalag om en promillelagstiftning. Det skall noteras som en framgång och som någonting nytt. Med detta har man kanske ändå säkrat ett tillräckligt parlamentariskt underlag för att kunna komma fram till ett beslut.

En liten synpunkt till utskottets ordförande Rolf Dahlberg som talade om att detta med en promillelagstiftning på sjön inte skulle kunna gå för sig eftersom sjöytorna är mycket vidsträckta. Då glömmer han förmodligen bort att vägnätet inte heller är så litet. Vi har ju tusentals mil större och mindre vägar där vi inte kan övervaka. Men ändå vill vi ha en promillelagstiftning som gäller för all landtrafik. Man lagstiftar ju inte främst för att komma åt och straffa alla människor, utan för att redovisa statsmaktens hållning till en viss fråga eller till en viss förseelse. Det har både parlamentariska värden och trafikmässigt goda inslag. Därför tror jag att det är viktigt att vi nu driver på i den här frågan. Detta är ju närmast litet av en kamp mellan å ena sidan parlamentet, riksdagen, och å andra sidan kanslihuset, regeringen. Regeringen har inte haft särskilt bråttom. Riksdagen är otålig. Jag tycker det är bra att det kan registreras från den här debatten.

Båtliv är ju egentligen något mycket positivt. Då är det också viktigt att det kan ske i säkra former. Då krävs det faktiskt ett nyktert uppträdande också på sjön.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

## 9 § Följdlagstiftning med anledning av den nya summariska processen

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1990/91:LU34 Följdlagstiftning med anledning av den nya summariska processen (prop. 1990/91:126).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 10 §.)

## 10 § Prisinformation

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1990/91:LU36 Prisinformation (prop. 1990/91:171).

Anf. 76 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Nu är det åter dags för de politiker som inte förstår sig på marknadsekonomins funktion att utöva sin väldiga välvilja och genom lagreglering av prisinformationen åter höja prisnivån på matvarorna.

Detta enkla, till synes obetydliga, betänkande LU36 är ett litet, men tyvärr, ganska typiskt exempel på åtgärder som sammantaget förstört incitament, marknadsekonomi och konkurrens i vårt land. Alla dessa konkurrenshämmande åtgärder tillsammans, varav detta är en liten del, kommer att drabba svensk levnadsstandard under många år framåt. Detta jämfört med

standardutvecklingen i länder som varit mer förskonade från vänsterpolitik. Hela denna process där politiker blandar sig i detaljer i näringslivet utan att kunna redogöra för konsekvenserna av sina åtgärder, kallades av tidningen Opion för några år sedan för "välviljans kletiga sås". Även om uttrycket är drastiskt är det betecknande för denna typ av debatter där välviljans företrädare har en ganska lätt roll genom att peka på det som inte fungerar perfekt, medan vi som representerar något som då snarare kan betecknas som eftertanken måste vänta tills de negativa effekterna av åtgärderna visar sig. I analysen bakom regeringsförslaget har man inte heller vinnlagt sig om att belysa de resonemang som stärker dem som hyser betänkligheter.

Majoritetens representant kommer säkert att tala närmare om innebörden av betänkandet. Jag vill här markera just var den politiska skillnaden går mellan majoritet och opposition. En skillnad som även framgår av vår kommittémotion L28 med anledning av propositionen. Enkelt uttryckt kommer nu riksdagen att lagstifta om att det skall sitta prislappar på matvarorna. Information på hylla eller skylt eller något annat nytt sätt accepteras generellt inte för dagligvaror. Det är just detta vi motsätter oss i reservation 1. Det gör vi i gott sällskap med cirka hälften av remissinstanserna. Då skall man komma ihåg att en mycket stor del av remissinstanserna saknar förmåga att bedöma det som är vår huvudinvändning mot förslaget, nämligen dess prisdrivande effekt. Alla remissinstanser med erfarenhet i frågan och som därmed har möjlighet att göra någon verklig bedömning av dess effekter, anser liksom vi moderater att detta är ett oklokt beslut. Det gäller i all synnerhet om man vill hålla nere prisutvecklingen. Men det har å andra sidan verkligen inte varit socialdemokraternas mest framgångsrika politiska område. Det är väl snarare så att just den bristande förmågan i detta avseende lett till ett väldigt missnöje med partiet. Just dessa frågor – frågorna om prisnivåerna i landet jämfört med i andra länder – har bidragit till att ge missnöjespartiet Ny Demokrati skjuts. I dag tänker socialdemokraterna lägga litet mer fyr under denna brasa, trots att det inte finns några vederhäftiga och tillförlitliga belägg för att konsumenterna är beredda att stå för de nya högre kostnaderna. Den allmänna politiska debatten vittnar snarare om motsatsen.

Eftersom remissinstanserna innehåller så många parter i målet, kan det vara intressant att försöka finna någon utan partsintressen och se vad den säger. Jag tog på måfå hovrätten i Övre Norrland. De finner underlaget bräckligt och ifrågasätter om man kan dra de slutsatser som regeringen gjort på ett underlag vars representativitet förefaller synnerligen svag. Man menar att denna lag, som kommer att bli betungande för näringsidkare och konsumenter genom att den leder till prishöjningar, verkligen måste efterfrågas och motsvara ett belagt behov. De synpunkter som den i sammanhanget fristående hovrätten framförde har som framgått totalt nonchalerats. Icke desto mindre är det just här kvalitetsbristen i denna lag ligger.

Enligt Volvos representant vid en hearing i lagutskottet, höjdes priset på en Volvo med 2 000 kr. vid ett av denna periods konsumentpolitiska beslut. Denna gång drabbas maten. Det är inte fråga om så mycket på varje vara, men sammantaget under åren kommer denna åtgärd att ta konsumtionsutrymme från annat som människorna kunde ha använt sina pengar till. Över-

drivna konsumentpolitiska åtgärder tillhör de politiskt accepterade sätten att sänka reallönerna i vårt land.

I betänkandet hävdar majoriteten själv att det blir kostnadsökningar. Utan att ens översiktligt bedöma kostnaderna, vare sig på kort eller lång sikt, är man beredd att vältra över dem på konsumenterna. Detta är i sanning inget konsumentvänligt handlande. Särskilt dyrbart blir det naturligtvis i ett land med hög inflation och många ommärkningar.

Prisinformationen är ett konkurrensmedel. Jag tror knappast att ens socialdemokraterna vågar ifrågasätta detta. Genom att på detta sätt detaljreglera informationen hämmar man konkurrensen med de effekter detta alltid har i form av högre priser. Det finns påtaglig risk för att leverantörerna börjar prismärka varorna direkt. Vi får då effekter liknande dem man får med riktpriser, och dessas prishöjande konsekvenser har SPK ingående redogjort för.

Konkurrens- och konsumentpolitik har ett starkt samband. Men om staten med ena handen lägger resurser på konkurrensvårdande myndigheter och med andra handen motarbetar konkurrensen, är det inte undra på om medborgarna börjar få en känsla av att skattemedlen misshushållas bort.

Man skulle kunna tro att majoriteten inte förstod att det är ett grundläggande intresse även för handeln att tala om priset på en vara. Om det är fallet måste man kunna belägga att prisinformationen inte är ett konkurrensmedel. Det råder ingen politisk oenighet om att priset skall anges korrekt och tydligt samt vara lättillgängligt och att kunden utan onödig tidsspillan skall kunna informera sig om priset. Detta har ingen motsatt sig. Det råder även enighet om att det skall finnas jämförpriser. Det är bara lagregleringen av den dyrbara artikelmärkningen som vi motsätter oss. Vår linje ligger därmed närmare EG-direktiven än regeringens.

Marknadsdomstolen har klart redogjort för den standard som skall gälla för hyllkantsmärkning. Man kan fråga sig vilken standard som skall gälla för artikelmärkning. Hur långt ner i detalj man än går blir det ändå inte lika för alla, eftersom människor inte är lika. Får man prismärka med röd skrift på grön etikett? Vad händer om etiketten är suddig eller svårläst, så att en människa kan läsa den men inte en annan? Var ligger gränserna?

De lagföringsärenden som detta kommer att leda till kommer att dra ytterligare löje över rättsväsendet, och inte minst över de politiker som stiftat lagen. Men Ny Demokrati får fler argument!

Denna detaljnivå bör politiker hålla sig borta från. Det räcker att via lagstiftning reglera att kunden utan onödig tidsåtgång skall kunna informera sig om priset. Flera remissinstanser påpekar också, att om denna lag antas, kommer den sannolikt att leda till ytterligare detaljreglering. Vi politiker borde i stället eftersträva förenklad lagreglering, en sanning som uppenbarligen inte nog kan upprepas i denna kammare.

Utskottsmajoriteten menar att denna prisinformationslag kan komma att leda till en sådan kostnadsökning för företag som nu gått över till hyllkantsmärkning och tvingas tillbaka till varumärkning, att detta tillsammans med den tidsåtgång det kommer att kräva, därutöver skulle leda till att extrapriserna försvinner. Det är tydligen någon sorts åderlåtning så att näringsidkarens ekonomi förblöder.

Förutom att resonemanget avslöjar socialdemokraternas syn på näringsidkare, leder det till sämre konkurrens och med största sannolikhet till sämre ekonomi för både samhälle och individ. Vi moderater är måna om konkurrensen, som leder till lägre konsumentpriser, och vill därför behålla extrapriserna, vilket vi framför i reservation 2. Vi vill därför att konkurrenskommittén skall ges tilläggsdirektiv.

Extrapriserna skall ställas mot vårt krav på tydliga jämförpriser, vilket ger konsumenten full möjlighet att jämföra extrapriset med det ordinarie priset. Även vänsterpartiet skriver i sin reservation att extrapriser är det övervägande konkurrensmedlet. Den i konkurrensfrågor blinda hönan har i varje fall hittat ett korn.

Eftersom ökad konkurrens leder till lägre priser, leder minskad konkurrens till högre priser. Vi vill inte höja prisnivån, utan slår vakt om konsumenten genom att föreslå att konkurrensmedlet extrapriser bibehålls.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 77 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 78 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! I ett samhälle som vårt där de flesta hushåll består av dubbelarbetande människor, är det svårt att få tiden att räcka till. Inköpen av dagligvaror skall gå snabbt. Oftast blir planeringen dålig, vilket inverkar menligt på hushållsekonomin.

Det finns de som har goda inkomster, men pengarna räcker inte i alla fall. Å andra sidan finns det de som har små inkomster och ändå alltid klarar sina utgifter. Vad beror detta på? Jo, några fakta känner vi till. Den som planerar vet bättre vad han eller hon vill använda sina pengar till. Den som vet vad han verkligen vill kan lättare stå emot impulsköp och därmed snabbare nå sina uppsatta mål och får bättre ekonomi. Ett är säkert, den som planerar vet bättre hur stora utgifterna är i verkligheten: vad saker och ting kostar. Det senare, vad saker och ting kostar, är vad detta betänkande från lagutskottet handlar om.

Regeringen har lagt fram en proposition om en prisinformationslag som ålägger näringsidkare i detaljistledet en skyldighet att prismärka varorna. Om handlaren inte följer lagen fälls han eller hon enligt marknadsföringslagen. Lagen skall träda i kraft den 1 januari 1992.

Av flera skäl yrkar vi från folkpartiet liberalerna avslag på lagförslaget. Vi anser att lagen är ytterligare ett utslag av den socialdemokratiska politikens syn på människan som individ. Man har inget förtroende för den enskildes förmåga att ta ansvar. Folkpartiet liberalerna vill myndigförklara individen. Vi utgår från en helt annan människosyn. Vi tror att människor är kapabla att välja varor utan en prisinformationslag.

Låt mig först slå fast vår grundinställning till prismärkningen som sådan. Det är självklart att konsumenterna skall ha rätt till en fullgod prisinformation, men vi anser att det kan ske utan onödig lagstiftning. En lag som denna blir dessutom svår att tillämpa.

Som jag inledningsvis framförde innebär en planering för det enskilda hushållet att man bättre kan hushålla med sina tillgångar. I den planeringen ingår även att konsumenten skall kunna kontrollera sina utgifter. Självfallet skall konsumenten också i butiken ha tillgång till rediga uppgifter om varans pris. Huvudansvaret för att konsumenterna skall få denna information vilar på företagen, på handeln.

Vi har i vårt land ett system med överenskommelser mellan näringslivet, handeln och konsumentverket, s.k. riktlinjer. Redan i dag, vilket även påpekas i propositionen, gäller en överenskommelse från 1986 mellan handeln och konsumentverket om att vissa varugrupper skall hållas utanför artikelprismärkning. Det gäller mejerivaror, läsk, öl, djupfrysta varor m.fl. samt pallexponerade varor och varor som tillfälligt säljs i butiken. Jag tror att det är fråga om cirka en tredjedel av butikens sortiment. Dessa undantag skall gälla också under den nu föreslagna prislagen.

Detta är exempel på att man kan nå praktiska överenskommelser utan lagstiftning. Men här finns en sällsynt klåfingrighet från socialdemokratiskt håll – att ständigt förhindra marknadskrafterna utan att beakta konsekvenserna – som i detta fall kommer att leda till både ökade kostnader och ytterligare krångel.

Herr talman! Från folkpartiet liberalernas sida anser vi att det fortfarande finns starka skäl till att upprätthålla den här dialogen mellan handeln och konsumentverket. På så sätt får man en kanal för påverkan om bättre prismärkning utan lagstiftning. Det har hitintills skett genom det riktlinjearbete som jag tidigare nämnde.

Men det måste ändå vara dialogen mellan den enskilde konsumenten och handeln som skall vara styrande. Vi vill hävda att kvalitet, prismärkning och service är styrande för konsumentens val av butik och av vara.

Det finns flera skäl till att avslå denna proposition. Jag kan börja med att citera några remissvar.

ICA-förbundet, som dominerar dagligvaruhandeln, är övertygat om att det även i framtiden kommer att finnas butiker som, trots att de har datakassor, väljer att ha prislappen kvar, medan andra kommer att slopa den. Konsumenten är enligt ICA fullt kompetent att själv välja vilket alternativ som passar bäst. Det behövs ingen detaljreglering som ålägger alla butiker dyrbara och prishöjande investeringar.

ICA-handeln är fullt medveten om prisinformationens betydelse i datakassebutiker. Man menar att det pågår ett intensivt utvecklingsarbete även beträffande prisinformation. Också vi konsumenter har märkt denna utveckling inom handeln, som varit positiv för oss.

Dagligvaruhandeln beräknar kostnaderna för prismärkningsarbetet till 900 milj.kr. per år. Man menar att besparingar kan göras med upp till 144 kr. per konsument vid slopande av den individuella artikelprismärkningen.

Axel Johnson AB anser att nuvarande s.k. hyllkantsmärkning och datakassehantering räcker för att ge konsumenten tillräcklig prisinformation.

Också KF säger bestämt nej till lagstiftning och detaljreglering.

Näringsfrihetsombudsmannen, som ju är en fristående myndighet, satt att granska konkurrenshämmande åtgärder, anser att man överbetonat konsumentbehovet när det gäller krav på artikelprismärkning. Vidare säger NO

att konsumenten genom datakassakvitton kan få en god uppfattning om priset på inköpta varor och kan reagera, om ett pris verkar onormalt högt.

Även NO anser att man underskattat betydelsen av lagförslagets ekonomiska konsekvenser. Risken är stor att dagligvarubutikerna i större utsträckning begär eller accepterar leverantörsprismärkning för att själva slippa det tidskrävande extraarbetet med att prismärka varje enskild vara. Detta kan enligt min åsikt knappast vara konkurrensfrämjande. Men den socialdemokratiska utskottsmajoriteten har en annan åsikt, eller hur?

Dessutom vet jag genom uttalanden från enskilda handelsanställda att man inte alls är glad över införandet av denna lag om artikelprismärkning. Man vet att det är fråga om ett mycket tungt och ensidigt arbete.

Förutom de här redovisade skälen, som folkpartiet liberalerna ställer sig helt bakom, vill jag även anföra följande.

Utöver kostnadsargumentet, vilket vi från vår sida på intet sätt negligerar – det har sagts att det kommer att kosta butikerna uppemot 30 öre att prismärka varje artikel – visar all erfarenhet från regleringar på näringslivets område att ett system byggt på förhandlingar och frivilliga överenskommelser i dessa fall är effektivare än tvingande regler och förbud.

Eftersom ingen hitintills påvisat att den nya lagen kan tänkas få någon nämnvärd effekt, samtidigt som den innebär ett ingrepp i marknadssystemet till priset av åtskilliga hundratals miljoner årligen, bör en detaljreglering på prisinformationsområdet inte införas.

Om lagen tillkommer blir dessutom tolkningen av bestämmelserna svårhanterlig. Vad sägs om följande enligt förarbetena till 5 §, som handlar om hur prisinformation skall lämnas? Jag citerar direkt ur propositionen:

"Den föreslagna regeln innebär i praktiken att skriftlig prisinformation inte behöver lämnas i mindre butiker med manuell betjäning. I en manuell disk i en snabbköpsbutik är emellertid situationen en annan. Här behövs *normalt*" – min kursivering – "skriftlig information."

Var det glasklart, eller...? Jag vet inte om riksdagens ledamöter förstår vad som här avses.

Vill vi att svenska folket skall hysa respekt för våra lagar och följa dem, bör sådana här lagförslag kastas i papperskorgen.

Jag yrkar avslag på propositionen om prisinformation och bifall till reservation nr 1. Jag yrkar bifall till reservation 2, som handlar om extrapriser.

Helt kort vill jag ånyo framhålla att nuvarande extraprissystem bör finnas kvar. Vi anser på vårt håll att varans pris är ett viktigt konkurrensmedel inom handeln. Tillfälliga prisnedsättningar skall därför kunna genomföras utan att lagstiftning lägger hinder i vägen. Det handlar ju om marknadskrafter och konkurrens. Vi anser att det är ett obevisat påstående att ett avskaffande av extrapriser skulle ge konsumenterna fördelar som lägre priser. Vi är bestämt motståndare till att sätta konkurrensen ur spel genom att förbjuda extrapriser.

Det är också en smula förvånande att motståndarna mot extrapriser – som i s-motionen med Ulla Pettersson som första namn använder sig av argumentet att systemet med extrapriser, ommärkning och annonsering drar med sig fördyringar på uppemot 9 miljarder. Däremot anser inte socialdemokraterna

att den föreslagna prislagen skulle medföra så betungande kostnader för konsumenterna. Var finns konsekvensen?

Vi reservanter anser att konkurrenskommittén, som nu arbetar med konsumentfrågor, bör få tilläggsdirektiv, såsom också Charlotte Cederschiöld framhållit i sitt anförande.

Sammanfattningsvis, herr talman, yrkar jag alltså bifall till reservationerna 1 och 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 79 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Vänsterpartiet anser i motsats till moderata samlingspartiet och folkpartiet liberalerna att det är utmärkt att vi nu har fått förslaget till prisinformationslag. Vi är bara litet ledsna över att man inte har velat gå ännu längre. Med hänvisning till pågående arbete väntar man ju med att lägga fram förslag i frågan om extrapriser och en del annat otyg inom handeln.

Lagen om prisinformation är, som jag antytt, efterlängtad. Den svarar mot ett starkt konsumentkrav. Jag vill bara litet grand kommentera vad framför allt Charlotte Cederschiöld sade i det hyllningtal till marknadsekonomin som hon höll för en liten stund sedan.

Hon lät bli att nämna en viktig poäng i detta sammanhang. Den fria marknaden, så omhuldad av moderaterna, förutsätter att avtal träffas mellan fria och likvärdiga parter. Ingen skall genom att undanhålla viktig information skaffa sig fördelar på någon annans bekostnad. Detta är inte någon nedtecknad beskrivning utan en populär återgivning av balansförhållandet i den fria marknadsekonomin.

Jag vill påstå att priset på en vara faktiskt är avgörande information. Det borde alltså vara en fulltständig självklarhet att en kund innan han eller hon vill bestämma sig för att köpa en vara får riktig och ordentlig information om den viktiga och avgörande faktor för valet som varans pris är.

Men så är det inte. Det är inte en självklarhet. Därför är lagen så välkommen för *konsumenterna*. Men tacka för att *handeln* inte är så intresserad av den här informationen!

Ulla Orring sade att något stort grossistföretag tycker att det blir dyrt och besvärligt med artikelprismärkning. Ja, det må väl vara. Men för konsumentens del är det avgörande att veta vad varorna kommer att kosta, innan man går till kassan.

Tänk, om det vore på det sättet att Volvo, när det företaget höjde priset med 2 000 kr., vilket har refererats här, hade underlåtit att tala om det för de potentiella bilköparna utan sagt: Det slutgiltiga priset får du se på kvittot, när du har betalt! Vi inser naturligtvis att det är fullständigt absurt.

Då kan någon säga att det blir så mycket arbete och att det blir dyrt med prismärkning. Men faktum är att sammantaget handlar en normalfamilj för ganska stora summor under ett år, även om det är fördelat på små poster. Det blir alltså rätt avgörande, om ärtburken kostar 6:50 eller 6:85. Många vill göra valet mellan olika ärtburkar just utifrån priset.

Då säger man: Men hyllkantsmärkning är väl till fyllest? Det är inte det. Man behöver inte vara särskilt gammal och se dåligt för att konstatera vid ett besök i en stor livsmedelsaffär, där det uteslutande finns hyllkantsmärk-

ning, att det är oerhört svårt att på det sättet skaffa sig tillförlitlig information.

Det förekommer inte så ofta, men jag har faktiskt ett uppdrag med mig till kammaren i dag, när vi diskuterar detta, från grannar och bekanta i min hemtrakt. De vill att jag framför att de kräver att varorna skall vara artikelprismärkta i livsmedelsaffärerna, för de tycker inte att de kan få den viktiga informationen annars.

Herr talman! Vi hälsar alltså med tillfredsställelse förslaget till lag om prisinformation. Det enda vi är litet ledsna för i vänsterpartiet är, som jag sade, att inte även frågan om extrapriser behandlas här. Det hänvisas till att kommittén vars arbete ligger bakom lagen om prisinformation inte har kommit så långt i sitt arbete än.

På den punkten har jag reserverat mig i utskottet, och jag vill passa på att yrka bifall till reservation 3. I den reservationen klargörs tydligt var vi står i frågan om extrapriser.

Extrapriser har debatterats livligt under våren, och det har framkommit synpunkter och uppgifter om deras effekter på handeln som väl varit okända för de flesta av oss. Naturligtvis har vi vetat att det inte är så mycket bevänt med de här prissänkningarna, men att handelns totalkostnad för extrapriser skulle vara så hög som den är har nog förvånat oss alla.

Systemet med extrapriser är nu ungefär 30 år gammalt, men med tiden har det tappat allt förnuft, och de flesta konsumenter och också seriösa detaljister önskar få bort det. Det har förfelat sin verkan. Vi vet också att direkt bedrägeri och skoj förekommer i sammanhanget.

Reglerna för vad som får kallas extrapris går i korthet ut på att en varas pris får kallas extrapris, om det är minst 10 % under det ordinarie priset och om varan säljs till det priset tillfälligtvis under en kortare tid.

Hur ser det ut i verkligheten? Jo, herr talman, 80 % av allt kaffe och all fryst kyckling här i landet säljs till extrapris. Av tvättmedel och falukorv är det 75 % som alltid säljs med de röda lapparna som det står extrapris på. Det här är siffror som talar sitt tydliga språk.

Det är inte fråga om några tillfälliga sänkningar. Vi konsumenter går alltså på en jättemina, och det är precis vad man vill att vi skall göra, när vi köper varor till extrapris och tror att vi har varit förnuftiga, sparsamma och rationella och handlat billigt. Tvärtom är det på det sättet att vi har gått på ett reklamtrick. Om 80 % av en vara alltid säljs till extrapriset, finns det naturligtvis inget ordinarie pris längre att tala om som priset relaterats till.

Kostnaderna för ommärkningen och de röda lapparna lär uppgå till åtskilliga miljarder varje år. Ett förbud mot eller en sanering av extrapriserna skulle alltså innebära lägre kostnader för handeln, lägre kostnader som självklart bör komma konsumenterna till godo.

Nu har jag inte fått någon majoritet i utskottet med mig på att markera vikten av att få systemet med extrapriser sanerat – och för övrigt inte bara extrapriserna utan också snurreriet med rabattkuponger och allting sådant. Vänsterpartiet står ensamt bakom reservation 3, men jag hoppas att vi inom en inte allt för avlägsen framtid får uppleva att det kommer ett förslag i ärendet, på samma sätt som det nu äntligen har kommit om prisinformationen.

Anf. 80 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Jag talade för ökad konkurrens och valfrihet för kunden. Då vänder sig Elisabeth Persson mot oss moderater och insinuerar att vi inte skulle vilja ha priset på varan tydligt. När har vi motsatt oss det? Vilket belägg har Elisabeth Persson för det?

I mitt anförande sade jag att priset skall vara korrekt, tydligt och lättillgängligt och att kunden skall kunna informera sig om priset utan onödig tidsspillan. De kraven finns i våra konsumentpolitiska motioner, både den med anledning av propositionen och den stora som väcktes under allmänna motionstiden. Jag tror att Elisabeth Persson har läst på litet dåligt.

Volvo, som Elisabeth Persson tog upp, talar nog om vad bilen kostar. Men kanske borde Volvo dela upp sitt pris i en ren,produktionskostnad och en som uppstått på grund av olika politiska ingrepp. På många områden är det omöjligt att göra detta, men just när det gäller de konsumentpolitiska ingreppen kanske det finns en möjlighet att klara det. Jag tackar Elisabeth Persson för tipset och skall föra det vidare till Volvo.

Anf. 81 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Elisabeth Persson använder uttrycket att vi har gått på en jättemina i frågan om extrapriser. Jag anser att Elisabeth Persson och majoriteten, som vill införa en prislag, har gått på en jättemina.

Prismärkning är både dyr och besvärlig. Det är ingenting som är gratis, Elisabeth Persson, utan lägger man på handeln för mycket regler och kostnader, måste det betalas av någon. Det är konsumenten som får betala.

Hela vintern har vi diskuterat matpriser. Elisabeth Persson är beredd att med den här lagen höja matpriserna.

Elisabeth Persson säger också att hon har en hälsning från sina grannar. Jag tror inte att de vet vad förslaget egentligen innebär. Det vet ju knappast heller departementet som har lagt fram det. Vad menas med en mindre butik med manuell betjäning? Där behöver det inte lämnas någon prisinformation. Men i en manuell disk i en snabbköpsbutik är situationen en annan – här behövs normalt skriftlig information! Vem skall bestämma storleken på butikerna? Vem skall avgöra när det behövs skriftlig prisinformation?

Nej, Elisabeth Persson, det här är en jättemina. Det är inte fråga om att vi skulle vilja ta bort prismärkningen. Att det skulle vara det sättet är en missuppfattning i den allmänna debatten. Det finns pristerminaler där Elisabeth Persson kan sätta ärtburken och få en uppgift om vad den kostar. Det finns hyllkantsmärkning och i de flesta fall så kommer prismärkningen att vara kvar. Nej, den här lagstiftningen vill vi inte ha, den skall gå till papperskorgen. Däremot skall extrapriser vara kvar som konkurrensmedel.

Anf. 82 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Det är intressant att delta i den här debatten. Charlotte Cederschiöld säger att det är klart att det skall vara prismärkning, att konsumenterna skall få reda på vad saker och ting kostar. Hon säger att allt är väl beställt nu. Ulla Orring fyller på och bedyrar att prismärkningen skall vara kvar. Jag undrar hur det egentligen är. Kommer konsumenten att drabbas av

ytterligare kostnader bara därför att vi är överens om att det är viktigt med prismärkning? Majoriteten vill gå så långt som att t.o.m. lagstifta om detta. Lagen i sig kostar ju inga pengar, utan det måste vara andra saker som ni är rädda för. Antingen är det bra och viktigt med prismärkning, eller också kan man strunta i den och hitta på en mängd underliga ersättningar för den som de flesta konsumenter inte är intresserade av. För de allra flesta är det inget alternativ att leta efter priser i pristerminaler osv. Kostar inte dessa någonting för handelsmannen, eller är de alldeles gratis?

Prismärkning, oavsett hur den går till, fördyrar självklart också varan. Men vi kan för vår del inte se att den traditionella artikelprismärkningen är så onödig och fördyrande att man inte bör värna om den.

Charlotte Cederschiöld förstår tydligen inte vad jag menade med mitt exempel med Volvo, och det förstår jag. Ett argument som har använts mot artikelprismärkning är att konsumenten kan läsa på kvittot vad varorna har kostat. Det finns ju så tjusiga datakassor nu för tiden! Men det är en efterhandsinformation som inte är till fyllest. Man har ingen nytta av den när man försöker välja mellan olika varor.

Anf. 83 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Nu är väl ändå Elisabeth Persson ute och cyklar. Hon försöker framställa det som om vi vill ta bort prismärkningen. Det är fullständigt absurt. Snarare är det nog kommunister, som inte tror på konkurrens och marknadsekonomi, som vill ta bort prismärkningen. Det är klart att det är bra med information om priset.

Vad som däremot inte är bra är att varorna hela tiden måste märkas om. Det handlar alltså om hur prismärkningen skall gå till. Jag skall referera ur en artikel i Dagens Industri för att visa hur det system för prismärkning som ni förordar fungerar. Man hävdar i artikeln att det systemet är tidskrävande, kostsamt och innebär ett monotont butiksarbete. Det är ganska svårt att försvara själva jobbet med att märka om varor. Det är vad diskussionen nu handlar om.

Anf. 84 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Att prismärka varor är ett konkurrensmedel, och det framhöll jag också i mitt anförande. Det är klart att kunderna och konsumenterna går till välskötta butiker.

Skall vi stifta lagar som vi inte behöver, Elisabeth Persson? Skall vi tillföra vår lagstiftning ytterligare en gummilag som ingen människa förstår? Ni säger så här: Skriftlig prisinformation behöver inte lämnas i mindre butiker med manuell betjäning, men i en manuell disk i en snabbköpsbutik är situationen en annan. Här behövs normalt skriftlig information.

Låt i stället handeln och konsumenterna komma överens om det här! Om jag uppsöker en butik som inte har prismärkt varorna, frågar jag varför man inte har gjort det. Då får handlaren skärpa sig och märka dem. Men ett system med storebror, lagstiftning och sanktioner på detta område är fullständigt vansinnigt. Jag tror att Elisabeth Persson har trampat fel här.

Anf. 85 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Låt handeln bestämma, säger Ulla Orring. Jag förstår att Ulla Orring och folkpartiet menar det. Själv tycker jag att den åsikten står i bjärt kontrast till det konsumentintresse som Ulla Orring är så angelägen att markera i andra sammanhang.

Ordentlig och tydlig artikelprismärkning är faktiskt ett konsumentkrav. Om allt är så gott och väl som ni säger, och om prismärkning förekommer på de flesta håll, då är det väl inte så farligt med lagstiftning. Jag förstår inte varför ni är motståndare till en sådan. Om konsumenterna verkligen är nöjda, då är ju allt gott och väl. Men för den händelse att inte allt är gott och väl, om prismärkningen inte fungerar tillfredsställande, om handlaren underlåter att ge information om varornas pris osv., så är det väl bra att kunna ta till lagen om prisinformation?

Andre vice talmannen anmälde att Ulla Orring anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 86 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! I lagutskottets betänkande 36 behandlas, som vi har hört, regeringens förslag till en prisinformationslag. Lagen innebär att en näringsidkare är skyldig att lämna uppgift om pris i samband med marknadsföringen av sina varor och även sina tjänster. Lagförslaget innebär exempelvis att prisinformation skall finnas i annonser, i skyltfönster och inne i butiker. Priset skall anges korrekt och tydligt. Jämförpriser skall också sättas ut. I en butik skall prisinformationen anges på varan eller i dess omedelbara närhet.

För dagligvaror i självbetjäningsbutiker är märkning med prislappar direkt på varan eller på förpackningen huvudregeln. Undantag får bara förekomma om det finns praktiska hinder för denna märkning eller om prisinformationssystemet är så utformat att det finns möjligheter för konsumenten att på ett enkelt sätt dels beräkna den sammanlagda kostnaden för varorna innan man passerar kassan, dels kontrollera att det pris som tas ut stämmer överens med prisangivelsen på varan.

Den nya prisinformationslagen omfattar också när en näringsidkare marknadsför tjänster, t.ex. frisörer och kemtvättar. Prisinformationen skall lämnas lätt tillgänglig på eller i omedelbar anslutning till den plats där näringsidkaren har sin rörelse.

Prisinformationslagen är enligt socialdemokraternas mening ett stort fall framåt när det gäller att ge konsumenterna bättre möjligheter att välja varor och tjänster genom att de kan ta ställning till både kvalitet och pris. Lagen ger konsumenten möjlighet att kunna jämföra olika näringsidkares utbud på ett bättre och mer överskådligt sätt. Den här lagen kommer att öka konsumenternas prismedvetande, men den kommer också att spara tid åt konsumenterna – det är inte minst viktigt – genom att det alltid skall finnas lättillgänglig prisinformation att få. Lagen kommer också att betyda att hushållen på ett bättre sätt kan planera och utnyttja sina ekonomiska resurser.

Ulla Orring sade att hon tror på konsumenterna. Ja, det gör också vi socialdemokrater. Vi tror precis som Ulla Orring på konsumentens och individens förmåga och vilja att ta ansvar för hushållens ekonomi. Men vi är över-

tygade om att det behövs hjälp av en ordentlig prisinformation. Konsumenterna, konsumenternas organisationer, de fackliga organisationerna, exempelvis Handelsanställdas förbund, och Konsumentforum i Hultsfred, som Ulla Orring har talat väl om i andra sammanhang, tycker att en prisinformationslag är helt nödvändig. Elisabeth Persson har vältaligt redogjort för konsumenternas krav, varför jag inte skall upprepa dem.

Huvudansvaret för en god prisinformation ligger hos företagen på marknaden. En bra prisinformation är i sig ett fint konkurrensmedel. Därför är det förvånande att utskottets högerallians – folkpartiet och moderaterna – enats i en reservation där de avstyrker regeringens förslag till prisinformationslag.

Ulla Orring har både här och i en motion från den allmänna motionstiden fört fram synpunkten att konsumentverket och branschen tillsammans borde kunna dra upp riktlinjer för prismärkningen utan lagstiftning. Jag delar Ulla Orrings synpunkt att det hade varit mycket bra. Tyvärr har det dock visat sig inte fungera, och det är inte konsumentverkets fel. Som exempel kan nämnas att konsumentverket 1986 träffade en överenskommelse med dagligvaruhandeln om riktlinjer för prisinformationen. 1988 hoppade flera av handelns företrädare av överenskommelsen. De testbutiker som skulle prova alternativa prissystem har inte stärkt konsumenternas tilltro till handelns möjligheter eller kanske framför allt vilja att åstadkomma en bättre prisinformation.

Konsumentverket uppfattar att förhandlingarna med näringslivet går trögt på många områden. Trots att marknadsföringslagen varit i kraft i flera år har man inte kunnat komma fram till praxis för generella tolkningar av marknadsdomstolens avgöranden. Nu får vi en komplettering till marknadsföringslagen. Genom prisinformationslagen görs ett klarläggande om vilka krav som skall ställas på prisinformationen till konsumenterna.

Det här kommer att bli dyrt för konsumenterna, säger reservanterna. Man måste märka om, och det kostar. Kunderna får betala högre priser, heter det. Ja, då är vi inne på nästa budskap i betänkandet – extrapriserna. Också dem har vi talat om tidigare i dag. Utskottet har behandlat flera motioner. I en del, de som kommer från borgerligt håll, vill man ha extrapriserna kvar. I andra motioner vill man förbjuda dem.

Extrapris – en röd lapp på varan – skall ge kunden en signal om att här är det en vara som just nu, under en kort period, är billigare än vanligt i just denna butik.

I flera motioner har det framhållits att det har visat sig att detta inte alltid stämmer. Oftast är extrapriset satt redan av tillverkaren, som rimligen inte kan känna till varje butiks prisnivå. Priset kan därför i vissa fall visa sig vara högre än normalpriset i en viss affär. Vissa varugrupper har, precis som Elisabeth Persson nämnde, ständiga extrapriser. Dessa styr också hushållens inköp, och det är allvarligt. Det försvårar nämligen planeringen av hushållsbudgeten och planeringen av matinköpen, också ur näringssynpunkt.

Utskottet har behandlat frågan om extrapriserna, och majoriteten har sagt att det är en fråga om det åligger konkurrenskommittén att ta ställning till, eftersom den är intimt förknippad med frågan om cirkaprisernas vara eller inte vara. Kommittén är inne i slutfasen av sitt arbete, och vi kan förvänta

oss ett slutbetänkande under den kommande sommaren. Vi kan därför anta att vi här i kammaren skall kunna behandla frågan om extrapriserna inom en inte alltför avlägsen framtid. Därför avstyrks reservation 3 från vänsterpartiet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Låt mig slutligen säga några ord till Charlotte Cederschiöld. Hon ängslas över partiet Ny demokrati. Jag tror det är moderaternas oklara marknadsföring av partiets för vanligt folk så hårda budskap men för näringslivet, medborgarnas offentliga utredningar och den nya välfärden så mjuka budskap som ger Ny demokrati sitt drag. Det är kanske på moderaternas och folkpartiets bekostnad som det partiet går framåt. Vi kan se de dalande siffrorna för högeralliansen. Den nya starten kom av sig.

Anf. 87 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Vad gäller socialdemokraternas framgång i den politiska opinionen tror jag att Inger Hestvik nog sitter i glashus jämfört med vad moderaterna gör. Våra siffror ligger vida över vårt senaste valresultat. Det vore synd att påstå att samma situation gäller för socialdemokraterna. Den som gräver en grop – ja, det är lätt att falla i.

Inger Hestvik påstår att vi för fram ett hårt budskap. Men det är ju vi som vill hålla nere priserna och ni socialdemokrater som vill höja dem. Inger Hestvik gör en felaktig beskrivning av verkligheten.

Inger Hestvik frågar vidare varför moderaterna och folkpartiet har enats i en reservation, något som hon tydligen inte kan förstå. Jag skall ge henne ett alldeles rakt besked. Det är för att socialdemokraterna inte i onödan skall kunna höja priserna på matvaror.

Innan jag gick till denna debatt talade jag med en ensamstående mamma som arbetar här i huset i närheten av mitt rum. Hon handlar i en affär med hyllkantsmärkning, och det är hon nöjd med. Jag vet från våra diskussioner att hon måste vända på varje krona. Varför skall hon behöva betala Inger Hestviks prismärkningsönskemål med dyrare mat? Varför kan inte ni handla i olika affärer? Denna ensamstående mamma har betydligt sämre ekonomi än Inger Hestvik. Jag kan inte förstå varför hennes prisnivå skall behöva höjas till följd av denna politiska välvilja som slår så snett.

Nej, jag säger som Michael Adielson skriver i en artikel i Dagens Industri: Om våra beslutsfattare praktiserade en dag på butiksgolvet i en av landets många storbutiker, så blev det säkerligen slut på allt tal om prislappar.

Anf. 88 ANDRE VICE TALMANNEN:

Får jag erinra ledamöterna om att vi nu diskuterar lagutskottets betänkande om prisinformation.

Anf. 89 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Även jag anser att vi skall diskutera den sakfråga vi behandlar, nämligen frågan om prisinformationen och den föreslagna lagen.

Jag uppfattar det som att det är en säkerhetslag för de fall den kan behöva användas. Det är något av en säkerhetsventil för att tillse att varornas priser

anges. Erkänn, Inger Hestvik, att det är en mycket svag lagstiftningstext som är framlagd! Det finns så många om och men och så många undantag samt en uppdelning av vad som skall gälla i olika butiker. Jag förstår att handelsanställda och berörda konsumenter känner bävan inför tanken att behöva leva under en sådan lagstiftning. Jag tycker faktiskt att vi i lagutskottet skall säga nej till den. Den behövs inte. Prisinformation kommer ändå att ges.

Inger Hestvik säger att socialdemokraterna i och med denna lag tar hänsyn till både kvalitet och pris. Det är priset som ni tar ställning till, och det vill ni höja på matvaror. Varje vara blir 30 öre dyrare genom en artikelprismärkning.

Såsom konsument har jag under den period som vi har arbetat med lagförslaget frågat vad de handelsanställda säger om det. De tycker inte alls att det är ett bra förslag – tvärtom. Men förbundet, kollektivet, säger naturligtvis att vi skall ha en prisinformationslag. Man anser att man därmed tillgodoser de behov av ytterligare regleringar som man vill ha.

Nej, Inger Hestvik, det här förslaget – om det genomförs – kommer att höja prisnivån. Det är fråga om ytterligare ett beslut i raden av politiskt fattade beslut med avgifter och kostnadskrävande regleringar. Vi i folkpartiet liberalerna hoppas att inga fler sådana regleringar skall införas i vårt land. Vi anser att det här är en fråga mellan handeln och konsumenterna. Jag vill framhålla att man här kan arbeta med riktlinjer mellan handeln och konsumentverket. Det är en både bra och framkomlig väg.

Anf. 90 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Ulla Orring och jag talar tydligen med olika sorters människor. De handelsanställda som jag har talat med efterlyser faktiskt en prisinformationslag. Däremot är de mycket negativt inställda till de ommärkningar som de är tvingade att göra till följd av extrapriser. Jag tror inte att varorna blir dyrare bara därför att de förses med prisuppgifter. Som konsument ges man ju möjlighet att välja mellan olika varor. Genom märkningen får man reda på både innehåll och pris.

Jag konstaterar att folkpartiet och moderaterna är ensamma om att ställa upp på handelns krav när det gäller prismärkningen. Här får konsumentkraven faktiskt ge vika. I vanliga fall talar dessa två partiers företrädare varmt för marknaden och för att efterfrågan skall styra utvecklingen. Men nu frågar faktiskt konsumenterna efter en bättre prismärkning, men då gäller tydligen inte teorin längre. Den gäller bara när det kan ge litet extra klirr i kassan.

Charlotte Cederschiöld talade om kostnaden för prismärkningen. Vi skulle få dyrare varor på grund av den. Jag skulle kunna förstå handelns, moderaternas och folkpartiets syn på denna kostnad för prismärkningen om man hade haft samma syn när det gäller extraprissystemet. Där har man råd att både märka och märka om. Men sanningen om extrapriserna är väl att det inte är fråga om extrapriser utan ett sätt att producera, leverera och sälja en stor mängd varor av samma sort på en kort tidsrymd. Det är ett sätt för industrin att fungera och inte ett sätt att ge konsumenterna billiga varor. Det är också ett sätt att locka kunderna till just min butik, om jag nu är affärsman.

Sedan gäller nog tesen om gungorna och karusellen. Det jag förlorar på de finska pinnarna den här veckan tar jag igen på konjakskransarna nästa vecka eller tvärtom. Men detta, mina vänner, behöver vi inte ta ställning till här i dag. Konkurrenskommittén skall komma med ett förslag, och då kan vi ta upp debatten om extrapriser.

Anf. 91 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Inger Hestvik har inte förstått grundprincipen med extrapriser. Kunden kan nämligen gå till en annan affär i de flesta fall och handla varor på ett annat ställe. På det sättet får kunden en lägre prisnivå genom denna möjlighet att handla på olika ställen. I moderata samlingspartiet brukar vi kalla det för valfrihet.

Det förhåller sig inte så att vi slår vakt om handelns krav. Vi slår vakt om konsumentens krav. Det är därför vi vill ha konkurrens, för det gynnar konsumenterna.

Det är självklart att ert förslag leder till kostnadshöjningar. Det säger ni själva tydligt och klart i betänkandet, och otvetydigt blir det kostnadshöjningar med ert förslag i de affärer som uppenbarligen måste ha dubbel prismärkning. Det framgår klart att det kommer att bli onödigtvis dyrt och ineffektivt.

Om nu inte Inger Hestvik vill lyssna på mig undrar jag om hon kunde lyssna på Turid Ström, som i alla fall är en socialdemokrat som kan någonting om konsumentfrågor. Hon har skrivit under ett papper här där hon säger att detta är ett lagförslag som, utan att ens översiktligt bedöma kostnaderna på lång och kort sikt, leder till höjda kostnader. Hon säger att det inte finns ordentlig analys presenterad vad gäller kostnaderna för artikelprismärkningen, utan man bara drar på konsumenterna den här kostnaden. Hon tar nogsamt upp att man inte har tagit hänsyn till kritiken. Och så avslutar hon med att vinsterna för konsumenterna av de tänkbara fördelar som ett bibehållande av artikelprismärkningen av ca 40 % av varorna skulle innebära inte på långt när uppvägs av de nackdelar som detta skulle kunna innebära för en majoritet av konsumenterna genom att det motverkar kostnadssänkningar och effektivitetsförbättringar på både kort och lång sikt.

Detta är refererat direkt ur KFs remissvar – KF brukar Inger Hestvik annars tycka står upp för konsumenterna. Kan man sopa ert förslag mer under mattan?

Anf. 92 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! I samband med att vi behandlade denna fråga i lagutskottet hamnade en motion på vårt bord som sedan kom att remitteras till näringsutskottet. Det var en av de socialdemokratiska ledamöterna här i kammaren som hade tagit upp frågan om arbetsskador i samband med införandet av denna lagstiftning om prisinformation. Han ömmade för de handelsanställda.

Detta är fakta, Inger Hestvik. Det kollektiva förbundet vill ha en prisinformationslag, men de enskilda handelsanställda ställer sig frågande.

Jag slår fast än en gång att detta lagförslag har en prishöjande effekt. Det är en ny reglering. Vi får en lagstiftning med gummiparagrafer, eftersom

man inte vet hur den skall tolkas. I vilka butiker skall denna prismärkning ske? Det framgår inte av propositionen eller betänkandet. Jag tycker fortfarande att detta är ett utslag av socialdemokraternas klåfingrighet. Vi behöver inte denna lagstiftning.

Anf. 93 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Charlotte Cederschiöld talar om konsumenternas valfrihet, och vad hon säger är alldeles riktigt. Man har gått ut och frågat konsumenterna vad de vill ha, och de vill ha en ordentlig prisinformation, en prislapp på varan, även om detta skulle kosta en krona mer på varje hundralapp.

Då tycker jag att vi får lyssna på vad människor vill ha och inte bara bestämma att de får lov att finna sig i hyllkantsmarkeringen eller att de får nöja sig med kassakvittot och sedan gå hem och titta om det är rätt. När man kommer hem kanske man inte vet vilken av ananasburkarna det gäller om man har tagit två olika sorter som kostar olika.

Turid Ström talar om att det blir höjda priser. Ingen har stuckit under stol med att detta kostar. Men jag tycker att vi måste vara mycket ärliga här, både Ulla Orring och Charlotte Cederschiöld. Extraprissystemet kostar minst lika mycket och ger de handelsanställda lika mycket skador på grund av ommärkningen. Varför talar vi då inte om de sakerna också?

Jag tycker det är allvarligt om man får skador som handelsanställd. Jag tycker att man måste klara av detta på något sätt. Det är väl inte för mycket begärt att några tekniker skall ta tag i detta och förse de handelsanställda med någon ny teknik så att de kan slippa dessa skador. Det borde inte vara omöjligt. Men här diskuterar vi faktiskt prisinformationen.

Visst kan man tolka lagen olika. Eftersom Ulla Orring så gärna vill att konsumentverket skall göra upp riktlinjer för hur hela prisinformationen skall gå till, hand i hand med branschen, bör hon väl vara med på att vi ber konsumentverket hjälpa oss med tolkningen av lagförslagen om vi tycker de är otydliga, så att det blir till nytta för konsumenten.

Jag tycker ändå att man inte får bortse ifrån att extraprissortimentet är väldigt stort. Charlotte Cederschiöld talade just om detta. Vi hade en hearing här med näringen och fick uppgiften att 25–30 % av sortimentet brukar extraprismärkas i en dagligvarubutik. Det är en förvånansvärt stor del.

Jag frågade särskilt om procentsatsen gällde hela sortimentet eller bara den tredjedel man måste märka enligt de lagar vi har. Men den syftade på hela sortimentet. Det betyder att volymen på de varor som extraprismärks är nästan lika stor som volymen på de varor som enligt den nya lagen omfattas av prismärkningsskyldighet.

Här har man alltså inga betänkligheter inför arbetet med extraprismärkning på varan. Då talar man inte alls om arbetsmiljön för de anställda.

Andre vice talmannen anmälde att Charlotte Cederschiöld anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 94 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Enligt centerpartiet är det ett väsentligt konsumentintresse att vi har en fullgod prisinformation. Uppgift om pris och jämförelsepris är

en nödvändighet för att en konsument skall kunna göra rationella val mellan olika varor vid inköp. Under flera år har vi därför från centerpartiets sida i motioner och reservationer fastslagit vikten av att priset skall vara lätt synligt och därför bör anges på varan eller på hyllkanten. Vi har även betonat att den ökade datoriseringen inom detaljhandeln inte får leda till att prismärkningen och prisinformationen försämras.

Mot denna bakgrund är det naturligt att vi såg positivt på det förslag till prisinformationslag som regeringen lade fram i april. Vi står därför bakom utskottets hemställan innebärande tillstyrkan av förslaget om en prisinformationslag, som anger de grundläggande krav som skall ställas för att konsumenten skall garanteras en fullgod prisinformation. När det gäller dagligvaror i självbetjäningsbutiker – den butikstyp diskussionen mest brukar gälla – anges t.ex. i lagförslaget tre viktiga krav som en prisinformation skall uppfylla. För det första bör den ge konsumenten en korrekt och lättillgänglig information om hur mycket varan kostar och uppgift om jämförelsepris. För det andra skall konsumenten genom informationen lätt kunna beräkna den sammanlagda kostnaden för de varor han eller hon avser att köpa. För det tredje skall det vara möjligt att kontrollera att rätt pris tas ut för varan i kassan.

Det finns anledning att mot bakgrund av de delade meningar som föreligger om behovet av en lagstiftning och som klart framkommit här i kammaren i dag erinra om att praktiskt taget samtliga remissinstanser, som kan anses företräda konsumentintresset i vid bemärkelse, tillstyrkt förslaget om en lagstiftning. För tids vinnande skall jag inte räkna upp vilka som har tillstyrkt. Jag nöjer mig med att säga att centerkvinnorna är en av de många grupper som därvid uttalat sig positivt till en särskild prislag.

En annan ofta diskuterad fråga behandlas också i föreliggande utskottsbetänkande, nämligen frågan om extrapriser. Det föreligger såväl motioner med krav på förbud av extrapriser som motioner med krav på riksdagsuttalande om att extrapriser skall få tillämpas i framtiden. Frågan prövas av konkurrenskommittén. Centern står bakom majoritetsskrivningen innebärande att riksdagen inte genom ett uttalande skall föregripa resultatet av denna kommittés arbete gällande extrapriser.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 95 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Jag vill bara avsluta denna debatt med att konstatera, vilket faktiskt är viktigt, att det är 86 % av de tillfrågade som är nöjda med nuvarande prisinformationssystem. Det är bara 2 % som är missnöjda. Hur många branscher kan visa upp sådana siffror? Det är faktiskt bra siffror.

Men det viktiga är att ihåligheten i socialdemokraternas resonemang framkommer. Det är nämligen så att vi moderater säger att det skall vara en fri form av prismärkning, bara den är tydlig så att man kan tillgodogöra sig priset lätt. Det betyder att vi är emot verksamhet där man får sådana arbetsskador som man får vid ommärkning och vid tungt, monotont arbete. Det är ni socialdemokrater som här försvarar den typen av arbete. Vi vill inte ha den sortens märkning vare sig det gäller extrapriser eller vanliga priser.

Socialdemokraternas resonemang hänger inte ihop. Följer man modera-

ternas reservation i båda fallen slipper man denna typ av arbetsskador och monotont arbete på grund av ommärkning. Vår modell för märkning av extrapriser kommer inte att orsaka det arbete som Inger Hestviks modell gör. Vi kämpar för den mest effektiva formen av valfri prismärkning, och det är också den som blir billigast och gynnar konsumenterna mest.

Anf. 96 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! Jag tycker Charlotte Cederschiöld också skulle ha tittat på vad konsumenterna svarat på frågan de fick: Vill du ha prislapp på varan eller inte? 82 % svarade att de vill ha prislapp, även om det kostar en krona mer per hundralapp. Det tar man igen genom att kunna planera sina inköp bättre.

Anf. 97 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Det finns inget tillförlitligt underlag bakom era siffror att det kostar en krona mer. Allt underlag visar att det är felaktigt och alldeles för lågt räknat. Man får faktiskt ut mer än fem varor på en hundralapp, och då håller inte grunden för ert resonemang. Det framkommer av de allra flesta remissvar, framför allt från dem som har sakkunskap på området.

Överläggningen var härmed avslutad.

## Beslut

Företogs till avgörande lagutskottets betänkanden 1990/91:LU35, LU34 och LU36.

**Lagutskottets betänkande LU35**

*Mom. 1* (promilleregler)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 225 röster mot 54 för hemställan i reservation 1 av Martin Olsson m.fl. 11 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 199 röster mot 55 för den i reservation 2 av Rolf Dahlberg m.fl. anförda motiveringen. 44 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 3* (påföljdsvalet vid grovt sjöfylleri)

Utskottets hemställan bifölls med 203 röster mot 56 för reservation 3 av Martin Olsson m.fl. 42 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 8* (informationsåtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 73 för reservation 6 av Ulla Orring m.fl.

*Mom. 9* (högfartsbåtar)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 266 röster mot 33 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 7 av Elisabeth Persson och Elisabet Franzén anförda motiveringen. 2 ledamöter avstod från att rösta.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

**Lagutskottets betänkande LU34**

Utskottets hemställan bifölls.

**Lagutskottets betänkande LU36**

*Mom. 1* (prisinformation)

Utskottets hemställan bifölls med 209 röster mot 90 för reservation 1 av Rolf Dahlberg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 2*

Utskottets hemställan bifölls.

*Mom. 3* (extrapriser)

Först biträddes reservation 2 av Rolf Dahlberg m.fl. – som ställdes mot reservation 3 av Elisabeth Persson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 196 röster mot 89 för reservation 2 av Rolf Dahlberg m.fl. 16 ledamöter avstod från att rösta.

## Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

## Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.50 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

## Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

## 11 § Den lokala konsumentverksamheten

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1990/91:LU37 Den lokala konsumentverksamheten (skr. 1990/91:143).

Anf. 98 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Kommunernas insatser för konsumentpolitiken är av avgörande betydelse för att konsumenterna skall få det stöd, den hjälp och den information som de är i behov av och har rätt till. Eftersom det är på den lokala och kommunala nivån som konsumentproblem lättast kan fångas upp, är det synnerligen allvarligt att kommunernas verksamhet inom detta område nu begränsas av kommunalekonomiska skäl.

Uppbyggnaden av den kommunala konsumentverksamheten ledde till att de allra flesta kommuner byggde upp en sådan med en särskild konsumentnämnd som ansvarig i flertalet kommuner. De nu pågående begränsningarna kan medföra att de konsumenter som bäst behöver stöd och hjälp blir lidande, vilket särskilt i tider av ekonomisk åtstramning i övrigt kan leda till kännbara ekonomiska problem för dessa familjer och därav uppkommande ökat behov av socialtjänstens stöd.

En grupp som det är särskilt viktigt för konsumentvägledare att nå är ungdomen, så att vikten av att kritiskt granska och noga överväga förutsättningarna innan man gör – åtminstone kostbarare – inköp grundläggs hos dem.

Mot bakgrund av de risker som begränsningarna av kommunernas verksamhet inom detta område innebar, tog vi från centerpartiets sida upp dessa problem i vår konsumentpolitiska kommittémotion under årets allmänna motionstid.

Utvecklingen jämte olika motioner som väcktes i januari ledde till att regeringen i april överlämnade en skrivelse till riksdagen om den lokala konsumentverksamheten, vilken nu behandlas i föreliggande betänkande från lagutskottet.

Eftersom vi från centerpartiets sida i vårt budgetalternativ inte har anvisat ökade medel för stöd till kommunernas konsumentpolitiska verksamhet, får vi i det korta perspektivet nöja oss med de åtgärder som regeringen redovisar eller aviserar i skrivelsen till riksdagen. Vår motion liksom övriga motioner med krav på allmänna tillkännagivanden till regeringen om vikten av stöd till den kommunala konsumentverksamheten anses av ett enigt lagutskott tillgodosedda med vad som anförts i skrivelsen och vad utskottet har anfört. I vissa andra frågor har vi dock stannat för olika lösningar.

För centerpartiets del gäller det ställningstagande som lett till reservationer med anledning av motioner väckta dels av Stina Gustavsson, dels av Rosa Östh och Kersti Johansson.

I den förstnämnda motionen framhålls bl.a. att budgetrådgivning och

skuldsanering blivit allt viktigare i den lokala konsumentverksamheten och att uppenbara risker föreligger för att denna del av verksamheten inte blir tillräcklig. Vi har följt upp motionen i reservation 2. Vi räknar med att det kommer att ställas alldeles speciellt stora krav på rådgivning på grund av exempelvis skattereformen, den nya ordningen för bostadsfinansieringen och de återhållna lönekraven. Vi betonar mot denna bakgrund vikten av att tillräckligt mycket satsas på denna del av rådgivningen samt vikten av förbättrat samarbete mellan den lokala konsumentverksamheten och socialtjänsten.

I samma motion tas även frågan om hushållningssällskapens konsumentupplysningsarbete upp. Sällskapen skulle kunna arbeta i betydligt större utsträckning med dessa frågor och vara ett värdefullt komplement till den kommunala verksamheten.

Eftersom länsstyrelsernas hemkonsulenter mot centerpartiets vilja avskaffades för några år sedan och med hänsyn till begränsningarna i kommunernas verksamhet, är det speciellt viktigt att staten medverkar till att hushållningssällskapens förutsättningar utnyttjas bättre och att de därför får del av det ekonomiska stöd som ställs till förfogande för konsumentorganisationer. Detta är synpunkter och krav som vi tar upp i reservation 6.

Vår tredje reservation, nr 4, grundar sig på den andra centermotionen och gäller kost och hälsa. Livsmedel är en stor utgiftspost för alla familjer, och livsmedlen och val av nyttiga sådana är avgörande för hälsotillståndet. Trots detta har den kommunala konsumentverksamheten inte till uppgift att ta sig an detta ämnesområde. Mot bakgrund härav och av den proposition om vissa hälsofrågor som lagts fram under våren framstår det för oss inom centerpartiet som naturligt att frågor om hälsa och kost borde ingå som en del i kommande folkhälsoarbete och kunskapsspridning, som bl.a. skall ske genom kommunerna. Det finns därför starka skäl att närmare utreda frågan om en bättre konsumentrådgivning och utbildning i kost- och hälsofrågor. I reservation 4 yrkar vi på ett tillkännagivande till regeringen. Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till denna reservation.

Herr talman! Detta anförande är mitt sista – i varje fall gällande lagutskottsfrågor – efter 21 år i riksdagen. Jag har under huvuddelen av denna tid varit ledamot av lagutskottet, varför en stor del av mina debattinlägg gällt just lagutskottets ärenden, men jag har även debatterat många andra frågor. Jag vill nu rikta ett tack till alla dem som jag har haft debatter med, och då särskilt mina kolleger i lagutskottet, vilka jag alla uppskattar mycket och känner stor tacksamhet mot och upplevt som fina kamrater. Vi har varit goda vänner oberoende av om vi har haft samma eller skilda uppfattningar i frågorna. Jag hoppas att detta skall prägla utskottet, kammardebatterna och riksdagsarbetet även i framtiden. Jag vill även framföra en förhoppning, som jag tror kan ha betydelse för att öka tilltron till partierna och deras företrädare, nämligen att vi skall bedöma frågor och förslag utifrån sakliga synpunkter oberoende av vilken eller vilka som är förslagsställare.

Anf. 99 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! När vi under de senaste åren har diskuterat den lokala konsumentverksamheten här i riksdagen har det alltid anförts att det finns kommunal konsumentverksamhet i de allra flesta av landets kommuner. Enligt

lagutskottets betänkande 1988/89:LU17 saknades kommunal konsumentverksamhet i endast tolv av landets alla kommuner. Året därpå stod det i ett motsvarande betänkande att det var bara fyra kommuner som var utan kommunal konsumentverksamhet. Siffrorna för 1990 varierar litet, men det rör sig om ungefär tolv kommuner som saknar sådan verksamhet. Och med denna rapportering verkar det ju som om det egentligen inte är så illa beställt.

Men eftersom jag ganska väl känner till hur det ser ut med den kommunala konsumentverksamheten i mitt eget län Östergötland, har jag hela tiden tvivlat på dessa uppgifter och på statistiken. Förra året gjorde jag därför en egen liten undersökning. Utgångspunkten för den undersökningen var att om konsumenterna i en kommun inte vet att det finns kommunal konsumentverksamhet är den faktiskt inte värd namnet, även om den skulle råka finnas med i någon statistik. Då är det något annat. Kommunal konsumentverksamhet är ju i första hand till för konsumenterna i kommunen, och om de inte ens vet om att den finns, vill jag inte kalla den kommunal konsumentverksamhet.

Jag tog därför fram telefonkatalogerna för Östergötlands län och Jönköpings län, det var tre olika delar, och såg efter om det någonstans gick att hitta ett telefonnummer eller någon annan hänvisning för varje kommun till kommunal konsumentverksamhet. Det bör ju vara så man gör om man som konsument vill söka upp en kommunal verksamhet; man tittar i telefonkatalogen efter ett telefonnummer eller en hänvisning, ringer dit och får i bästa fall reda på var verksamheten finns. Det var så jag gjorde. Jag gick igenom kommun efter kommun för att se efter var man kunde hitta hänvisningar till konsumentrådgivning eller konsumentverksamhet. Jag tittade inte bara på de kommunsidor som brukar finnas, utan jag tittade även inne i själva katalogen för att inte missa något.

Resultatet av detta, herr talman, blev värre än jag väntat. Av 25 kommuner i Östergötlands län och Jönköpings län var det 11 som uppgivit ett telefonnummer till kommunal konsumentverksamhet. I 14 fall saknades uppgiften helt och hållet. På ett ställe var det t.o.m. angivet att tjänsten skulle vara vakant t.o.m. den 31 augusti. Jag räknade inte med att det fanns kommunal konsumentverksamhet i Gislaved, som denna anteckning gällde.

Om den "research" jag gjorde är riktig är det alltså något lurt med de siffror som har uppgivits av konsumentverket, eller kanske av kommunerna själva till konsumentverket, och den vägen nått riksdagens betänkande. Inom parentes sagt var en majoritet av de kommuner som saknade kommunal konsumentverksamhet borgerligt styrda. Jag vill inte övertolka det på något sätt.

Hur sedan verksamheten fungerade och hur omfattande den var i de elva kommuner som hade verksamhet kan jag naturligtvis inte säga i detalj. En del vet jag har bra verksamhet. Norrköping och Motala är utmärkta exempel. De är föregångare på det här området. I andra kommuner vet jag att verksamheten är ganska haltande.

Eftersom förhållanden ändrar sig genom åren och vi kommer att diskutera den senaste tidens nedläggningar av kommunal konsumentverksamhet, borde jag kanske säga att jag gjorde den här undersökningen i höstas. Upp-

gifterna i telefonkatalogerna borde rimligen ha lämnats av kommunerna långt tidigare, dvs. under den period då det enligt våra uppgifter bara var fyra av landets kommuner som saknade konsumentverksamhet. Sedan dess vet vi att neskärningarna av den kommunala konsumentverksamheten har varit omfattande. Det troliga är alltså att om jag skulle göra om den här undersökningen för Östergötlands och Jönköpings län skulle verksamheten vara ännu glesare.

Jag är naturligtvis på det klara med att denna undersökning inte är uttömmande och att den inte säger allt om den befintliga kommunala konsumentverksamheten. Man kan naturligtvis inte bara prata om i hur många kommuner det finns verksamhet. Man måste också på något sätt relatera kommunernas insatser till antalet kommuninvånare och dessutom diskutera verksamhetens innehåll. Skulle det finnas en kommunal konsumentvägledare i Stockholm vore det naturligtvis näst intill liktydigt med att det inte finns någon alls.

Olika kommuners insatser och verksamhetens innehåll är det dess värre inte heller så väl ställt med överallt. Jag har på ett annat ställe, som jag skall återkomma till, hittat uppgifter om att man i 70 av de kommuner som uppges ha verksamhet bara hade verksamhet mellan en och nio timmar per vecka. En stor del av de här 70 kommunerna, kanske hälften, kan ha verksamhet på ett par timmar i veckan. Med detta vill jag alltså påstå att det är betydligt sämre ställt med den kommunala konsumentverksamheten i verkligheten än vi egentligen har en aning om. Det är viktigt att veta detta nu när vi skall behandla regeringens skrivelse och motionerna om den lokala konsumentverksamheten.

Först vill jag ta upp skrivelsen. Vi har alla läst den. Den är i all sin välmening litet lömsk. Läser man den, och det hoppas jag att man kommer att göra i landets kommuner, utan att veta det jag nu har relaterat och om man inte tänker på hur den här verksamheten i själva verket finansieras samt inte vet att det är en högst frivillig verksamhet för kommunerna, kan man tro att nu kommer regeringen att se till att den kommunala konsumentverksamheten kommer att blomstra. Skrivelsen är fylld av bra uppslag, kloka, genomtänkta formuleringar, en målmedveten och klok inställning till vad den lokala konsumentverksamheten har för betydelse. Det är i och för sig inget fel på det som skrivelsen ger uttryck för. Men, herr talman, tyvärr är det inget annat än ett slag i luften.

Jag vill ge ett exempel. Regeringen gör bedömningen att det behövs ett utökat stöd om den kommunala konsumentverksamheten skall utvecklas i enlighet med riksdagens konsumentpolitiska beslut av år 1986. Om gängse språkbruk gällde även här, borde det betyda att kommunerna nu kommer att få hjälp att bygga upp verksamheten. Anledningen till att man inte har någon verksamhet eller att man lägger ned verksamhet är till syvende och sist kommunernas dåliga ekonomi. Verksamheten är som sagt frivillig. När kommunerna måste skära i utgifterna drabbas naturligtvis den icke obligatoriska eller icke lagstadgade verksamheten först. Det som kommunerna behöver för att vända utvecklingen i fråga om den kommunala konsumentverksamheten är alltså i första hand ett ekonomiskt stöd. När vi i andra sammanhang talar om stöd och utökat stöd, är det faktiskt pengar det handlar om.

Men statsbidrag för den kommunala konsumentverksamheten avvisas såväl av regeringen som av utskottsmajoriteten. Det är bara vänsterpartiet som vill ta konsekvenserna av den här vissheten och föreslå att det, åtminstone i ett uppbyggnadsskede, skall utgå ekonomiskt stöd, alltså statsbidrag, till kommunerna. Staten måste på något sätt ekonomiskt stödja den här verksamheten. Jag menar att vare sig statsfinansiella skäl – man åberopar det statsfinansiella läget många gånger i lagutskottets betänkande – eller andra skäl ursäktar den hållning som andra politiska partier och regeringen intar när de inte vill inse nödvändigheten av direkt ekonomisk hjälp till den kommunala konsumentverksamheten.

Jag skall försöka förklara varför det är viktigt att gå på tvärs mot rådande ekonomiskt tänkande just när det gäller denna verksamhet. Jag vet också att trenderna är de motsatta. Statsbidragen till kommunerna minskar. Kommunerna skall i allt högre grad själva bära kostnaderna för sina utgifter. Vi ordnar skatteväxlingspengar mellan landsting och kommuner osv. Men jag vill trots detta hävda att det just i det här fallet är viktigt att gå andra vägen.

Att tala om konsumenter som grupp är faktiskt något relativt nytt. Vi är vana att i politiska sammanhang utgå från annan grupptillhörighet. Vi pratar om pensionärer, barnfamiljer, löntagare, arbetare, tjänstemän osv. Utifrån en sådan här grupptillhörighet styrs politiken och man riktar in sig på olika åtgärder. Men alltmer gör sig nu marknadens partsförhållande gällande. Vi har i dag pratat om marknaden, marknadsekonomi och liknande. Det är ofta vi gör det i lagutskottet. Det är någonting som är utmärkande för samhället över huvud taget. Ett nytt motsatsförhållande håller på att bli tydligt, det mellan producenter och konsumenter. I detta motsatsförhållande är det konsumenterna som är den svagare parten.

Konsumentpolitik är också något förhållandevis nytt jämfört med andra politiska verksamhetsområden. I stort sett har den bara 20 år på nacken. Jämför vi det med exempelvis hälso- och sjukvården eller någonting annat som är föremål för offentlig styrning – uppbyggnad, kontroll, stöd – är konsumentpolitikens 20 år ganska litet. Skulle vi göra en jämförelse med exempelvis den kommunala barnomsorgen inser man lätt att vi aldrig skulle haft den barnomsorg vi har om inte verksamheten i starten haft ekonomiskt stöd från staten. Om riksdag och regering hade nöjt sig med att sätta upp mål för kommunernas åtaganden när det gäller barn och barnomsorg, men gjort verksamheten fullt frivillig och nöjt sig med att låta ett centralt verk agera, som i och för sig hade bra idéer om hur förskoleverksamhet skulle kunna bedrivas, skulle det inte ha fungerat om man inte sett till att ha garantier för att kommunerna skulle uppfylla de mål och riktlinjer som riksdagen har satt.

Om man inser detta och om man menar allvar när det gäller konsumentpolitiken och konsumentverksamheten, är det verkligen inte till fyllest att riksdagen, som nu är fallet, undandrar sig ansvaret och överlåter detta på kommunerna, som får stå för hela den här verksamheten.

Vidare är konsumentverkets och allmänna reklamationsnämndens arbete i sin helhet beroende av en god verksamhet på lokal nivå just för att den egna verksamheten skall fungera.

De av statsmakterna uppsatta konsumentpolitiska målen kan inte uppnås utan medverkan från kommunal konsumentverksamhet. Det blir alltså ett

glapp här. Väldigt mycket kunskap och kunnande t.ex. försvinner ut i tomma intet om det inte finns en lokal verksamhet på det här området där man kan verkställa beslut, föra ut information och understödja arbetet när det gäller konsumentverkets och allmänna reklamationsnämndens verksamhet.

Riksrevisionsverket har nyligen kommit med en granskningsrapport, Statens styrning och uppföljning av den kommunala konsumentverksamheten.

Det är i denna rapport som jag har läst att kommunernas konsumentverksamhet till stor del bara består i ett par timmars arbete i veckan.

Herr talman! Ett kapitel i den här rapporten handlar om riksrevisionsverkets förslag till åtgärder. Jag tycker att rapporten är mycket viktig. Vi skulle i betydligt större utsträckning än vi nu gör använda oss både av riksdagens revisorers rapporter och av riksrevisionsverkets rapporter. Om de beslut som fattas i riksdagen inte följs upp och granskas, alltså om vi inte ser efter hur det ser ut efter det att beslut har fattats, kommer besluten på något sätt att vara ganska meningslösa. Vi har ju varit eniga om de konsumentpolitiska målen. Genom den här rapporten får vi åtminstone en aning om vilken genomslagskraft allt detta har fått och hur det ser ut ute i kommunerna.

Jag skall citera vad som står på s. 41 i riksrevisionsverkets rapport. Men först vill jag bara säga att man tidigare har redovisat ett ganska alarmerande läge. Riksrevisionsverket kommer med "förslag till åtgärder beroende på den fortsatta utvecklingen när det gäller omfattningen av den kommunala konsumentpolitiska verksamheten".

Två alternativ skissas. Jag nöjer mig med att återge vad som sägs beträffande det första alternativet:

"Om den påbörjade utvecklingen med nedskärningar av den kommunala konsumentpolitiska verksamheten fortsätter, föreslår RRV att:

- Det konsumentpolitiska området ses över, i syfte att utreda alternativa verksamhetsformer m m, samt vilka konsekvenser detta får för KOVs och ARNs verksamhet.

Konsumentfrågorna har fått en allt större plats i samhällsdebatten, inte minst genom Sveriges närmande till EG vilket medför ett omfattande arbete med harmonisering av regler m m. Nordiska ämbetsmannakommittén för konsumentfrågor (NÄK) som lyder under Nordiska ministerrådet svarar för det nordiska samarbetet i konsumentfrågor.

Inom landet omprövar emellertid nu många kommuner konsumentverksamheten. Ett tjugotal kommuner har aviserat nedläggning eller kraftig neddragning av verksamheten under 1991. Detta förhållande kommer att förstärka de skillnader som redan idag finns mellan kommunerna avseende omfattning och inriktning av verksamheten.

Enligt RRVs bedömning kan inte en fortsatt nedåtgående trend av verksamhetens omfattning uteslutas mot bakgrund av det ekonomiska läget. Eftersom verksamheten är frivillig för kommunerna är den också lätt att lägga ned. RRVs studie visar att det redan med nuvarande omfattning är svårt för en stor del av kommunerna att bedriva annat än efterfrågestyrd direktrådgivning.

Vidare förutsätter KOVs nuvarande organisation" – och märk väl detta – "en fungerande kommunal konsumentverksamhet. Även om näringslivets

egenåtgärder i form av tex branschöverenskommelser ökar i omfattning krävs en kontroll av att överenskommelserna efterlevs. Detta sköts smidigast på lokal nivå. KOV har sedan flera år tillbaka ingen direktrådgivning till allmänheten utan denna sköts av KKV."

Med detta låter jag mig nöja. Det är nämligen ungefär samma resonemang som kommer i fortsättningen.

Jag anbefaller alla dem som säger sig värna om den lokala konsumentverksamheten och om konsumentfrågor i allmänhet läsning av den här rapporten i dess helhet. Det är tyvärr ganska nedslående att läsa detta. Men om särskilt lagutskottets värderade ledamöter gör det och därefter också visar att de är villiga att ta konsekvenserna utifrån vad de då vet och, framför allt, om de är beredda att göra något för att de konsumentpolitiska mål skall kunna uppnås som vi har varit eniga om, kommer det att bli nödvändigt att följa vänsterpartiets linje när det gäller de åtgärder som vi har föreslagit. Jag bara beklagar vad som kommer att hinna hända med den lokala konsumentverksamheten innan vi har kommit så långt.

Herr talman! Jag har uteslutande uppehållit mig vid själva kärnfrågan beträffande den lokala konsumentverksamheten, dvs. frågan om denna verksamhets vara eller icke vara. Så allvarligt är läget nu. Det handlar således om huruvida vi skall ha den här verksamheten eller ej.

Jag hade inte tänkt säga så mycket om innehåll, inriktning och kvalitet. I regeringens skrivelse redovisas, som jag sade tidigare, i huvudsak goda förslag. Vänsterpartiets linje beträffande innehållet i konsumentpolitiken har jag redan haft tillfälle att redovisa, såväl i motioner som här i kammaren.

Med detta yrkar jag bifall till reservation 1 som vi i vänsterpartiet står bakom och som handlar om just statligt stöd till den lokala konsumentverksamheten. I övrigt stöder jag skrivelsen i fråga.

Slutligen vänder jag mig till Martin Olsson. Det har varit mycket tillfredsställande för mig att under de tre senaste åren ha fått arbeta tillsammans med dig i lagutskottet. Du imponerar med din noggrannhet och kunnighet. Själv är jag ju en inom området ganska oerfaren ledamot. Därför har ditt vänliga sätt och ditt tålmodiga bemötande när det gällt att så att säga ta sig fram i alla irrgångar i olika procedurer många gånger varit till stor glädje för mig. Jag beklagar att du nu lämnar oss i utskottet. Men jag är övertygad om att dina partikamrater kommer att fortsätta med det här arbetet. Jag tackar dig alltså för de år som vi har fått arbeta tillsammans.

Anf. 100 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Detta ärende, som alltså gäller den lokala konsumentverksamheten, kan tjäna som exempel på hur ett minoritetsparti kan påverka politiken utan att för den skull få ta äran åt sig för det och kunna visa upp resultat för sina väljare. Ett minoritetsparti kommer alltså med ett förslag, som avvisas av riksdagen men som senare ändå förverkligas genom att majoritetspartiet gör delar av förslaget till sitt. Sedan får vi kanske debattera här med regeringspartiets representanter om huruvida vi verkligen har haft ett inflytande eller inte. Efter avslutad replikomgång kan vi kanske diskutera vad som kom först. Var det hönan eller ägget?

Under den allmänna motionstiden väckte vi i miljöpartiet en motion om

konsumentpolitiken. I denna motion har vi bl.a. gett uttryck för vår oro över att flera kommuner har skurit ned sin konsumentverksamhet; detta som ett led i den allmänna strävan att göra besparingar. Vi föreslog extra anslag till konsumentverket – det var vad som var aktuellt vid det tillfället – som stöd för extra insatser riktade till kommunerna för att de ansvariga där skulle få klart för sig att det inte bara är den enskilde konsumenten som tjänar på en bra konsumentvägledning. Också kommunen kan på det sättet göra besparingar.

Vi sade att konsumentkontorets budgetrådgivning måste förbättras. Därigenom skulle det snabbt kunna bli lägre socialhjälpskostnader för kommunen. Vi föreslog också att information om miljöaspekter och förpackningar skulle spridas – något som resulterar i en minskad sopmängd, och detta i sin tur gör att det blir lägre kostnader för hanteringen av sopor och avfall. Det är alltså inte bara fråga om kvantiteten, utan det är också fråga om kvaliteten. Det blir ju lättare att ta hand om avfallet om detta inte innehåller så många gifter och skadliga ämnen.

Regeringens skrivelse, som vi behandlar i dag och som gäller den lokala konsumentverksamheten, presenterades dagen innan vår motion avslogs av riksdagen. Vi är alltså i huvudsak nöjda med den aktuella satsningen på att hjälpa kommunerna när det gäller att utveckla formerna för den kommunala konsumentverksamheten.

Förköpsrådgivning är bra, och det är bra att man satsar på att lösa konsumenttvister samt på marknadsbevakning. Det är bra med stöd till ungdomsprojekt. Det är naturligtvis också bra att man vill få en satsning på budget- och skuldrådgivning. Det är just detta vi föreslår i vår motion.

Regeringen vill alltså prioritera en rad verksamheter i det stöd som erbjuds kommunerna. Många av dessa verksamheter satsar kommuner och konsumentverket på redan i dag. Vad jag är rädd för i detta sammanhang är att man flyttar över ytterligare resurser till just dessa områden.

Jag saknar stödet till miljö- och energirådgivning. I dag arbetar bara en tredjedel av landets kommuner med miljöaspekterna på konsumtionen genom sina konsumentvägledare. I kommuner där man ger sådan rådgivning har det visat sig att det även på kort sikt minskar kostnaderna förutom vinsterna för miljön. Jag är ganska förvånad och besviken över att alla de partier som gärna kallar sig miljöpartier inte vill stödja vårt förslag att även miljö- och energirådgivning skulle ingå bland de prioriterade områden som kommunerna skulle få hjälp med.

Herr talman! Jag yrkar därmed bifall till reservation 3.

När det gäller insatserna för marknadsbevakning föreslås bl.a. att kommunernas konsumentsekreterare också skall utbilda företagen för att öka deras kunskap om de regler som gäller till skydd för konsumenten samt stimulera företagen till egenåtgärder. Jag har hört kritik mot detta förslag från kommunalt konsumentvägledarhåll. Man anser att detta kan leda till oklarhet om vilka intressen som konsumentsekreterarna egentligen företräder. Man tycker att det är viktigt att hålla isär handelns och konsumenternas intressen. Dessutom är det tveksamt om kommunala och statliga resurser skall användas till utbildning av företagens personal. Den borde företagen själva kunna

stå för. Även detta bör ges regeringen till känna, vilket vi föreslår i reservation 5.

Sedan, herr talman, vill jag ta upp reservation 7, som grundar sig på en enskild miljöpartimotion, K79, vari presenteras ett intressant förslag om att man skall förbättra konsumentinformationen genom att utnyttja den utomordentliga genomslagskraft som TV-mediet har. I motionen föreslås att myndigheterna skall utnyttja TV genom att köpa programtid, när vi nu får reklam-TV, och på så sätt dels stärka de nya mediernas resurser, dels få en bra och saklig konsumentinformation som motvikt mot den reklam som dyker upp både i TV-medierna och för övrigt ute i samhället.

Jag vill slutligen göra som Elisabeth Persson och tacka Martin Olsson för dessa tre år. Det har varit mycket värdefullt att Martin Olsson har funnits med i utskottet. Han har varit vänlig och hjälpsam. När jag kom till riksdagen och utskottet efter valet 1988, var det många gånger svårt att hitta rätt bland turerna. Martin har alltid ställt upp och hjälpt till. Utskottsarbetet har blivit mycket lättare tack vare Martin. Jag vill tacka honom för detta.

Anf. 101 BENGT KRONBLAD (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlar utskottet en skrivelse från regeringen om den lokala konsumentverksamheten. I skrivelsen redovisas bl.a. de åtgärder som regeringen har vidtagit och avser att vidta. Åtgärderna syftar till att öka kunskaperna om den kommunala konsumentverksamheten och dess effekter samt utveckla formerna för en effektivare kommunal konsumentverksamhet. Åtgärderna har också till syfte att stärka frivilliga organisationers möjligheter att lokalt arbeta med konsumentfrågor samt att effektivisera det statliga stödet till den lokala konsumentverksamheten.

Vad som har anförts i skrivelsen föranleder inga erinringar från utskottets sida. Samtliga motionsyrkanden avstyrks. Till betänkandet har fogats sju reservationer och ett särskilt yttrande.

Utskottet delar regeringens uppfattning att den lokala konsumentverksamheten måste få ett ökat stöd. En stark lokal förankring är nödvändig om konsumentpolitiken skall bli framgångsrik. Mot bakgrund av att några kommuner har lagt ned eller beslutat att lägga ned sin konsumentverksamhet framhålls i skrivelsen att det är dokumenterat att konsumentverksamhet kan spara pengar genom bl.a. minskade socialbidragskostnader. Jag vill instämma i vad Elisabeth Persson sade om vikten av denna verksamhet och av att den redovisas på ett riktigt sätt.

Regeringen framhåller vidare att den lokala konsumentverksamheten skulle kunna effektiviseras genom att i högre grad prioritera budgetrådgivning, varuförsörjning, tvistlösning, marknadsbevakning och utbildning men också kontakter med skolan.

I skrivelsen påpekas också att det är mycket viktigt att ungdomarnas roll uppmärksammas, bl.a. mot bakgrund av att skuldsättningen bland ungdomar har ökat oroväckande under de senaste tio åren.

Regeringen och utskottet vill inte detaljstyra kommunernas verksamhet och är därför övertygade om att konsumentverksamheten bör vara frivillig för kommunerna även framöver. För att stödja och utveckla verksamheten initierar regeringen ett antal konkreta åtgärer:

– Sammanlagt 6 milj.kr. avsätts under tre år för lokala projekt, som skall stärka ungdomarna i rollen som konsumenter.
– Konsumentverket och socialstyrelsen skall med hjälp av pengar från spardelegationen stödja en utbyggnad av budget- och skuldrådgivningen i kommunerna.
– Konsumentvägledarnas möjligheter att få mer vidareutbildning skall undersökas.
– Konsumentverket har fått i uppdrag att utreda möjligheterna för ett ökat samarbete mellan kommun och stat, bl.a. vad gäller marknadsbevakning.
– En speciell samrådsgrupp knyts till konsumentminister Margot Wallström.
– Det statliga stödet till konsumentverksamheten skall effektiviseras.
– Information om konsumentverksamhetens betydelse för människor och samhällsekonomin i dess helhet skall spridas.

Under senare tid har flera kommuner lagt ned eller aviserat begränsningar av sin konsumentverksamhet. Det är oroande och strider mot såväl riksdagens som regeringens målsättning att alla kommuner skall ha konsumentverksamhet.

Herr talman! Jag vill även kommentera de reservationer som har fogats till betänkandet. Till Elisabet Franzén vill jag säga att vi visst även i kväll kan diskutera vem som kom först med idéerna. Var det vissa partier? Var det miljöpartiet eller var det någon annan? Elisabet Franzén frågade mig: Vem påverkar vem? Vem kom först: hönan eller ägget? Jag skulle vilja fråga Elisabet Franzén: Varför utesluta tuppen i detta sammanhang?

I reservation 1 föreslås att statsbidrag skall utgå till kommunerna för den kommunala konsumentverksamheten. Som framgår av regeringens skrivelse kommer nu olika former av stöd att ges till den kommunala konsumentverksamheten. Enligt utskottets mening bör resultaten av dessa åtgärder avvaktas innan man överväger huruvida ytterligare stöd bör utgå. Vi har tidigare talat om det statsfinansiella läge som råder. Därmed avstyrker utskottet reservation 1.

I reservation 2 berörs budget- och skuldrådgivningsfrågan. Utskottet ställer sig positivt till att budget- och skuldrådgivning ges en mer framskjuten position. De hushållsekonomiska frågorna har under de senaste åren kommit att spela en allt större roll i konsumentpolitiken, och ute i kommunerna har intresset och förståelsen för budget- och skuldrådgivning ökat väsentligt. Enligt utskottets mening är det angeläget att verksamheten med budget- och skuldrådgivning i kommunerna prioriteras ytterligare och ges ett speciellt stöd och en speciell inriktning.

Beträffande reservation 3 om miljö- och energirådgivning har utskottet redan tidigare vid flera tillfällen framhållit att det måste överlåtas åt kommunerna att med utgångspunkt i de lokala betingelserna och konsumenternas önskemål själva avgöra var tyngdpunkten i konsumentverksamheten skall ligga.

Det är givetvis en fördel om konsumentrådgivningen kan omfatta miljö- och energiaspekter, liksom andra områden som är av betydelse för konsumenterna. Några hinder för kommunerna att satsa på sådana projket finns inte. Utskottet delar härvidlag regeringens uppfattning att det finns en risk

för att alltför många och stora uppgifter leder till att verksamhetens gränser blir otydliga. Ett alltför brett arbetsfält ställer också stora krav på konsumentvägledarna. Det är därför enligt utskottets mening nödvändigt med vissa prioriteringar.

I reservation 4 tar centerpartiet upp frågor kring kost och hälsa. De frågor som berörs i reservationen faller för närvarande utanför konsumentverkets och den lokala konsumentverksamhetens arbetsområde. Information och rådgivning i spörsmål av den här typen ankommer i stället på andra myndigheter, främst då livsmedelsverket och socialstyrelsen. Enligt utskottets mening kan det inte gärna komma i fråga att konsumentrådgivningen nu skall ges vidgade arbetsuppgifter. Behovet av konsumentupplysning rörande kostfrågor får därför tillgodoses på annat sätt.

Jag vill i anslutning till detta informera kammaren om att regeringen nyligen har avlämnat en proposition om vissa folkhälsofrågor till riksdagen. Där föreslår man att ett statligt folkhälsoinstitut skall inrättas den 1 januari 1992. Enligt utskottets mening får syftet med motionen och reservationen därmed anses tillgodosett.

I reservation 5 från miljöpartiet anförs beträffande marknadsbevakning att arbetet med stöd till både konsumenter och företagare kan leda till oklarhet om vilka intressen som konsumentsekreterare egentligen företräder. Utskottet ansluter sig till regeringens bedömning när det gäller behovet av en ökad marknadsbevakning.

Mot bakgrund av vad som tidigare har redovisats rörande syftet med marknadsbevakning kan utskottet inte finna annat än att motionen måste bygga på ett missförstånd. Några tvivel om att kommunernas företrädare i sådana här sammanhang har att ta till vara konsumenternas intressen anser vi från utskottet icke föreligga.

I reservation 6 föreslås att hushållningssällskapen skall få möjlighet att utnyttja stöd. Utskottet anser inte att riksdagen nu skall göra något uttalande som innebär att en viss organisation skall prioriteras vid fördelning av det stöd som kan utgå till konsumentorganisationer.

I reservation 7 anser miljöpartiet att reklamen i TV borde ersättas med konsumentupplysning, som skulle bekostas via ökade anslag på konsumentområdet. Riksdagen har nyligen tagit ställning till frågor om anslag på konsumentområdet. Enligt utskottets mening bör riksdagen inte nu göra några uttalanden om ökade anslag för eller om inriktningen av det konsumentpolitiska arbetet. Frågor av denna art bör i stället tas upp i samband med att riksdagen – med tillämpning av det nya budgetsystemet – fastställer de ramar som skall gälla också på konsumentområdet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan i lagutskottets betänkande angående den lokala konsumentverksamheten.

Herr talman! Jag vill också vända mig till Martin Olsson och tacka honom för hans mycket engagerade och kunniga arbete i utskottet, som han utfört med stor kunskap och på ett gemytligt sätt. Efter Martin Olssons 21 år i riksdagen önskar jag honom god hälsa, och att han som en glad konsument får mer tid att kunna konsumera vad vi tillsammans skapar i det goda svenska folkhemmet.

Anf. 102 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Bengt Kronblad vill inte medverka till att det skall utgå statsbidrag till den kommunala konsumentverksamheten. Han säger att verksamheten skall stödjas på annat sätt. Då vill jag fråga: Kan Bengt Kronblad ge mig ett enda exempel på hur konsumenterna i Ödeshög blir hjälpta genom regeringens skrivelse? Jag kan berätta att i Ödeshög finns inte och har aldrig någonsin funnits lokal konsumentverksamhet. Norrut ligger Vadstena kommun, där man bedriver konsumentverksamhet tre timmar varje helgfri onsdag. Österut ligger Boxholms kommun. Där finns inte någon lokal konsumentverksamhet, så den kommunen går det inte heller att samarbeta med. Det lönar sig inte att vidareutbilda några lokala konsumentvägledare, eftersom det inte finns några sådana. Det finns ingen verksamhet att effektivisera. Vidare finns det inte några budgetrådgivningsexperter att vidareutbilda eller någon sådan verksamhet att utveckla. Hjälp mig! Ge mig ett exempel på att regeringens skrivelse kommer att betyda någonting för konsumenterna i Ödeshög.

Anf. 103 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Bengt Kronblad tog upp debatten om vilket som kom först, hönan eller ägget. Han undrade varför jag uteslöt tuppen i sammanhanget. Det behövs ingen tupp för att hönan skall kunna lägga ägg, bara om det skall gå att driva fram kycklingar ur äggen. Jag avstår från att dra vidare paralleller till det ärende som vi nu behandlar.

Med anledning av vår reservation 5 sade Bengt Kronblad att den bygger på ett missförstånd. Det råder inga tvivel om att konsumentsekreterarna skall företräda konsumenternas intressen. Vi är fullt medvetna om att det är det som är avsikten. Samtidigt har vi från konsumentsekreterarhåll hört att det kan uppstå lojalitetskonflikter i och med att man sprider sina insatser till att omfatta även företagen. Resurser från kommuner och stat kommer att gå till information på företagen, trots att företagen själva borde kunna stå för kostnaderna.

Det handlar om innantill läsning. I vår reservation 7 om konsumentupplysning i TV säger vi inte att reklamen skall ersättas med konsumentrådgivning, utan att den skall kunna utgöra en motvikt till den kommersiella reklamen. Vi avslutar reservationen med att det får ankomma på regeringen att i samband med nästa års budgetproposition närmare ange förslag till medelsanvisning för en utvidgad konsumentupplysning i enlighet med det som anförs i reservationen. Det är ungefär detsamma som Bengt Kronblad sade. Jag skall fundera till nästa replikomgång om jag skall yrka bifall till reservationen. Jag kan kanske få Bengt Kronblads stöd för den efter det att han har läst rätt innantill.

Anf. 104 BENGT KRONBLAD (s) replik:

Herr talman! Elisabeth Persson frågade vad man skall göra med Ödeshög. Det är allvarligt när man i olika kommuner inte tar ansvar för kommunens invånare.

När det gäller det beslut som riksdagen har fattat och som regeringen har lagt fast som målsättning vill jag återigen upprepa att det är mycket

oroande – och det strider också emot målsättningen att alla kommuner skall ha konsumentverksamhet – om man inte utvecklar sådan verksamhet i t.ex. Ödeshög. Jag vet att det finns fler kommuner som inte har någon konsumentvägledning. Därför är det viktigt att vi i det politiska arbetet driver dessa frågor på den nivå som är fastställd. Det pågår ju en diskussion om den politiska kompetensen och om var besluten skall fattas.

Vi har i riksdagen sagt att det är de kommunala politiska instanserna som skall ansvara för den delen av besluten men att ramarna och riktlinjerna fastställs i riksdagen. Därför är det viktigt att vi också i vårt politiska arbete på kommunalt plan engagerar oss i det här arbetet. Skulle det bli så att de mål som riksdagen har fastställt inte kan förverkligas borde vi, precis som Elisabeth Persson tidigare var inne på, via riksdagens revisorer se över var det brister och på vilket sätt man skall kunna få en bättre uppföljning av de intentioner som vi uttalat i det beslut som vi har fattat.

Till Elisabet Franzén: Det kan vara mycket intressant att använda sig av medierna för konsumentinformation i konsumentfrågor. Sådan informationsverksamhet bedrivs en hel del via TV. Jag för min del har inte någonting emot att man använder sig av medierna för konsumentinformation. Det är viktigt att detta kan utvecklas men kanske inte riktigt med just sådan uppläggning som Elisabet Franzén tidigare redovisade.

Anf. 105 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Så länge denna verksamhet är frivillig hjälper ingen revision eller utvärdering. Tyvärr är det så. Först när verksamheten blir obligatorisk eller kopplas till något slags morot, nämligen ekonomiska incitament så att man får statsbidrag, tror jag att vi kan nå målen. Men hur det går med frivillig verksamhet att förverkliga de i och för sig utmärkta konsumentpolitiska mål som vi har fastställt i riksdagen begriper jag inte. Det är ett växande problem egentligen att riksdagen talar om för kommunerna hur de skall göra, men vi sätter ingen kraft bakom det hela. Vi gör inte verksamheten obligatorisk, och vi stöder den inte ekonomiskt utan bara talar om vad som bör göras. Det blir då som det blir. Jag tycker att det är väldigt otillfredsställande.

Jag tycker att det skulle vara bra att från Bengt Kronblad här få höra att han tycker att den här verksamheten måste få ekonomiskt stöd, även om jag naturligtvis förstår att Bengt Kronblad också måste säga att det just nu inte finns pengar. Men något slags principdeklaration eller förklaring om att verksamheten måste stödjas är viktig. Vi måste ta vårt ansvar och värna om denna verksamhet.

Anf. 106 BENGT KRONBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag sade tidigare att jag ansåg det viktigt att vi har konsumentpolitisk verksamhet ute i kommunerna. Jag citerade ur det riksdagsbeslut som vi har fattat. Den samrådsgrupp som är knuten till ministern har också till uppgift att arbeta med dessa frågor och se på vilket sätt utvecklingen sker. Jag kan personligen direkt säga att skulle inte konsumentverksamheten byggas ut i den utsträckning som vi i riksdagen har intentioner för,

måste vi givetvis ompröva dessa frågor. Självfallet är det här en kommunalpolitisk angelägenhet.

Elisabeth Persson och jag har många gånger varit överens om att man i den politiska beslutsprocessen skall lägga beslut, som berör människorna så nära som konsumentpolitiken gör, så nära de berörda som möjligt. Därför är det viktigt att vi politiker också inom kommunalpolitiken driver dessa frågor för att få det skyddsnät som vi tydligen alla är överens om under detta riksdagens kvällsplenum, dvs. en aktiv konsumentpolitik också i Ödeshög.

Anf. 107 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Den kommunala konsumentverksamheten är ett frivilligt åtagande för kommunerna enligt 1986 års beslut. Detta bör enligt vår uppfattning inte ändras. Kommunerna bör även fortsättningsvis själva kunna besluta i dessa frågor. Vi avvisar statlig inblandning, såsom har föreslagits i flera motioner som följer detta betänkande.

Varje enskild kommun avgör bäst om och i så fall hur och i vilken utsträckning den kommunala konsumentverksamheten skall bedrivas. Om inte kommunen i fråga är övertygad om värdet av verksamheten, kan verksamheten inte bli särskilt framgångsrik. Detta är vår utgångspunkt när olika krav på den kommunala konsumentverksamheten framförs.

Eftersom området ligger under kommunernas beslutandeområde enligt vårt synsätt, avser vi inte att närmare ta ställning i sak i detta betänkande. Åtgärder som mer eller mindre påtvingar kommunerna att starta konsumentverksamhet stöder vi naturligtvis inte heller. Eftersom betänkandet i många avseenden är genomsyrat av ett tänkande som kontrasterar mot vårt synsätt, på grund av alla de olika uttalanden som görs i betänkandet med anledning av regeringens skrivelse och motionerna, har vi valt att i stället för att mer eller mindre skriva om betänkandet lägga fram våra principiella synpunkter i ett särskilt yttrande, där vi redogör för varför vi inte deltar i de olika ställningstagandena i detta betänkande.

Liksom vad gäller vårt ställningstagande i ärendet om prisinformation vill vi inte göra sådana ingrepp i marknadsekonomin som här föreslås av olika partier i olika avseenden. Det kraftigaste detaljingreppet står att finna i en miljöpartimotion, där man t.o.m. vill att konsumentvägledarna skall styra konsumenternas val av produkter mer i detalj. Ett sådant synsätt ligger långt ifrån vad vi moderater anser att vårt land behöver för att avveckla allt grus som hällts i det marknadsekonomiska maskineriet.

Vi menar att varje liten marknadskraft, varje konsument själv utan inblandning från någon, skall fritt kunna träffa sitt konsumtionsval. Enligt vår uppfattning blir det omöjligt att skapa den allvetande konsumentvägledaren, den som alltid vet bäst, en person som tycks leva i en del motionärers sinnevärld.

Vi tror på oberoende frivilligorganisationer på konsumentområdet. Men i det avseendet är Sverige tyvärr ett relativt outvecklat land. De organisationer som socialdemokraterna hänvisar till i dessa sammanhang skulle knappast godkännas som medlemmar i ICA, EGs samarbetsorganisation och lobbinggrupp på området. Men eftersom vi moderater anser att frågan om den lokala konsumentverksamheten även fortsättningsvis skall avgöras helt på

det kommunala planet, tar vi inte ställning i frågor som gäller detaljutformning och annat inom den kommunala konsumentverksamheten.

Man undrar onekligen vilka kommunala utgifter som kommunerna skall dra in på för att få utrymme för utbyggd konsumentverksamhet. Det råder som bekant kommunalskattestopp i landet. Är det äldrevården, läromedlen, stödet till handikappade eller barnomsorgen som drabbas? Grundläggande politisk hederlighet kräver att man får veta hur olika utgifter skall betalas.

Herr talman! Jag har inget yrkande, eftersom moderaterna avstår från ställningstagande i de olika momenten i detta betänkande.

Däremot vill även jag vända mig till Martin Olsson och tacka honom för de trevliga år som vi har haft i lagutskottet tillsammans. Martin Olsson är en glad och vänlig person. Han har alltid tid att stanna upp för en liten mänsklig stund, som det ibland kan vara litet ont om i den delvis isolerade värld som det här huset märkligt nog ibland är.

Martin har en osannolik förmåga att veta vad som har beslutats i lagutskottet åratal bakåt i tiden. Jag önskar att man kunde tillägna sig den. Särskilt mycket betyder det nog när man är ny att möta en sådan som Martin i lagutskottet. Det har också omvittnats av fler än jag som var nya när den här mandatperioden började. Då är det särskilt viktigt med mänsklig värme, tror jag.

Vart du än kommer, Martin, skapar du vänner omkring dig. Jag vill bara gratulera de människor som i fortsättningen kommer att få ha dig omkring sig i sina vardagsliv.

Anf. 108 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Jag skulle gärna vilja göra ett genmäle, men jag uppfattade inte riktigt vad Charlotte Cederschiöld sade. Jag tyckte att hon sade att det finns en miljöpartimotion, där vi vill att konsumentsekreterarna skall styra konsumenternas beteende mer i detalj. Jag var litet ouppmärksam, så jag kanske missade vissa detaljer. Jag ber Charlotte Cederschiöld att upprepa vad hon sade.

Anf. 109 BENGT KRONBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte förlänga kvällens sammanträde, men jag måste rätta till ett uttalande som jag gjorde tidigare under debatten. Jag sade till Elisabeth Persson att jag ansåg att alla här i riksdagen tycker att det är viktigt att konsumenternas situation och roll förstärks. Efter att ha lyssnat till Charlotte Cederschiöld konstaterar jag att det finns grupper i riksdagen som inte har denna uppfattning.

Anf. 110 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Herr talman! Nej, Elisabet Franzén hörde nog inte riktigt vad jag sade. Jag hänvisade till en motion som fanns bland denna mängd av motioner som behandlas i detta betänkande. Det är en miljöpartimotion där miljöpartisten talade om att konsumentvägledaren skulle tala om mera i detalj vilka produkter som konsumenten skulle nyttja och konsumera. Det tyckte vi var att gå osedvanligt långt. Det var litet markant.

Vår grundläggande inställning, Bengt Kronblad, är att detta är en fråga för kommunerna. Vi har inte tagit ställning, vilket klart och tydligt framgår.

Eftersom det nu är kommunalskattestopp och det ekonomiska läget är som det är, vill vi påpeka att det är svårt att ålägga kommunerna något. Kommunerna skall helt och hållet själva bestämma. Om de just nu skall utvidga verksamheten, måste de naturligtvis dra in på barnomsorg, äldrevård, stöd till handikappade, läromedel eller något annat motsvarande. Det är ett faktum. Man kan inte bara ålägga nya uppgifter utan att veta var pengarna skall tas ifrån. Det är politiskt hederligt att visa hur saker och ting skall finansieras. Men vi har inte tagit ställning till om kommunerna skall bedriva kommunal konsumentverksamhet eller ej.

Anf. 111 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Det var bra att jag fick ett klarläggande från Charlotte Cederschiöld att det gällde en motion. Jag känner inte igen den, och jag vet inte vilken motion det gäller. Jag kan inte ge något genmäle. Partiets ställningstagande framgår av reservationerna.

Anf. 112 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Den debatt som lagutskottet har haft i dag är snart till ända. Jag skulle vilja säga några ord om den lokala konsumentverksamheten. Jag tycker att vi har haft en aktiv session i år då det gäller konsumentpolitiken. Det är bra. Vi behöver lära oss att hushålla med våra resurser, både på det nationella planet och i våra enskilda hushåll. Där delar jag inte Charlotte Cederschiölds åsikt. Jag tycker att det är bra att det finns lokal konsumentverksamhet.

Målet för en aktiv konsumentpolitik är att lära ut bättre resurshushållning för en bättre samhällsekonomisk utveckling och en ökad ekonomisk tillväxt.

Som ett led i denna verksamhet finns den lokala konsumentrådgivningen. Konsumentverket finns på den nationella nivån. Men huvuddelen av den konsumentpolitiska verksamheten förutsätts ske på det lokala planet nära de enskilda konsumenterna. Det är det som är själva kärnan i vår konsumentpolitik. Verkligheten är ju som det har sagts tidigare, nämligen att den lokala verksamheten är frivillig och att några statsbidrag inte utgår.

Före jul kom alarmerande rapporter från olika kommuner om indragningar av den lokala konsumentverksamheten. Det är självklart att när plånboken är tom – och många kommuner brottas ju med allvarliga ekonomiska problem – ifrågasätts all verksamhet. Den socialdemokratiskt förda politiken har ju tyvärr orsakat finansiella problem både för kommuner och för den enskilde individen. Konsumenternas köpkraft minskar på grund av landets ekonomiska problem. Många hushåll klarar inte i dag av sin ekonomi utan måste vända sig till det sociala för förstärkning. Flera hundra tusen hushåll måste få socialhjälp. Arbetslösheten stiger, och det finns behov av att nå nya grupper för rådgivande insatser. Vad händer då?

Jo, herr talman, 13 kommuner lägger nu ner konsumentverksamheten. 7 kommuner förebådar en inskränkning av pågående verksamhet. Det betyder att cirka en miljon invånare i landet kommer att finnas utanför den reguljära konsumentverksamheten. Här handlar det om så stora kommuner som Örebro, en socialdemokratiskt styrd kommun, och Södertälje. Men det är även många små kommuner som saknar denna verksamhet. I 9 kommuner

saknas helt konsumentvägledning. Totalt 30 kommuner har en begränsad eller ingen rådgivning alls.

Folkpartiet liberalerna anser att det nu är särskilt viktigt att försöka upprätthålla den kommunala rådgivningen i hushållens tjänst. Vi tror att de konsumentpolitiska insatserna kommer att öka i betydelse. Den lokala konsumentrådgivningen är en motor, ja, själva navet i verksamheten.

Det förslag som konsumentminister Margot Wallström lagt fram angående den kommunala verksamheten anser vi vara ett steg i rätt riktning. Vi är övertygade om att de 60 miljoner som kommunerna sammantaget lägger ned på den lokala verksamheten – och som enbart är en liten del av kommunernas budget – ges samhällsekonomiskt mångfaldigt tillbaka i form av bättre planerade inköp från konsumenternas sida och över huvud taget bättre ekonomisk planering för den enskilda konsumenten. Med andra ord en ökad resurshushållning!

Men det finns också anledning att vara självkritisk till den nuvarande rådgivningens funktioner. Besluten om resurstilldelning och inriktning av konsumentverksamheten ligger, som jag tidigare framhållit, hos de enskilda kommunerna. Resultatet skall vara att få en anpassning av verksamheten till de lokala förutsättningarna. Man kan dock inte komma ifrån att statsmakterna och regeringen har ett ansvar för att på olika sätt påverka den kommunala verksamheten att arbeta i enlighet med konsumentpolitikens mål. Det är fastslaget av riksdagen.

Elisabeth Persson har tidigare tagit upp rapporten från riksrevisionsverket. Jag tycker också att det är en skrift som manar till studier och granskning. I den finns en rad viktiga synpunkter. Rapporten handlar om statens styrning och uppföljning av den kommunala verksamheten. Där konstaterar riksrevisionsverket detta förhållande. Där framhålls även konsumentverkets och allmänna reklamationsnämndens ansvar för uppföljning och utvärdering. Det är verkligen viktigt att vi får en uppföljning och en utvärdering av verksamheten.

Det råder stor osäkerhet ute i kommunerna om hur arbetet skall bedrivas och hur det skall anpassas till de lokala behoven. Effekten kan då bli att kommunpolitikerna ifrågasätter – vilket man har gjort – verksamheten och nyttan av densamma, med resultatet att verksamheten läggs ned. Det skulle allvarligt skada konsumenterna om nedläggningstrenden fortsätter. När konsumentfrågorna får en allt större plats i samhällsdebatten, inte minst genom Sveriges närmande till EG, vore det olyckligt om den lokala verksamheten blir lidande. Ett närmande till EG kommer att innebära ett omfattande arbete med harmonisering av konsumentregler. Svensk aktiv konsumentpolitik har en betydelse för detta harmoniseringsarbete, och det gäller även för den lokala verksamheten.

I den fördjupade anslagsframställning som konsumentverket arbetar med blir det därför av betydelse att arbetet för den lokala rådgivningen prioriteras och värderas som nödvändigt för att verket totalt skall kunna vara till gagn för konsumenterna, dvs. till gagn för konsumenterna genom att föra ut de kunskaper som finns hos verket. Många kommuner har behov av stöd från konsumenverket för att kunna ta ställning i frågor vad gäller inriktning av verksamheten i dag.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till lagutskottets hemställan. Men jag är samtidigt övertygad om att flera av de här berörda frågeställningarna beträffande den kommunala konsumentverksamheten kommer att uppmärksammas av kommande riksdagsförsamlingar.

Till sist innan jag slutar vill jag, liksom de övriga kamraterna i lagutskottet, tacka Martin Olsson. Chosefritt och utan stora åthävor har du framfört inte bara dina åsikter utan även fakta i arbetet i lagutskottet. Du är en god kamrat i utskottet, vilket välvilligt och mycket uttryckfullt har vittnats om i talarstolen i dag. Du är hjälpsam och generös att dela med dig av fakta och kunskaper. Det är fantastiskt att du har funnits i lagutskottet i 21 år. Genom din person, ditt kunnande och ditt lugna sätt har du varit en stark representant för ditt parti. Men du har också visat förståelse för andra åsikter än dem du själv företrätt. För allt detta vill jag och mina folkpartikamrater i lagutskottet framföra ett varmt tack. Lycka till, Martin Olsson, och njut av livet!

Anf. 113 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Ulla Orring måtte inte ha uppfattat att jag sade att vårt ställningstagande var att kommunerna själva skall bestämma i dessa frågor. Jag citerade vad Ulla Orring själv sade, nämligen: När plånboken är tom i kommunerna ifrågasätts all verksamhet. Jag har krävt att kommunerna måste få en chans att klara sin service med eller utan lokal konsumentverksamhet. Det måste ske utan att kommunernas kostnader höjs, eftersom det faktiskt råder kommunalskattestopp. Vår uppfattning är snarare att kostnaderna skall sänkas, och det blir inte särskilt lätt för kommunerna att göra det. Därför är vår uppgift i riksdagen att hjälpa och inte stjälpa kommunerna.

Jag tror inte att Ulla Orring har någon annan uppfattning än den jag har i dessa grundläggande frågor. I varje fall har våra partier bundit sig för ett gemensamt ekonomiskt samarbete där vi har stor förståelse för nödvändigheten av att hålla igen på kostnaderna. Det handlar dessutom om att dra ned på de kommunala kostnaderna de närmaste åren. Jag antar att vi är ense på den punkten. Det betyder naturligtvis inte att vi inte vill stödja konsumentverksamhet i de sammanhang där det finns utrymme för det och där det är berättigat.

Anf. 114 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Det var ett välkommet förtydligande av Charlotte Cederschiöld. Självklart är vår uppgift att hjälpa kommunerna att hålla nere sina utgifter. Men jag tror ändå att det är direkt felaktigt av kommunerna att dra in konsumentrådgivningen. Den har samhällsekonomiskt mycket stor betydelse liksom betydelse för de enskilda konsumenterna. Det tjänar ganska litet till att ha ett centralt konsumentverk, om det inte finns lokala konsumentrådgivningsbyråer. Jag tycker att vi gemensamt skall se till att de fungerar på ett bra sätt och står till konsumenternas förfogande och hjälp. Då är jag fullt övertygad om att konsumenterna kan klara sin ekonomi på ett bättre sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1990/91:BoU15 Bostadsförmedling m.m. (prop. 1990/91:109).

Anf. 115 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Vi skall nu behandla bostadsutskottets betänkande 15. Inledningsvis konstaterar jag med viss tillfredsställelse att socialdemokraterna har tagit steg i rätt riktning. Det händer numera inte så sällan att det sker, och det är lika tillfredsställande varje gång. När jag talar om steg i rätt riktning, så menar jag förstås steg åt moderat håll. Vi tycker att det är trevligt när så sker.

Men varför ta så små steg och göra så begränsade förändringar? Man tillåter nu kommunerna att ta ut avgifter för bostadsförmedling i vissa fall och för vissa tjänster. Det är visserligen bra, men ändå helt otillräckligt. Varför inte ta steget fullt ut när man ändå vet att det inte dröjer särskilt länge förrän vi är överens om de ståndpunkter som vi moderater sedan länge har intagit? Det är känt att socialdemokraterna allteftersom traskar efter oss, men i detta fall är de tydligen mycket tveksamma. Det tycker jag är beklagligt.

Riksdagen och kammaren måste besväras med att ta ställning till ytterligare betänkanden innan vi når fram till målet. Men det är något som vi får ta, och jag hoppas i detta fall på en god fortsättning. Det finns fortfarande en hel del saker som vi inte är överens om. I fråga om dessa har ingen sinnesförändring iakttagits från socialdemokraterna. Därför har vi moderater varit tvungna att anmäla några reservationer.

I reservation 2 säger vi att det är rimligt att kommunerna själva får avgöra om bostadsförmedlingsverksamhet skall avgiftsbeläggas och på vilket sätt det skall ske. Vi anser att en registreringsavgift skall kunna tas ut för att på ett mer rättvisande sätt få en bild av de verkliga behoven av lägenheter. För närvarande är det inte sällan fråga om luftköer. Många människor resonerar så här: Vi anmäler oss väl till bostadsförmedlingen för säkerhets skull; det kostar ju inget extra. På det sättet får man en ganska lång kö som inte har något reellt innehåll. Det ställer till problem för såväl kommuner som byggherrar. Det tycker jag är synd. Med ett enklare system inom vilket avgifter tas ut skulle dessa olägenheter försvinna.

Vi tycker dessutom att även andra än kommunerna skall ges möjlighet att förmedla lägenheter. En hel del statistik visar att de kommunala bostadsförmedlingarna i många fall är ganska ineffektiva. Många lägenhetsbyten och anskaffande av bostäder sker utanför förmedlingens ram. Varför inte låta denna marknad bli litet mer öppen och på det sättet få ett bättre utnyttjande av resurserna?

Det kan i sammanhanget konstateras att regleringsivrarna har låst sig fast i de gamla positionerna. Därför avvisar tydligen den socialdemokratiska majoriteten våra förslag om avreglering och därmed ökad frihet. Det avspeglar sig inte minst i den kommunala anvisningsrätten. Lagen löser faktiskt inte några problem. Däremot styr den människornas boende. Jag tycker det är anmärkningsvärt att det finns lagar och regler i vårt land som bestämmer var

människor skall bo resp. inte bo. Jag trodde att vi i vårt land hade nått en grad av frihet som gjorde att människor själva fick avgöra detta. Den här formen av överförmynderi och överhetsstyrande borde tas bort. Men så blir tydligen inte fallet. Det är frihetsinskränkande att ha lagen kvar. Det leder till att det blir en marknad vid sidan om – en grå eller t.o.m. svart marknad. Det kan väl ändå inte vara meningen.

Ett annat exempel på att tilltron till planering och styrande är grundmurad hos socialdemokraterna gäller bostadsförsörjningslagen. Jag tror inte att den lagen såsom den är utformad fyller något reellt syfte. Låt kommunerna själva få avgöra på vilket sätt de skall klara sin planering. Det är ofta fråga om en planering för dess egen skull. Det tillkommer inte några nya eller extra lägenheter bara därför att man har storstilade planer framtvingade genom en lagstiftning. Jag är övertygad om att kommunerna själva är kapabla att avgöra om och i så fall på vilket sätt den här typen av planering skall ske. Frivillighet är på detta område liksom på andra områden det viktigaste för att få en fungerande marknad. Denna tvingande lagstiftning måste alltså upphävas.

Herr talman! Detta var en något rapsodisk genomgång av betänkandet och en del av de reservationer som vi moderater har fogat till detsamma. Åtskilliga av våra ståndpunkter är sedan gammalt kända, varför jag nöjer mig med att på detta något summariska sätt gå igenom betänkandet.

Slutligen, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 116 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! I detta betänkande tillstyrker utskottet att man får avgiftsbelägga vissa tjänster.

Man får numera ta betalt för att förmedla lägenhet, byta eller hyra ut i andra hand och för rumsuthyrning över huvud taget. Det tycker vi i folkpartiet är bra, men det räcker inte. Dagens regler måste ändras så att de ger kommunerna möjlighet att bedriva verksamhet på de villkor och under de former de själva anser är bäst. Det är faktiskt ganska naturligt att det är den enskilda kommunen som bäst vet hur den egna bostadsförmedlingen skall ordnas.

Vi i folkpartiet liberalerna hävdar att det skall vara primärt en kommunal fråga hur förmedlingen skall se ut och bedrivas. På så sätt får man bra förutsättningar för att låta bostadsförmedlingen spela en aktiv roll, och det behövs för att öka rörligheten på bostadsmarknaden. Vi är övertygade om att verksamheten blir då effektivare, och det behövs också.

För att detta skall gå bra menar vi att man bör få rätt att ta betalt för de tjänster man tillhandahåller. Dels tillförs verksamheten resurser, dels får man på detta sätt en mer realistisk bild av hur lång bostadskön egentligen är.

Vi menar att kommunerna själva bör få bestämma vilken avgift de skall ta ut. Naturligtvis menar vi att avgiften skall vara avvägd på ett sådant sätt att ingen behöver avstå av ekonomiska skäl.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 2.

När nu de kommunala bostadsförmedlingarna skall få rätt att ta betalt för sin verksamhet är det naturligtvis viktigt att det får ske i konkurrens med andra, fristående bostadsförmedlingar. Det får inte bli så att den kommunala

bostadsförmedlingen har monopol. Här, som i alla andra fall, är det mycket bra att det blir ökad konkurrens, för det gynnar konsumenten och ger bättre effektivitet i hela bostadsförmedlingsverksamheten. Det motverkar också möjligheterna för den kommunala bostadsförmedlingen att ta ut för höga avgifter.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 4.

När det gäller rörligheten på bostadsmarknaden talas det ofta om hur liten rörligheten är. Den måste verkligen öka, för det gagnar konsumenten. Därför är den nu beslutade anvisningsrättslagen inte bra. Den har precis motsatt verkan än den önskade, dvs. ökad rörlighet. På detta sätt försvårar man lägenhetsbyten och andrahandsuthyrningar, eftersom bostäderna fördelas efter kommunala beslut och inte efter vad den som söker lägenhet vill ha.

Oavsett dessa beslut kommer ändå den lägenhetssökande att försöka få fatt på den lägenhet han eller hon vill ha. På så sätt får vi en grå eller svart marknad. Därför menar vi att anvisningsrättslagen skall upphävas.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 5.

Anf. 117 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Det betänkande vi nu diskuterar rör de kommunala bostadsförmedlingarna. Frågan gäller om vi här i riksdagen skall ge våra förtroendevalda i kommunerna möjligheten att själva avgöra om kommunen skall få ta ut avgifter i samband med kommunal bostadsförmedling. Enligt nuvarande bestämmelser i 4 § bostadsförsörjningslagen gäller följande: "Om det behövs för bostadsförsörjningens främjande skall kommunen anordna avgiftsfri bostadsförmedling." – – –"Regeringen kan ålägga kommun att fullgöra skyldighet enligt första stycket."

I jordabalkens 12 kap. 65a § står: "Ingen får ta emot, träffa avtal om eller begära ersättning av hyressökande för anvisning av bostadslägenhet för annat ändamål än fritidsändamål." – – –"Den som uppsåtligen bryter mot första stycket döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt, döms till fängelse i högst två år."

Dessa bestämmelser har medfört att många kommuner har dragit sig för att driva bostadsförmedlingar med god service. Boverket har undersökt hur det ser ut i kommunerna. Av boverkets undersökning framgår att det är ca 110 av landets 284 kommuner som har kommunal bostadsförmedling. Utan att dra några slutsatser konstaterar jag att nettobostadskön var fem gånger längre i kommuner med kommunal bostadsförmedling än i kommuner utan kommunal bostadsförmedling.

I fjol våras åkte bostadsministern runt i landet och talade om att regeringen tänkte ålägga kommunerna att inrätta bostadsförmedlingar. I ett pressmeddelande från den 17 mars 1990 uttalade sig bostadsministern på följande sätt: "Vi behöver väl fungerande bostadsförmedlingar i våra kommuner. Det är dags att inrätta förmedlingar i de kommuner som inte har några i dag." Då hade tydligen bostadsministern tankar på att ålägga kommunerna att inrätta bostadsförmedlingar.

Vi i centern har en helt annan uppfattning. Vi anser att kommunerna själva skall få avgöra om man vill inrätta en kommunal bostadsförmedling.

Det är ju politikerna i den egna kommunen som bäst känner till vilka behov som finns.

Jag kan i detta sammanhang även framhålla att av den tidigare nämnda undersökningen som boverket har gjort framgick att av de tio största kommunerna utan kommunal bostadsförmedling hade socialdemokraterna ett stort inflytande i åtta.

I den proposition som ligger till grund för det här betänkandet har bostadsministern föreslagit att registrering av bostadssökande skall vara avgiftsfri. Bland socialdemokraterna i bostadsutskottet och troligen även i riksdagsgruppen har det förekommit intensiva diskussioner om man skulle gå med på centerns förslag, dvs. att ge kommunerna ökad frihet att själva avgöra om man vill ta ut en registreringsavgift. Men man hade tydligen svårigheter att komma överens inom den socialdemokratiska gruppen.

Jag tror att jag kan generalisera och påstå att de socialdemokratiska riksdagsledamöter som har primärkommunal erfarenhet och/eller primärkommunala kontakter har önskat medverka till att ge kommunerna ökad frihet.

Jag kan i det här sammanhanget hänvisa till två socialdemokratiska motioner. Den ena är väckt av några socialdemokrater från Stockholm, och den andra är väckt av socialdemokratiska riksdagsledamöter med erfarenheter från en medelstor kommun.

Hemställan i den socialdemokratiska "Stockholmsmotionen" lyder: "att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att kommunerna får rätt att själva bestämma om avgifter vid bostadsförmedlingarna."

I den andra socialdemokratiska motionen lyder hemställan: "att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att kommunerna själva får avgöra hur verksamheten med kommunal bostadsförmedling skall finansieras".

Här har jag givit två exempel på att det finns socialdemokrater som har samma uppfattning som vi i centern, nämligen att det är kommunerna själva som skall bestämma om avgifter vid bostadsförmedlingarna. Det skall inte klåfingriga socialdemokrater här i riksdagen avgöra. Därför vill jag ställa frågan till socialdemokraternas företrädare här i debatten, Lennart Nilsson: Varför litar inte socialdemokraterna i riksdagen på kommunalpolitikerna? Varför är inte socialdemokraterna beredda att ge kommunalpolitikerna möjlighet att själva bestämma? Tror verkligen socialdemokraternas företrädare här i debatten att han bättre kan avgöra frågan än kommunalpolitikerna i den egna kommunen? Jag avvaktar med stort intresse Lennart Nilssons svar.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservation 2 till detta betänkande. Jag står självfallet bakom samtliga reservationer som centern fogat till betänkandet.

Anf. 118 JAN STRÖMDAHL (v):

Herr talman! I den här frågan – om avgifter för bostadsförmedlingsverksamhet – inträffade det något ovanliga att vårt stora regeringsparti höll på att spricka. I utskottet visade det sig att det bara var vänsterpartiet som enhälligt stödde regeringens förslag.

Vad hände då? Jo, man började fundera över om man inte kunde utreda

frågan ett varv till. Det finns då skäl att fråga sig: Är det meningsfullt att utreda ytterligare ett varv om kommunerna skall få ta ut avgift för en del av sina bostadsförmedlingstjänster eller alla bostadsförmedlingstjänster? Jag kan hålla med Bertil Danielsson om – jag tror att det var det han menade – att det inte verkar så meningsfullt att utreda enbart det ett varv till.

Eftersom en av vänsterpartiets bostadspolitiska hjärtefrågor är att lyfta fram en bra, effektiv och allomfattande bostadsförmedlingsverksamhet, ser vi det som ett stort framsteg att det genom den situation som uppstod nu har blivit så att majoritetsförslaget innebär att hela den kommunala bostadsförmedlingsverksamheten – dess möjligheter och effektivitet, behovet av lag- och regeländringar och avgiftsmöjligheter – skall ses över. Vi ser det som ett möjligt steg på vägen mot det som vi vill se som resultat, nämligen att alla ledigblivna lägenheter, åtminstone i de kommuner som har ett väsentligt bostadsbestånd i hyres- och bostadsrättshus, skall förmedlas av en effektiv, offensiv och påhittig kommunal bostadsförmedling.

Som det nu är har bostadsförmedlingen – det håller vi med om – på många håll brister och svårigheter. Men svårigheterna beror till mycket stor del på de arbetsvillkor som gäller. Det hänger ihop med att det är bara på den allmännyttiga sidan som man så att säga otvistigt får alla lediga lägenheter. På den privata sidan finns det en uppsjö av olika överenskommelser, som gör det omöjligt för någon att hålla reda på vilka lägenheter som skall förmedlas av den kommunala förmedlingen och vilka som kan tas om hand på annat sätt.

Dessutom finns det ett intresse som har förts fram från SABO-håll att SABO-företagen skall få förmedla bostäder själva. Det tycker vi också är dumt. Att SABO fick ta hand om ortens alla lägenheter och förmedla dem skulle de privata fastighetsägarna naturligtvis aldrig gå med på. Och det är en stor vinst för de bostadssökande, för bostadskonsumenterna, om detta kan ligga på *en* hand. De behöver då bara gå till ett enda ställe för att söka en bostad.

Med denna korta deklaration nöjer jag mig med att yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet, även om jag naturligtvis står fast även vid reservation 6, som vi har avgivit som en motivreservation när det gäller den övergripande frågan.

Anf. 119 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Herr talman! Miljöpartiet de gröna och jag vill yrka bifall till reservation 2 – vi tror att det är mycket lämpligare att kommunerna själva får avgöra hur de vill utforma sin bostadsförmedling. Vi är däremot inte beredda att ändra på det faktum att bostadsförmedlingen skall ske i kommunal regi.

Möjligheterna för kommunerna att själva bestämma om de vill ta ut avgifter kan innebära att vi ändå på sikt förändrar bostadsförmedlingens roll i samhället. Jag hoppas att det kan innebära att man utan lagstiftning kan få bostadsförmedling i många fler kommuner.

Jag hoppas också att vi kan få lokala bostadsförmedlingar, som alltså är mer förankrade i kommundelar eller stadsdelar nästintill och att människor på så sätt söker sig till den stadsdel där man arbetar snarare än till en stor bostadsmarknad som omfattar hela storstadsområdet, som t.ex. Stockholmsområdet.

Min goda vana trogen skulle jag också vilja framföra något nytt från talarstolen och inte bara upprepa vad vi säger i betänkandet. Jag kan tänka mig att man i ett längre perspektiv kan ta in auktoriserade fastighetsmäklare i något slags associativt förhållande till bostadsförmedlingar, för att på det sättet kunna ge människorna som söker bostad en total bild av hur bostadsmarknaden ser ut. Det är inte säkert att människor alltid söker en hyresbostad. Det kan ibland vara intressant att köpa en bostad. Det kanske inte alltid är så att man vet om att man har möjligheten att köpa en bostad som alternativ till att hyra en. Därför skulle jag se det som intressant.

Om man går till en bilförsäljning för att köpa en bil brukar det finnas flera bås där det sitter olika bilförsäljare. Man skulle kunna tänka sig att våra auktoriserade fastighetsmäklare fanns i något slags kombination med den primära bostadsförmedlingen. Om människor på så vis fick möjlighet att välja sitt boende på hela bostadsmarknaden tror jag att vi skulle få en mycket mer spännande marknad.

Jag yrkar alltså bifall till reservation 2.

Anf. 120 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Först vill jag konstatera att det för oss socialdemokrater är viktigt att vi har en bra bostadsförmedlingsverksamhet. Jag håller med Jan Strömdahl om att hade det bara handlat om att man skulle ta ut avgifter kunde man naturligtvis ha bestämt det på en gång. Men jag tror att det är viktigt att man i en allsidig utredning får just de frågor som Jan Strömdahl tog upp belysta – jag delar hans uppfattning att det är viktigt att vi får en bra bostadsförmedling.

Det är också ett viktigt inslag i den sociala bostadspolitik som vi står för att det finns en bra verksamhet på det här området. Ibland kan man få intrycket att bara man får till stånd något slags fri konkurrens så att man kan ta ut pengar, så löser sig alla problem. Det tror inte vi socialdemokrater på.

Birger Andersson frågade mig om jag inte litade på kommunalpolitikerna. Det gör jag förvisso. Jag tror att de klarar den här verksamheten mycket bra, om de får möjligheter i form av den lagstiftning som vi här i riksdagen har bestämt: att man har en bostadsförsörjningslag och att man genom anvisningsrätten har möjligheter att anvisa bostäder.

Däremot litar jag inte på Birger Anderssons tilltänkta regeringsbröder folkpartiet och moderaterna – i det här sammanhanget kanske främst moderaterna, som ju vill avskaffa i stort sett alla de instrument som kommunerna har till sitt förfogande för att kunna bedriva en bra bostadspolitik. På tal om vem som är klåfingrig vill jag säga att jag tycker att det är viktigt att kommunerna har ett redskap till sitt förfogande, och det kan de då använda på ett riktigt och bra sätt för de boende.

Ibland blir det litet löjligt när det talas om att man inte bestämmer utifrån vad de boende vill. Om vi sysslar med kommunalpolitik eller politik här i riksdagen, måste det vara vår uppgift att utifrån olika värderingar företräda människornas vilja. Men det är som om varken moderaterna eller folkpartiet litade på att deras egna kommunalpolitiker försöker uppfylla de önskemål som finns ute bland människorna. Det hjälper inte om man får något slags fri konkurrens med privata bostadsförmedlingar. Man uppfyller naturligtvis

inte människornas önskemål om man inte har en politik i kommunen där man försöker tillfredsställa de önskemål som finns, en politik som väljarna har rätt att ta ställning till i samband med valet.

Det är viktigt att vi får en allsidig belysning utifrån olika infallsvinklar för att kunna se till att vi får en bra bostadsförmedling. Det är möjligt att man efter en sådan utredning kommer fram till att det skall vara avgifter även för nyregistrering av bostadssökande. Men om man skall kunna bedriva en social bostadspolitik får man passa sig så att det inte blir en fri konkurrens som innebär att de som inte har råd kommer i kläm och får det ännu svårare än de har i dag att få en bostad, inte minst i storstadsregionerna.

Jag yrkar bifall till bostadsutskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 121 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Det är tydligt att jag tror mer på den kommunala självstyrelsen än vad Lennart Nilsson gör. Jag kan påminna Lennart Nilsson om att det t.o.m. i regeringsformens inledande paragraf talas om kommunal självstyrelse. Även i den nuvarande kommunallagen står att kommunen själv får vårda sina angelägenheter.

Samtidigt kan jag hålla med Lennart Nilsson om att det finns verksamheter där den kommunala självstyrelsen inte helt kan få genomslag. Jag tänker exempelvis på den tvingande lagstiftning som vi har på skolans och socialtjänstens områden. Där är det många gånger nödvändigt med regler och lagar som vi har fattat beslut om här i riksdagen. Men det vi här diskuterar, Lennart Nilsson, gäller ett område där riksdagen i mitt tycke har begränsat kommunernas handlingsmöjligheter på ett obefogat sätt.

Jag för min del litar helt och fullt på kommunalpolitikerna. Jag fick det intrycket att Lennart Nilsson inte trodde att kommunalpolitikerna skulle ta ett socialt ansvar för bostadspolitiken. Det tror faktiskt jag. Kommunalpolitikerna sitter mycket närmare dessa frågor än vad Lennart Nilsson och jag gör. Jag anser därför att det skall avgöras på den primärkommunala nivån om man vill ta ut avgift för registrering av bostadssökande. Har verkligen Lennart Nilsson så dåliga erfarenheter av de socialdemokratiska kommunalpolitikerna? Jag tror inte det. Jag har träffat många kommunalpolitiker som jag litar på helt och fullt.

Vi skall ju fatta beslut om en ny kommunallag den 10 juni. Beslutet kommer att innebära att mer och mer förs över till kommunerna. Likaså får kommunernas fullmäktige möjlighet att delegera uppgifter till olika styrelser och nämnder. Jag anser att det är naturligt att en sådan här sak ligger på primärkommunal nivå.

Jag trodde att även socialdemokraterna här i riksdagen hade börjat inse det lämpliga i att gå från traditionell centralstyrning till decentraliserad styrning, från detaljstyrning till styrning med hjälp av ramar. Jag har tydligen misstagit mig, i alla fall när det gäller en del socialdemokrater.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Lennart Nilsson. Kan Lennart Nilsson förklara varför kommunerna har rätt att ta ut en avgift när man ställer sig i tomtkön, men inte när man ställer sig i bostadskön?

Anf. 122 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Lennart Nilssons anförande är ganska typiskt. Jag vill fästa uppmärksamheten på ett förhållande som man stöter på ganska ofta när socialdemokrater skall försvara den bestående politiken, dvs. den socialdemokratiska politiken. Det finns en påtaglig dualism i argumentationen. Å ena sidan säger socialdemokraterna att det är klart att vi måste ta till vara människornas behov och önskemål. Det vill vi alla. Men de stannar inte där, utan de säger också: Men för att vara på den säkra sidan är det lika bra att vi politiker skapar lagar och regler, tvingande bestämmelser, så att människorna inte hoppar över skaklarna. Det där går inte ihop.

Man kan inte å ena sidan säga att människornas önskemål skall tillgodoses och att de skall ha ett eget fritt val och å andra sidan försvara den lagstiftning som tvingar människorna att bete sig på ett visst sätt. Det går inte ihop. Det är beklagligt att insikten om detta ännu inte har nått Lennart Nilsson. Jag har trots allt gott hopp. Ett litet steg har redan tagits. Det har vi konstaterat tidigare i dag.

Anf. 123 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Lennart Nilsson sade ungefär så här: Jag får känslan av att ni borgerliga vill ha fri konkurrens bara för att kunna ta ut så mycket pengar som möjligt. Men i den fria konkurrens som vi menar att olika bostadsförmedlingar skall arbeta i skall de kunna ta ut en avgift först när tjänsten har gett resultat. De kan inte ha rätt att ta ut avgift för en förmedling som inte ger något resultat. Det står faktiskt i betänkandet också.

Lennart Nilsson säger att han tycker att det verkar litet löjligt, när det talas om att man inte vill bestämma utifrån de boendes vilja. Det är klart att alla vill bestämma utifrån de boendes vilja, utifrån de boendes behov, utan någon politisk överprövning. Han säger också att vi inte litar på våra kommunpolitiker. Men det är ju det vi gör! Vi säger i våra förslag att vi menar att kommunerna själva skall bestämma, att man skall hålla fingrarna borta på riksnivå, därför att det är kommunpolitikerna som vet bäst, utifrån de unika förhållandena i den enskilda kommunen.

Utskottet tillstyrker nu att man skall få ta ut avgifter för viss form av förmedling. Socialdemokraterna har sagt nej och åter nej. Sedan har de sagt ja delvis, som i detta betänkande. Jag är ganska övertygad om att de framöver kommer att säga ja helt och hållet, om de får fortsätta att sitta vid makten.

Anf. 124 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Jag förstår inte vad det kan vara för vits med att sjunga avgiftens lov här i kammaren. För mig är det viktigt att undvika avgifter, om det går. Motivet för att utreda detta är att servicen för invånarna i kommunerna skall bli bättre. Jag tror inte att avgifter i sig är något medel för att klara av problem som finns. Tvärtom skulle jag inte vilja ha några avgifter alls.

Jag tror att det finns en fara i det här avgiftsresonemanget. Jag menar att bostaden skall vara en social rättighet och inte en handelsvara. Om man bygger vidare på detta kan man fråga sig om man skall ta ut avgifter för att registrera sökande till barnomsorg osv. Det finns vissa grundläggande saker som kommunerna bör sköta, som en god service till sina invånare.

När vi har resonerat om avgiftsfrågan har vi sagt att det skall handla om en självkostnadsprincip. Vi tycker att det är angeläget att detta är en kommunal verksamhet. Vilka behov skulle tillgodoses om man fick privata bostadsförmedlingar runt om i vårt land? Nu finns det regler och stadgar för den servicefunktion som bostadsförmedlingen skall vara. Detta styrs av kommuninvånarna genom deras politiker. Det gäller att sätta upp regler för hur detta skall gå till. Men om man inte skall ha någon prövning utifrån sociala skäl eller andra skäl, då blir det helt klart plånboken och myglet som avgör huruvida man får en lägenhet och verksamheten med svarta affärer kommer att breda ut sig ännu mer än i dag. Vi skall ha en bra kommunal bostadsförmedling, med en servicenivå som tillfredsställer både kommuninvånarnas behov och deras önskemål. Denna fråga är viktig att se över i samband med översynen.

Anf. 125 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att det inte var mycket till svar som Lennart Nilsson lyckades åstadkomma.

Jag har inte stått här och sjungit avgiftens lov, utan vad jag har gjort är att diskutera med Lennart Nilsson på vilken nivå dessa beslut skall fattas. Är det verkligen så att vi här i riksdagen skall bestämma huruvida kommunerna skall ta ut en hundralapp i registreringsavgift från de bostadssökande? Skall sådana beslut ligga här på central nivå? Det är det frågan gäller, Lennart Nilsson.

Jag har den bestämda uppfattningen att frågor av detta slag skall skötas av våra kommunalpolitiker. Jag tror och jag vet att de är lika ansvarsfulla som vi när det gäller att trygga de bostadssökandes möjligheter att få bostäder i kommunerna.

Lennart Nilsson borde litet noggrannare läsa de två socialdemokratiska motioner som jag hänvisade till i mitt inledningsanförande. Dessa motionärer var helt överens med oss i centern. Det var här fråga om flera motionärer, och en av dem har mycket nära anknytning till ett f.d. finansborgarråd i Stockholm. Bakom den andra motionen stod bl.a. en socialdemokrat som tidigare har varit kommunalråd och som nu har en nära anknytning till kommunalråd. Jag vågar alltså påstå, Lennart Nilsson, att de som har väckt dessa motioner verkligen har goda kunskaper om hur det fungerar ute i kommunerna. Det tråkiga är att behöva konstatera att Lennart Nilsson inte på något sätt vill överlåta ansvaret till kommunerna.

Jag frågade också om Lennart Nilsson kunde förklara varför kommunerna har rätt att ta ut en avgift när man ställer sig i tomtkön men ej har rätt att ta ut någon registreringsavgift när man ställer sig i bostadskön. Jag fick inget svar på den frågan.

Anf. 126 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Lennart Nilsson säger att socialdemokraterna hävdar att bostaden är en social rättighet, och det tycker vi säkert alla är riktigt. Men, Lennart Nilsson, är det inte en social rättighet att kunna kräva effektiva bostadsförmedlingar? Det är väl om något en social rättighet. Är det inte en social rättighet att kunna kräva att en bostadskö inte innehåller en massa

luft utan att den består av reella bostadssökande? Sedan har Lennart Nilsson mage att säga att konkurrens ger utrymme för mygel och att pengarna då får styra. Det är ju bristen på konkurrens som ger utrymme för mygel och som ger företräde för de människor som har pengar. Detta är vad som blir följden av det system som socialdemokraterna ordnar.

Anf. 127 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Lennart Nilsson säger att han helst inte vill ha några avgifter alls. Han menar att skattebetalarna, alltså de som inte har nytta av en nyttighet, skall betala hellre än att de som har nytta av verksamheten får betala. Det är ju en upplysning som kan vara nog så god som någon annan.

Lennart Nilsson är tydligen inte riktigt påläst när det gäller avgift eller inte avgift. Det finns nämligen två avgörande skäl till att man skall ta ut avgift för verksamheten.

För det första skulle en registreringsavgift på ett rättvisande sätt tala om hur lång kön i verkligheten är. Det är ju allmänt känt att man kan konstatera att si och så många är anmälda men att det i verkligheten inte är så många som står i kön. Hade vi avgifter, skulle vi få en mer rättvisande bild.

För det andra skall avgifter bestrida de kostnader man faktiskt har för en verksamhet. Det är väl en ganska god princip att de som har nytta av en verksamhet också skall bestrida i varje fall delar av kostnaden.

Jag konstaterar att Lennart Nilsson inte gav någon som helst antydan till svar på varför han å ena sidan hävdar att människornas valfrihet och egna önskemål skall vara vägledande när han å andra sidan försvarar tvingande lagstiftning. Jag beklagar att jag inte fick något som helst svar på den frågan. I och för sig kan jag förstå att Lennart Nilsson undviker att svara på frågan, eftersom det han säger inte går ihop. Men gör ett försök att svara!

Anf. 128 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Jag skall i mitt sista inlägg bara säga att jag tycker att Birger Andersson är en dålig lyssnare. Vad jag sade i mitt anförande och vad som står i utskottsbetänkandet är att man med anledning av motioner från bl.a. partikamrater till mig skall se över hur den här verksamheten fungerar och få den allsidigt belyst. Om Birger Andersson hade lyssnat på mitt anförande från talarstolen hade han hört att jag sade att det är möjligt att det kommer att införas avgifter. Det är naturligtvis inte så att vi här i riksdagen skall bestämma de avgifterna, utan det gör man ute i kommunerna utifrån självkostnadsprincipen.

Om inte jag är helt felunderrättad är det inte fråga om att man betalar avgifter när man ställer sig i tomtkö, utan det rör sig om en deponeringsavgift som man betalar.

Det är rätt betecknande att man i folkpartiet och moderata samlingspartiet menar att om de bostadssökande får betala en avgift, får man på så sätt fram något slags bild av den riktiga kön. Jag är övertygad om att det i datateknikens tidevarv inte är något problem att ta reda på exempelvis vilka ungdomar som inte har någon bostad och vilka som har bostad och kanske bara vill byta. Jag tycker inte att man med avgiftens hjälp skall se till att så att människor inte kan önska sig en annan lägenhet genom byte. Det verkar pre-

cis som om det i detta sammanhang inte skall bli fråga om någon valfrihet eller att människorna får bestämma. Tanken med avgiften är tydligen enligt både folkpartiet och moderaterna att kön skall bli kortare och att folk inte skall få lov att stå i kön bara av den anledningen att kön är för lång. Men i datateknikens tidevarv kan man enkelt plocka fram uppgifter på vilka som är utan bostad och vilka som bara vill byta.

Anf. 129 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Herr talman! En poäng med att ge kommunerna rätten att bestämma om de vill ha avgift eller inte är, Lennart Nilsson, att vi inte behöver diskutera den saken här i riksdagen. Den frågan kan i stället lösas i enlighet med de lokala förutsättningarna i olika kommuner. Jag tycker därför att det är klokt att bifalla reservation 2, så kan vi så småningom avföra denna fråga från riksdagens dagordning.

Jag bad om ordet när jag hörde folkpartisten Siw Persson och moderaten Bertil Danielsson sjunga konkurrensens stora lov. Jag tror att det finns naturliga monopol. Vi har tidigare i dag här i riksdagen talat om järnvägar. Jag tror att även bostadsförmedlingen på sätt och vis är ett naturligt monopol, dvs. det finns inte alltid förutsättningar för konkurrens i samband med att man skall skaffa bostad, utan det är naturligt att gå till en bostadsförmedling i den kommun eller den kommundel – som jag talade om i mitt anförande – som kan vara lämplig. Därför tror jag inte alltid på konkurrensen i det här sammanhanget.

Anf. 130 JAN STRÖMDAHL (v):

Herr talman! Jag hade först inte tänkt lägga mig i den här debatten, men jag gör det ändå, eftersom det i diskussionen har återkommit så många påståenden som enligt min uppfattning är felaktigheter och konstigheter.

Framför allt Bertil Danielsson snackar nu om kommunernas frihet att bestämma vilken avgift man skall ta ut och att vi från riksdagen därför inte skall lägga oss i detta. Men det som nu gäller via lagstiftningen är ju en rättighet för kommuninvånarna, en rättighet för de boende och för dem som söker bostad att få hjälp att hitta en bostad utan att behöva betala avgift. Det är det som nu gäller i lagstiftningen, och det är en viktig rättighet för den enskilde individen. Det är den rättigheten man försvarar när man tvekar inför att ge kommunerna, dvs. de kommunala förvaltningarna, möjlighet att ta ut avgift för den här servicen, som hittills enligt lagen har varit gratis.

Dessutom vill jag peka på det som upprepas då och då, bl.a. från Siw Persson, att köerna innehåller en massa luft. Fakta är att i de kommunala bostadsförmedlingsköerna står 580 000 personer, och enligt boverket är 240 000 av dem att betrakta som bostadslösa. Resten har ett behov av en förändrad bostadssituation, dvs. en större eller mindre bostad. Och detta är inte luft i sammanhanget. Detta är också ett behov som behöver täckas via bostadsförmedlingens service för att denna bostadssituation skall kunna förändras.

Anf. 131 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Jag vill kortfattat ta upp tre saker.

För det första: Lennart Nilsson underkänner behovet av att ha en rättvisande längd på bostadskön. Det förvånar mig.

För det andra: Det förvånar mig också att Lennart Nilsson över huvud taget accepterar avgifter – han stöder ju majoritetsskrivningen härvidlag – när han går till storms mot att ta ut avgifter. Det finns en dualism även i det resonemanget.

För det tredje: Jag har inte fått svar på min fråga hur det går att förena valfrihet med tvång. Man skulle kunna formulera en tes som Lennart Nilsson uppenbarligen ställer upp på: Valfrihet uppnår man allra bäst i hägnet av en tvingande lag.

Anf. 132 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Lennart Nilsson säger att vi i dag sjunger avgiftens lov och att vi tror att det blir rätt kö i och med att man tar ut en avgift. Men kan Lennart Nilsson bevisa att man utan pengar får rätt kö? Man kommer ju att påbörja denna utredning bara därför att man från kommunalt håll redovisar att man inte är nöjd med hur köerna ser ut och att man är medveten om att det finns luft i köerna.

Lennart Nilsson sade att man skulle kunna klara av köerna utan att ta ut någon avgift och i stället införa registrering. Då skulle jag vilja fråga: Blir det någon ny form av samkörning, typ FAS 90? Hur skall detta system skötas, och hur ofta skall det förändras, eftersom folk trots allt är rörliga? Tala om byråkrati, Lennart Nilsson!

Beträffande Kjell Dahlströms inlägg om naturliga monopol och att bostadsförmedlingarna var ett naturligt monopol, kan jag bara konstatera att miljöpartiet vid åtskilliga tillfällen har visat sig ha klart socialistiska drag i sin politik. Och detta är ytterligare ett bevis på det.

Sedan vill jag vända mig till Jan Strömdahl, som ingrep i debatten därför att det förekom så mycket felaktigheter och konstigheter, bl.a. i vårt påstående om att det är luft i bostadsköerna. Jan Strömdahl hävdar att boverket har rätt och att vänsterpartiet har rätt. Och Jan Strömdahl hävdar att dessa siffror är riktiga. Vi är verkligen vana vid att vänsterpartiet och Jan Strömdahl alltid har hela sanningen och ingenting annat än sanningen.

Anf. 133 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Herr talman! Siw Persson menade att mitt tal om naturliga monopol skulle ha en socialistisk grundton. Det får hon väl tycka. Jag tycker inte det. Jag kan ta ett mycket tydligt exempel som gäller tåg. Ett tåg som går kl. 8 har en bättre restaurangvagn än det som går kl. 7. Men eftersom jag måste åka kl. 7 kan jag inte välja det tåg som går kl. 8 och som har den fina restaurangvagnen. Det är alltså ett utslag av naturligt monopol att jag måste åka med ett tåg som går kl. 7, eftersom det inte kan gå två tåg samtidigt ovanpå varandra. Ungefär på samma sätt kan det vara i fråga om bostadsförmedling. Jag tycker inte att det har mycket med socialism att göra.

Anf. 134 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill börja med att ta upp tomtköerna och avgiftsmöjligheten. Jag har en sammanställning från Kommunalförbundet för Storstockholms bostadsförmedling. Där står det bl.a. att det kan tyckas märkligt att avgiftsuttag för tomt- och småhusregister inte anses olagligt.

Däremot, Lennart Nilsson, är det enligt de regler som gäller i dag olagligt att ta ut avgifter för registrering av bostadssökande. Så visst kan man ta ut avgifter i dag när det gäller att ställa sig i tomtkön, Lennart Nilsson.

Jag tycker att Lennart Nilsson litet grand har börjat närma sig vår uppfattning i reservation 2, att det här skall bestämmas på primärkommunal nivå. Jag skulle därför vara mycket tacksam om Lennart Nilsson gick upp i talarstolen och yrkade bifall till reservation 2. Då skulle vi slippa denna diskussion under de följande åren. Då har vi löst denna fråga.

Sedan vill jag komplettera Jan Strömdahls uttalande. Han påstod att det är de kommunala förvaltningarna som bestämmer avgifterna. Men jag påstår med bestämdhet att det är fel. Det är de kommunala förtroendevalda som har det slutgiltiga avgörandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

## 13 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Proposition
1990/91:194 Förverkande av rätt att ta arv, m.m.

Skrivelse
1990/91:165 Redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1990

Skatteutskottets betänkanden
1990/91:SkU24 Miljöavgifter, m.m.
1990/91:SkU25 Miljöklasser för nya fordon

Utrikesutskottets betänkande
1990/91:UU19 Internationella miljöfrågor

Trafikutskottets betänkande
1990/91:TU30 Trafik och miljö

Jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU30 Miljöpolitiken

Bostadsutskottets betänkande
1990/91:BoU18 Naturresurslagen – miljökonsekvensbeskrivningar m.m.

**14 §** Kammaren åtskildes kl. 21.06.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 16 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. beslutet om samlad votering kl. 14.22
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 65 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.50 och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

OLOF MARCUSSON

*/Barbro Karlsson*

# Innehållsförteckning

**Torsdagen den 30 maj**

1 § Justering av protokoll ..... 1
2 § Förnyad bordläggning ..... 1
3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 29 maj ..... 1
Skatteutskottets betänkande SkU33
Justitieutskottets betänkande JuU31
Justitieutskottets betänkande JuU32
Justitieutskottets betänkadne JuU36
Trafikutskottets betänkande TU25
Trafikutskottets betänkande TU26
4 § Överenskommelse med Polen i tullfrågor ..... 5
Skatteutskottets betänkadne SkU39
Beslut ..... 5
Meddelande om samlad votering ..... 5
5 § Rättsmedicinsk verksamhet m.m. ..... 5
Socialutskottets betänkande SoU16
*Beslut fattades efter 7 §*
6 § Psykiatrisk tvångsvård m.m. ..... 5
Socialutskottets betänkande SoU13
Debatt
Per Stenmarck (m)
Barbro Westerholm (fp)
Rosa Östh (c)
Gudrun Schyman (v)
Anita Stenberg (mp)
Jan Andersson (s)
Hans Göran Franck (s)
*Beslut fattades efter 7 §*
7 § Psykiskt störda lagöverträdare ..... 37
Justitieutskottets betänkande JuU34
Debatt
Britta Bjelle (fp)
Göthe Knutson (m)
Ingbritt Irhammar (c)
Lars-Erik Lövdén (s)
Beslut ..... 54
Socialutskottets betänkande SoU16
Socialutskottets betänkande SoU13
Justitieutskottets betänkande JuU34
Beslut om samlad votering ..... 55

8 § Sjöfylleri m.m. ... 55
Lagutskottets betänkande LU35
Debatt
Rolf Dahlberg (m)
Ulla Orring (fp)
Martin Olsson (c)
Elisabeth Persson (v)
Elisabet Franzén (mp)
Anita Jönsson (s)
Andre vice talmannen (om debattreglerna)
Elver Jonsson (fp)
*Beslut fattades efter 10 §*
9 § Följdlagstiftning med anledning av den nya summariska processen ... 84
Lagutskottets betänkande LU34
*Beslut fattades efter 10 §*
10 § Prisinformation ... 84
Lagutskottets betänkande LU36
Debatt
Charlotte Cederschiöld (m)
Andre vice talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen)
Ulla Orring (fp)
Elisabeth Persson (v)
Inger Hestvik (s)
Andre vice talmannen (om debattreglerna)
Martin Olsson (c)
Beslut ... 101
Lagutskottets betänkande LU35
Lagutskottets betänkande LU34
Lagutskottets betänkande LU36
Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden ... 102
Ajournering ... 102
Återupptagna förhandlingar ... 103
11 § Den lokala konsumentverksamheten ... 103
Lagutskottets betänkande LU37
Debatt
Martin Olsson (c)
Elisabeth Persson (v)
Elisabet Franzén (mp)
Bengt Kronblad (s)
Charlotte Cederschiöld (m)
Ulla Orring (fp)
*Beslut skulle fattas den 31 maj*
12 § Bostadsförmedling m.m. ... 121
Bostadsutskottets betänkande BoU15
Debatt
Bertil Danielsson (m)

Siw Persson (fp)
Birger Andersson (c)
Jan Strömdahl (v)
Kjell Dahlström (mp)
Lennart Nilsson (s)
*Beslut skulle fattas den 31 maj*
13 § Bordläggning ..... 133

*gotab* 98952, Stockholm 1991